

LEKTORSKÝ MANUÁL

PRO UČITELE A UČITELKY

LEKTORSKÝ MANUÁL PRO UČITELE A UČITELKY DĚTÍ MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU S OMJ

Vážené paní učitelky, vážení páni učitelé,

dostává se Vám do rukou manuál, jehož cílem je přehledně a srozumitelně shrnout dosavadní poznatky a zkušenosti ze vzdělávání dětí mladšího školního věku s odlišným mateřským jazykem a také Vám poskytnout praktické tipy a povzbuzení ve Vaší užitečné a náročné práci.

Již při studiu psychologie na FFUK jsem se zajímala o multikulturní témata a kromě teoretického studia jsem v oblasti vzdělávání cizinců pracovala cca 6000 hodin jako učitelka, během své praxe jsem učila cizince z celkem 42 zemí. Uvědomuji si proto potřebu výrazné podpory pedagogů a asistentů pedagogů k tomu, aby mohli adekvátně reagovat na přítomnost dětí s OMJ ve třídách. Ta představuje nejen potenciál skutečného porozumění a obohacení, ale také zátěž a riziko různé míry vyhoření všech, kteří se v této oblasti pohybují. Manuál je tak sestaven nejen jako teoretická publikace, ale i jako shrnutí osobní zkušenosti a praktické tipy pro všechny, kteří se o tuto problematiku zajímají nebo se jich pracovně či jinak dotýká.

Přeji Vám, aby pro Vás práce s dětmi s odlišným mateřským jazykem představovala inspiraci a nové výzvy, a nikoli unavující a nepříjemnou obtíž. Tato profese vyžaduje spoustu energie a osobní zralosti – ať se Vám tedy daří nacházet jejich nevyčerpatelné zdroje.

Mgr. Barbora Krankusová

Přítomnost dítěte nebo i dětí s OMJ ve třídě bezesporu představuje zátěž. Učitelská profese je náročná a mnozí učitelé jsou dlouhodobě ve stresu a unavení, mohou proto jejich přítomnost i projevy pociťovat negativně. V takové situaci je obzvláště důležité pečovat o svou vlastní kondici a psychohygienu, ale také přistupovat k dětem s pochopením jako k lidským bytostem v zátěžové situaci. Děti s OMJ jsou velmi různorodou skupinou. Je dobré si uvědomovat, že některé z těchto dětí mohly nebo stále mohou:

- prožít trauma nebo ztrátu již v zemi svého původu,
- zažívat kulturní šok,
- zažívat odloučení od svých blízkých,
- pociťovat propad ve svém životním standardu,
- žít s rodiči, kteří sami zažívají kulturní šok v různé podobě a cítí obavy o sebe i své děti,
- žít s rodiči, kteří se neorientují ve zvyklostech ČR, neznají dobře jazyk, mají ztížený přístup do školy, ke škole a v komunikaci s ní,
- mít dočasné ubytování,
- často střídat školy,
- zažívat izolaci nebo i šikanu,
- mít přerušené nebo i žádné vzdělávání v zemi svého původu,
- být zde proti své vůli na základě rozhodnutí rodičů.

K tomu, abychom nabrali dostatek sil o tyto děti kvalitně pečovat, je dobré si uvědomit, že:

- V základních věcech jsou si všichni lidé na světě podobní – mají nejen potřeby fyziologické, ale i potřebu bezpečí a jistoty, potřebu lásky, přijetí a sounáležitosti, potřebu uznání, potřebu seberealizace a duchovní potřeby. Pokud jsou naše potřeby frustrované, trpíme a snažíme se tyto pocity zvládat a dostupnými způsoby kompenzovat.
- Nejdůležitějším cílem vzdělávání nejsou jen samotné znalosti (jejich nedostatečná úroveň a nesnadnost v jejich dohánění může učitele velmi frustrovat), ale především dítě zaujmout a pozitivně ovlivnit. Pokud se
- bude ve škole cítit dobře a učivo ho zaujme, dosáhne mnohem větších a v praxi využitelnějších pokroků.

- Skutečně dobrý učitel/učitelka je ten/ta, který/která si získá zájem dítěte a rozvine jeho ochotu se učit, spíše než ten, který zajistí zvládnutí konkrétní látky.
- Neznáme budoucnost těchto dětí – je pravděpodobné, že z některých z nich vyrostou výrazné osobnosti, schopné skutečně obohatit naši společnost.
- Učitelé/učitelky mohou prožívat pocity ohrožení a nevole ohledně přítomnosti dětí cizinců v naší zemi. Ve všech profesích je běžné, že nám nesedne každý „klient“ – kvalitní péče o ně je však kromě ostatních aspektů i praktická. Je naším logickým zájmem, aby se přítomní cizinci aklimatizovali, také s pomocí pedagogů překonali kulturní šok a vnitřně přijali naši zemi, ve které žijí. Míra, v jaké se to podaří, úzce souvisí s tím, jestli přijmou naše hodnoty a budou pro naši zemi přínosem, nebo nikoli.
- Akceptací i odlišných a náročnějších dětí lidsky i profesně rosteme.
- Pocity vůči žákům se vyvíjí v čase – stejně jako je možné vyhořet, je i možné si najít svůj osobně uspokojující modus vivendi.
- Pokud se daří takovýto modus vivendi nacházet, práce je příjemnější a samotní učitelé/učitelky jsou méně ohroženi vyhořením a prožívají vyšší kvalitu života.
- Vaše role v životě žáků je nesmírně důležitá – a to, jak k nim přistupujete, dokáže být pro dítě lidsky zraňující, nebo naopak zásadním povzbuzením a podporou.
- Každý z nás se může ocitnout v situaci, ve které bude oproti ostatním v nevýhodě – respektující jednání pak přijmeme s vděčnou úlevou.

POPIS SPECIFIK

Kdo jsou děti s OMJ

- Děti z rodin cizinců, kteří se do ČR přistěhovali.
- Děti, které se narodily a vyrůstají na území ČR, ale pochází z bilingvního prostředí s cizím jazykem jako hlavním.
- Děti, které se narodily a vyrůstají na území ČR, ale doma nemluví česky.
- Někdy se do této skupiny z důvodů potřeby podobné podpory řadí i české děti, které dlouhodobě pobývaly v zahraničí.

Co je pro děti s OMJ typické

- Český jazyk není jejich prvním jazykem (učí se tedy češtinu jako cizí jazyk a zároveň se prostřednictvím cizího jazyka vzdělávají).
- Vzdělávání probíhá v pro ně kulturně odlišném prostředí (jejich rodiny vyznávají jiné hodnoty, mají jiné pojetí spravedlnosti, pravdy a lži, asertivity, jiné pracovní návyky a očekávání od vzdělávacího procesu, liší se také zvyklosti vůči vrstevníkům i učitelům).
- Ztížená socializace.
- Vykořenění.
- Alespoň zpočátku obtížnější dosahování vzdělávacích cílů (tzv. pohyblivý cíl – než dostatečně ovládnou český jazyk, české děti je ve znalostech předběhnou, zmeškané učivo potom obtížně dohánějí).

Kolik je dětí s OMJ na českých ZŠ

V roce 2017/2018 představovaly děti cizinců 2,4 % všech žáků.

Z jakých zemí děti s OMJ nejčastěji pochází?

- Ukrajina,
- Vietnam,
- Slovensko,
- Rusko,
- Bulharsko,
- další země (Mongolsko, Moldavsko, Polsko, Rumunsko, Čína apod.).

Co ovlivňuje míru úspěšnosti při začleňování dětí s OMJ do českých tříd

- Úroveň zvládnutí českého jazyka (obtíže jsou výraznější u starších dětí a dětí s výrazně odlišným mateřským jazykem).
- Úroveň vzdělání rodičů (význam se zvyšuje na druhém stupni ZŠ).
- Motivace ke vzdělávání v rodině (soukromé doučování, české vychovatelky apod.).
- Předchozí zkušenost se vzděláváním (úplná absence, velmi odlišný vzdělávací systém, podobný vzdělávací systém).
- Míra kulturní odlišnosti původního prostředí žáků.
- Úroveň podpory žáků s OMJ a třídního kolektivu.
- Osobnost pedagoga (nejdůležitější jsou tvořivost, empatie, nadhled, trpělivost, otevřenost, velmi užitečná je i znalost společného jazyka).
- Osobnost dítěte.

Nejčastější problémy dětí s OMJ

- jazyková bariéra,
- kulturní šok,
- nedostatečná orientace v novém prostředí,
- rodinné problémy,
- osamělost.

Nejdůležitější problémy ve vzdělávání dětí s OMJ

z pohledu učitelů a ředitelů ZŠ

- jazykový handicap,
- problematická komunikace s rodiči žáků,
- přerušovaná školní docházka,
- nedostatek informací a metodologické podpory.

Individuální faktory ztěžující integraci

- Mohou být přítomny i další okolnosti, ztěžující vzdělávání, které v původním ani kulturně novém prostředí nebyly rozpoznány ani zohledněny. Dítě se tak může potýkat s tzv. dvojí výjimečností (k odlišnému původu např. ADHD apod.).
- Rysy osobnosti, které se v původním prostředí projevovaly mírně a nepředstavovaly problém, nebo nebyly rozpoznány vůbec (některé děti skutečně nemusí mít talent na jazyky, mohou mít spíše introvertní povahu apod.).
- Faktory, které v naší kultuře představují sociální handicap (obezita, nemotornost apod.).
- Je velmi nesnadné určit, které projevy jsou ovlivněny zvýšenou zátěží dítěte spojenou s jeho odlišným původem, a které mu jsou vlastní. Je výhodnější si problematické projevy nespojovat s vrozenými dispozicemi dítěte (např. pokud se dítěti nedaří naučit jazyk podle našeho očekávání, nemusíme si hned myslet, že má v této oblasti podprůměrné nadání, protože okolností, které proces učení se cizímu jazyku ovlivňují, je mnoho – může se např. jednat o projev kulturního šoku).

KULTURNÍ ŠOK

Typické příznaky jsou:

-
- obava z konzumace místních potravin a jídel,
- nechuť k fyzickému kontaktu,
- touha se vídat s lidmi stejné národnosti,
- nechuť k zemi, ve které se ocitli,
- nechuť k jazyku, odpor se ho učit i používat,
- zdůrazňování negativních rozdílů oproti domovské zemi,
- strach o své bezpečí a majetek,
- úzkost,
- stesk po domově a rituálech, které opustil/a (oblíbená jídla, místa, příbuzní...).

Je tedy důležité nezaměňovat projevy kulturního šoku za projev nepříjemných povahových rysů.

FÁZE KULTURNÍHO ŠOKU

NADŠENÍ

Po přistěhování je normální cítit radost, nadšení, okouzlení místními zvyky, lidmi, jídlem a životním stylem. Děti mohou být na začátku v kontaktu hlavně s lidmi své národnosti, a s novou kulturou se seznamovat pomalu – v obchodech, na hřišti atd. Tyto pocity nadšení a idealizace nového místa pro život trvají bohužel jen krátce, asi 6 týdnů až 6 měsíců. Jiné děti po příjezdu do ČR nastoupí rovnou na ZŠ.

FRUSTRACE

Po čase ale děti začnou vnímat problémy i věci, které se jim nelíbí. Potkávají bariéry, jazykové i kulturní, a cítí jasně rozdíly mezi svou zemí a ČR. V této fázi je normální cítit zklamání a vztek na novou zemi a její obyvatele. Nerozumí si s nimi – problém je nejen jazyk, ale i řeč těla, gestikulace, zvyky, očekávání – jsme prostě jiní. Je těžké se skamarádit s Čechy a je to frustrující.

OBRAT

Po nějaké době si ale zvykají. Už rozumí konverzaci, učí se chápat humor Čechů, ví, jak se v různých situacích chovat. Zase se starají o běžné věci jako obvykle, získávají nové stereotypy a zvyky. Učí se vyhledávat nové možnosti – chodí nejen do školy, ale také sportovat apod. K místní kultuře a lidem mají pozitivní vztah, dívají se na české pohádky, získávají si i české kamarády.

PŘIZPŮBENÍ

V této fázi si už děti úplně zvykly, adaptovaly se na místní kulturu. Fungují tady bez problémů a věci, které jim původně vadily (jídlo, řeč těla apod.) nejen snášejí, ale začínají si je i užívat. Dokáží využít svého původu pozitivně, jde jim to ve škole, mají kamarády i koníčky.

NÁVRAT

Pokud se vrátí do své původní země, když už si tu zvykly, může být kulturní šok a problémy s adaptací po návratu větší, než při adaptaci na novou zemi.

SPECIFIKA ZEMÍ, ze kterých děti s omj nejčastěji pocházejí

UKRAJINA

Státní jazyk: Ukrajinština, v úředním styku a na Krymu také ruština. Liší se přízvuk (není jako v češtině na první slabice, ale pohyblivý). Na rozdíl od češtiny nerozlišuje mezi krátkými a dlouhými samohláskami, přestože se při přepisu z azbuky do latinky dlouhé samohlásky používají právě pro naznačení přízvuků.

Písmo: Azbuka.

Náboženství: Převládá pravoslavné křesťanství, v jižních oblastech, zejména na Krymu, islám.

Svátky: Vánoční svátky se slaví až po příchodu Nového roku, 6. a 7. ledna (6. ledna den Svaté večere, ekvivalent českého Štědrého dne). Štědrý den se ale slaví až 13. ledna.

Příčiny migrace: Převládající špatná ekonomická situace Ukrajiny (ekonomická migrace), geografická blízkost a relativně malé jazykové a kulturní bariéry. Anexe Krymu v roce 2014 nezvýšila migraci Ukrajinců do ČR. Charakteristickým rysem Ukrajiny je multikulturalita.

Základní škola: Děti nastupují do první třídy v šesti letech, první stupeň tvoří čtyři ročníky. Druhý stupeň je 5.–9. ročník, existuje ještě 3. stupeň – 10.–11. ročník. Děti na prvním stupni učí jeden učitel, jen hudební, výtvarnou a tělesnou výchovu může učit jiný učitel. V první třídě se neznámkuje, děti jsou hodnoceny různými symboly. Školní hodina má 45 minut, na menších školách a vesnicích 30–40 minut, výuka na prvním stupni je 4–5 hodin denně. Známkuje se v 12 stupních, 12 je nejlepší známka – systém je podobný českému (12 až 10 = **1**; 9 až 7 = **2**; 6 až 4 = **3**; 3 až 2 = **4** a 1 = **5**). Přestávky mají 5 nebo 10 minut, ve třídách je 10 až 30 dětí – čím nižší ročník, tím méně dětí ve třídě. Obecně se na Ukrajině učí méně látky do větších podrobností, k dispozici jsou obsáhlé učební pomůcky. Motivace rodin ke vzdělání souvisí se socioekonomickým statusem rodiny, většinou je spíše nízká.

Ukrajinské děti v české škole:

Jsou zvyklé na rozsáhlou domácí přípravu a domácí vzdělávání, po přechodu na českou školu mohou stagnovat a odvyknout. Problémem je jazyková bariéra, domácí zajištění výuky jazyka bývá problematické. Pochopení jazyka se očekává při dobré péči a motivaci cca za rok. U rodin, které se plánují na Ukrajinu vrátit, je však motivace velmi nízká. Na Ukrajině je zvykem, že rodiny o děti pečují a finančně je zajišťují až do konce VŠ, oproti českým dětem jsou nesamostatné. Problematické je i to, že na Ukrajině je podstatně častější si vzdělání nebo jeho část a zkoušky kupovat. Stresující je návštěva pedagogicko-psychologické poradny – ekvivalent této instituce na Ukrajině může navrhnout odebrání dětí z rodiny, proto se rodiny často bojí. Je vhodné neočekávat, že ukrajinské a ruské děti v jedné třídě si budou rozumět.

Státní jazyk: Vietnamština, rozšířený cizí jazyk je angličtina a čínština. Vietnamština je zcela odlišná, je to tónový jazyk – významy slov tvoří pomocí šesti tónů. Stejně slovo má tedy zcela jiný význam, když se řekne např. vysokým nebo nízkým tónem. Nemá morfolonii – mluvnické kategorie jako pád, čas, číslo a rod se označují pomocí vložených slov a syntaktických změn. Většina slov je krátkých. Problémy často způsobují mimo jiné české souhlásky c, č, ď a ř. Při komunikaci s vietnamsky mluvícími dětmi je vhodné stavět větu tak, aby byl podmět před předmětem. Je pro ně nesmírně obtížné českému jazyku porozumět i se jej naučit používat.

Písmo: V minulosti čínské a vietnamské znaky, dnes se píše latinkou s mnohými modifikacemi.

Náboženství: Převážně buddhismus, v menší míře katolicismus.

Svátky: Vietnamské rodiny neslaví Vánoce. Většina věří v nadpřirozené bytosti, např. ochránce půdy apod. Nejdůležitějším svátkem je Nový rok, který se pohybuje mezi 21. lednem a 20. únorem, podle toho kdy je měsíc v novu. V tuto dobu mnoho Vietnamců cestuje za svými rodinami ve Vietnamu.

Příčiny migrace: Historicky nejvíce ve třech vlnách – v padesátých letech v důsledku postižení válkou, poté zejména po roce 1989 a před vypuknutím ekonomické krize v roce 2008. Důvody jsou touha po vzdělání, které má velkou váznost a není ve Vietnamu snadno dostupné, a ekonomické důvody. Asi 20 % Vietnamců žije ve městech, významné je zemědělství. V ČR se historicky Vietnamci věnují zejména podnikání, původní zaměření na stánkový prodej se změnilo na kamenné obchody, nehtová studia, ale také cestovní kanceláře, tlumočnictví, finanční služby, právní služby apod.

Základní škola: Základní škola trvá 5 let, je pro děti od 6 do maximálně 14 let. Výuka trvá 4 hodiny denně 6 dní v týdnu, hodina trvá 35 minut, pauzy trvají 10 minut. K tomu jsou ještě po dobu 25 minut denně zábavné aktivity. Ve třídě je běžně hodně dětí, podle některých zdrojů až 60. Známkuje se 0–10, přičemž 10 je nejlepší. Znamka 5 (podobně jako naše 3) se hodnotí jako nejnižší průchozí, získat 9–10 je obtížné.

Mezi předměty jsou rozdíly oproti českým školám i mezi jednotlivými vietnamskými školami, 15 % vyučovacího času není společné, ale pokrývá učivo obvyklé v dané oblasti. Vzdělávání je zaměřeno na získávání vědomostí o společnosti a přírodě, dovednosti v poslechu, čtení, mluvení, psaní a počtech a také na oblast umění a hudby. Volitelně je možné se učit cizí jazyky nebo informatiku.

Na konci základní školy skládají žáci státní zkoušku, úspěšní získávají certifikát o absolvování základního vzdělání. Asi 80 % dětí pokračuje na nižší střední školu.

Vietnamské děti v české škole:

Kulturní bariéra mezi Čechy a Vietnamci je značná. Jména Vietnamců jsou většinou tvořena ze tří částí – příjmení, druhé jméno a rodné jméno, v tomto pořadí. Při přímé komunikaci mírně sklápí hlavu a klopí oči, což je známka skromnosti a slušného chování, naopak přímý pohled může být vnímán jako přílišné sebevědomí a urážlivé chování. Jako neslušné může být vnímáno vyjádření nesouhlasu, a dokonce i neporozumění. Je proto vhodné se ujistit, zda dítě skutečně chápe. Konverzace běžně začíná otázkami na věk a zdraví. Na většině škol je vyžadováno nošení uniformy. Vietnamské rodiny jsou velmi soudržné, obvykle mají úctu ke vzdělání, děti jsou motivovány se učit, ovládnout češtinu a mít dobrý prospěch. Je kladně vnímáno, když se naučíte správně vyslovovat jejich jméno. Je běžné, že rodiče neovládají češtinu téměř vůbec a i na třídní schůzky posílají své české chůvy.

SLOVENSKO

Státní jazyk: Slovenština, oproti češtině má poněkud složitější a konzervativnější hláskový systém. Obtížná je výslovnost souhlásky ř, další hlásky vyskytující se jen v češtině jsou ě a ů. Slovenština má oproti češtině navíc hlásky ä /æ/, ô /uo/, spřežky dz a dž, považované za samostatná písmena, l' /l'/, r' a í. Morfologicky je složitější čeština. Slovenština nepoužívá vokativ. Slovenské děti česky zpravidla rozumí a češtinu ovládnou velmi rychle, české děti naopak rozumí slovensky špatně.

Písmo: Stejně jako u nás upravená latinka s diakritikou, některé hlásky se liší.

Náboženství: Většinové vyznání je římskokatolické (skoro 70 %), dále evangelická a řeckokatolická církev a další. Bez vyznání je pouze 13 % obyvatel. Náboženství nezasahuje do politiky a řízení státu.

Svátky: Kromě státních svátků (velmi podobné ČR) jsou i dny pracovního klidu, většinou se jedná o svátky církevní.

Příčiny migrace: Nižší ekonomická úroveň Slovenska a vztahové (existuje mnoho smíšených československých vztahů a manželství).

Základní škola: Podobný systém jako v Česku, jen celkově výrazně horší kvalita vzdělávání. Povinná školní docházka trvá 10 let, základní škola trvá 9 let. Ve třídách je asi o 15 % více žáků. Na základních školách je výraznější nedostatek mužů – učitelů než u nás, učitelé mají menší respekt žáků. Problémy jsou i v nedostatečném financování školství, ať už jde o platy učitelů nebo učební pomůcky. Mezi další patří segregace romských dětí a menšin a celkově velký vliv sociální nerovnosti na dosahovanou úroveň vzdělání. Podle mezinárodních srovnání jsou navíc na Slovensku děti ve školách nespokojené

a nechodí tam rády (podle výzkumu z roku 2012 se Slováci umístili na 62. místě z 64 sledovaných zemí). Také podle výsledků vědomostních srovnávání patří slovenské školství k nejhorším (při srovnávací studii 34 zemí OECD získala položka čtenářská gramotnost 32. místo z 34 hodnocených zemí, 28.–31. místo v přírodních vědách, 23.–29. místo v matematice)

Slovenské děti v české škole:

Slováci jsou naší nejpočetnější menšinou, a také nejoblíbenější. Slovenské děti češtinu ovládnou rychle a většinou se zapojují dobře i do kolektivu. Jejich podpora je však velmi vhodná, protože zpočátku často trpí jazykovou bariérou a u dětí, které nastupují do vyšších ročníků, lze očekávat i nižší úroveň znalostí a určité kulturní odlišnosti.

RUSKO

- Státní jazyk:** Ruština, v Rusku se mluví také místními jazyky (např. tatarština) – celkem se v Rusku oficiálně mluví 31 jazyky. Mluvená podoba řeči je podobná češtině, má tři rody, jednotné a množné číslo, oproti češtině má jen šest pádů. Používá změkčené souhlásky s mírně odlišným způsobem měkčení. Rozdíl je v přízvuku – nemá na rozdíl od češtiny ustálené místo, ale je volný, každé slovo má přízvuk na jiném místě.
- Písmo:** Azbuka (varianta písma cyrilice). Ruská abeceda má 33 písmen.
- Náboženství:** Nejčastější je pravoslavné křesťanství (asi 50 % obyvatelstva), poté sunnitský islám (asi 10 %).
- Svátky:** 1.–5. ledna mají ruské děti novoroční prázdniny. Oslavy Vánoc začínají 6. 1. a trvají 12 dní, Vánoce se slaví 7. 1., dárky nosí Děda Mráz. Svátků je velké množství.
- Příčiny migrace:** Nejvýznamnější jsou ekonomické důvody, včetně touhy po bezplatném vzdělání v ČR (asi dvě třetiny těch, co odešli do ČR studovat, se do Ruska neplánuje vrátit), někdy snaha legálně oddálit nástup povinné vojenské služby studiem v ČR. Mezi další důvody patří politická nestabilita země a vysoká kriminalita. Stěhují se obvykle celé rodiny, dospělí nacházejí uplatnění převážně v podnikatelské sféře. Rodiny často tvoří komunity v centrech větších měst.
- Základní škola:** Děti nastupují do 1. třídy v šesti nebo sedmi letech, mnohdy s dost odlišnou úrovní znalostí a sociálních zkušeností, první stupeň trvá 4 roky. Na prvním stupni mají žáci jednu učitelku a pomocnici, která také učí angličtinu (od 1. třídy, od 5. třídy mají děti i druhý cizí jazyk) a dělá družinářku. Žáci bývají zahlceni množstvím informací, učivo je náročné. Školy se nedostatečně zabývají rozvojem osobnosti, v současnosti je sna-

ha o začlenění alternativních přístupů ke vzdělávání a celkovou reformu vzdělávání, aby se vyrovnalo západním zemím. Problémem je i vzdělávání narůstajícího počtu dětí bez rodičů. Známkuje se opačně než u nás, 5 je nejlepší, 1 nejhorší (někde se nedává a nejhorší známka je 2). V některých školách se používá novější typ známkování 1–10, přičemž 1 je nejhorší. Vysvědčení se nedává, hodnotí se čtvrtletně ve školním deníku (obdoba žákovské knížky) – až po dokončení školní docházky dostávají děti tzv. atestát. Hodina trvá 45 minut. Děti chodí v uniformách, nebo mají alespoň dress code. Počet dětí ve třídách je nízký (cca 16), nízké jsou také platy učitelů a celkově financování školství. Stále je běžné úplatkářství.

Ruské děti v českých školách:

Většinou se celkem brzy učí jazyk, často přetrvává přízvuk i netypická slovní spojení. Vzdělání berou Rusové vážně, učitele zpravidla respektují. Typické je množství svátků, při kterých děti vždy nosí učitelé květiny nebo dárky, dívky nosí mašle a upravené účesy. Rodiny dětí počítají s velkým množstvím domácích úkolů.

BULHARSKO

Státní jazyk: Bulharština, jihoslovanský jazyk. Mluví jím asi 9 milionů lidí, z toho 8 milionů v samotném Bulharsku. Specifickým znakem bulharštiny je – ъ (tzv. tvrdý jer) (na rozdíl od ruštiny se vyslovuje). Do latinky lze přepsat jako – ě, vyslovuje se podobně jako anglický neurčitý člen. Bulharština má pohyblivý přízvuk, který má důležitou roli při určování významu slova. V bulharštině se nepoužívá infinitiv. Složitá je struktura časů (rozpoznávají se čtyři minulé časy), většina pádových forem zanikla. Hojně se v bulharštině užívají určité členy, které jsou jiné pro jednotlivé rody a píšou se za substantivum jako jeho součást. V Bulharsku se lidé domluví rusky, angličtina a němčina jsou spíše okrajové.

Písmo: Cyrilice, čili azbuka, téměř stejná, jakou používá ruština. Na rozdíl od ruštiny však bulharština vypustila znak – ы pro – y a znak – э pro – e. Bulharština totiž používá pouze jedno i a jedno e, které předchází souhlásku nikdy neměkčí.

Náboženství: Nejčastější je bulharská pravoslavná církev (85 %), dále sunnitský islám (13 %), okrajově judaismus (0,8 %) a katolictví (0,5 %). Ačkoli se přichází imigranti z Bulharska často hlásí ke křesťanství a nechávají i pokřtít své děti, jejich náboženství bývá často neaktivní a náboženství má malý nebo žádný vliv na jejich život a každodenní aktivity.

Svátky: Podobné jako u nás. Svátky jsou prožívány a oslavovány s velkým temperamentem, nosí se kroje.

Příčiny migrace: Ekonomická situace v Bulharsku (ekonomický kolaps v 90. letech), vysoká nezaměstnanost, studium na vysoké škole. Často přichází jen muži, a poté co se usadí, přichází i jejich ženy a děti. Dříve přichází Bulhaři se živí v dělnických profesích, nově přichází jsou spíše mladšího věku a pracují v podnikatelské sféře. Bydlí nejčastěji ve velkých městech. Část zejména dříve přichozích Bulharů si aktivně ponechává bulharské občanství a hlásí se stále k bulharské identitě.

Základní škola: Povinná školní docházka je od 6–7 do 16 let. Základní škola odpovídá našemu prvnímu stupni, následuje nižší střední škola (10–16). Prázdniny mají dlouhé, od poloviny června do poloviny září. Známkuje se 2–6, přičemž 6 je nejlepší. Oproti ČR je větší důraz na informatiku a cizí jazyky, informatika je perfektně propracovaná. Učitelé (velká převaha žen) jsou velmi špatně hodnoceni (přibližně třetinový plat oproti ČR). Vybavení škol je v příkrém rozporu s kvalitou sociálních zařízení, na naše poměry nevyhovujících. Zajímavostí je ostraha všech škol v hlavním městě Sofii placená obcemi.

Bulharské děti v české škole:

Bulhaři se v ČR dobře adaptují, sami hodnotí svoji integraci jako pokročilou, cítí se být zapojeni do české společnosti téměř ve všech směrech. Výjimkou je strava – většinou si českou kuchyni neoblíbili a u smíšených manželství často uvádí i český partner, že bulharskou kuchyni (méně tučná, více pestře připravené zeleniny) preferuje. Jazyk zpravidla slušně ovládnou, přízvuk zůstává. Matoucí je pro děti gestikulace – přikývnutí znamená ne (vyslovené ne znamená také ne).

ZÁSADY A DOPORUČENÍ PRO PRÁCI S KOLEKTIVEM, VE KTERÉM JE DÍTĚ S OMJ

Obecná doporučení

- Využít přípravného týdne, kdy děti s OMJ nejčastěji přicházejí, pro výuku češtiny a základní komunikaci s rodinou.
- Věkový rozdíl mezi dítětem s OMJ a ostatními dětmi by neměl být větší než dva roky (jinak bariéra mezi dětmi na nestejném stupni psychosociálního vývoje brzdí začlenění žáka do kolektivu a tím pádem i jeho motivaci, příležitosti ke komunikaci a celkový rozvoj).

- Děti s OMJ by nemělo být více než 3 – 4 ve třídě, ideální je však jeden (neplatí pro přípravné či vyrovnávací ročníky).
- Je užitečné děti ze stejné země původu nezařazovat do jedné třídy, aby se společně neuzavřely před zbytkem třídy.
- U dětí starších 9 let je potřeba počítat s dobou cca 2 roky, než prolomí jazykovou a kulturní bariéru.
- Najít dítěti pomocníka nebo pomocníky, tzv. tutor, mentory – mohou to být české děti s vstřícnou povahou, nebo děti s OMJ, které již dostatečně ovládají češtinu.
- Neusazovat děti s OMJ dozadu, vhodné je takové umístění, kde neztratí kontakt s učitelem a děním ve třídě.
- Věnovat se v kolektivu prevenci xenofobie a šikany (besedy, přednášky, dlouhodobé programy, práce s celým kolektivem i individuální přizpůsobená práce s vytipovanými jednotlivci. Patří sem rozvoj interpersonálních dovedností žáků, posilování schopnosti odolávání tlakům ve skupině apod.). Velmi vhodné je aktuální pochybnosti a potíže i formu preventivní práce se třídou připravovat ve spolupráci s metodikem prevence či školním psychologem.
- Vzdělávat se v problematice sociokulturních specifik žáků.
- Používat obrazové a názorné pomůcky (grafické organizéry, komunikační karty, myšlenkové mapy) – další pomůcky jako manuály, pracovní listy, příručky metodické pokyny a další dokumenty, je možné stáhnout např. zde: <https://www.inkluzivniskola.cz/content/ke-stazeni?page=2>.
- Naučit se základní slovní zásobu mateřského jazyka dítěte (nebo jiného jazyka, který dítě ovládá).
- Konzultovat problémy s kolegy/kolegyněmi, vedením pracoviště, pedagogicko-psychologickými poradnami, nestátními neziskovými organizacemi apod..
- V případě potřeby využít služeb interkulturních pracovníků (interkulturní pracovníci jsou dobře obeznámeni se sociokulturními rozdíly jednotlivých komunit, mohou pomoci s tlumočením, pojmenovat případná nedorozumění a mnoho dalšího. Kontakt najdete na těchto stránkách: http://www.migrace.com/cs/clanky/979_nabidka-sluzeb-interkulturnich-pracovniku-na-skolach.
- Vytvořit pro dítě individuální vzdělávací plán nebo vyrovnávací plán, ten pak podle potřeby konzultovat, doplňovat a upravovat.
- Dbát i u sebe na prevenci vyhoření, popř. řešit již nastupující nebo rozvinuté stavy vyhoření.
- Být tvořiví.

Příprava před příchodem dítěte

- Pokud to lze, je velmi vhodné připravit kolektiv na příchod dítěte s OMJ dopředu (neplatí při nástupu do 1. třídy). Ještě před příchodem nového spolužáka/spolužačky můžeme informovat třídu, z jaké země pochází, jaké jsou odlišnosti jeho/její kultury apod. V našich školách je dobrým zvykem učit děti toleranci k odlišnostem, řešit konflikty nenásilnou cestou apod., to je velká výhoda.
- Pokud to lze, připravit se také dopředu – sami/samy pro sebe si zjistit něco o zemi původu dítěte, jeho jazyku, náboženství a zvyklostech. Pokud se naučíme několik základních frází v jeho/její řeči, bude to jistě vnímat velmi pozitivně. I krátká doba, o které víme o příchodu dítěte dopředu, stačí k malým gestům dobré vůle dítě poznat a respektovat jeho původ.
- Ze zahraničních i českých příkladů dobré praxe je zjevné, že dobré klima a přijetí spolužáky je jedním z nejdůležitějších faktorů úspěchu péče o dítě. Je potřeba aktivně vytvořit tzv. **PEER SUPPORT** – podporu konkrétních spolužáků v konkrétních předem známých situacích. Např. kdo bude spolužákovi/spolužačce s OMJ pomáhat v jídelně, kdo o přestávce, atd. Někdy se doporučuje konkrétní dítě ustanovit tzv. tutorem (v této pozici se mohou děti střídat), který pomáhá se vším důležitým. Protože dítě s OMJ potřebuje jistoty a může být zvyklé na menší kolektiv, je vhodné tuto pozici střídat spíše pomaleji (např. tento týden pomáhá Anička o přestávkách, Matyáš v jídelně apod.) Dítě s OMJ tak ví, na koho se v případě potřeby obrátit.
- Příprava kolektivu na příchod dítěte s OMJ může probíhat tvořivě – děti mohou vytvořit a na nástěnku vystavit vlajku země nového spolužáka/spolužačky, fotky známých míst, naučit se říct ahoj v jeho/její řeči apod. Můžeme s dětmi mluvit o tom, co nového a inspirativního nám dítě z jiné země může ukázat.
- Obzvláště vhodné je s dětmi mluvit o tom, co by jim v podobné situaci bylo příjemné a co by jim naopak vadilo.

Problematika jazykové bariéry

- Škola nemá povinnost vyučovat dítě s OMJ češtinu mimořádnou formou studia. Pokud se o to nepostará rodina (mnohé rodiny řeší základní existenci a nemají na to kapacity), neřeší se toto systematicky nijak a tíže tohoto problému je na bedrech učitelů. Mnohde se nabízí hodiny češtiny navíc, jistě je na místě této možnosti využít.
- Je také možné situaci konzultovat s rodinou, požádat je, aby zajistili dítěti hodiny češtiny pro cizince (pokud na to má rodina finanční prostředky, je možné jim pomoci s vyhledáním konkrétního kurzu).
- Pro základní komunikaci je užitečné mít slovník jazyka dítěte. Velmi problematické je to ve vietnamštině, možností je pořídit mu/jí učebnici Učíme se česky nebo jakoukoli jinou češtinu pro cizince, využít

se dá překvapivě také slovník pro hluchoněmé apod. Na stránkách <http://www.klubhanoi.cz/view.php?cislocianku=2009052201> je možné zdarma stáhnout publikaci S vietnamskými dětmi na českých školách.

- Také ovládnutí základních frází jazyka dítěte učitelům ve výsledku ulehčí práci, nikoli naopak. Bezmoc z naprostého neporozumění mezi dítětem a učitelem je daleko nepříjemnější, než určitá práce navíc.
- Užitečné je podporovat kontakt českých dětí s dítětem s OMJ v předmětech, kde jazyk není příliš potřeba – TV, HV, VV, práce ve skleníku apod. Dítě s OMJ na sebe může upozornit pozitivně svým výkonem, nedrtí ho/ji jazyková bariéra a je tudíž uvolněnější. Toto výrazně pomůže vzájemnému porozumění a motivaci dítěte komunikovat, pomůže také zkrátit případné tiché období.
- Na stránkách <http://www.varianty.cz> je možné si stáhnout učebnici Český den i s manuálem pro učitele (vzniklo pro potřeby azylových středisek).
- Povzbuzujeme k jazykovému projevu.
- Mluvíme na dítě kladnými jednoduchými větami, říkáme, co chceme, nikoli naopak.
- Je dobré výrazněji (nikoli přehnaně) gestikulovat.
- Informace, které žákům předáváme, je vhodné vysvětlovat v kontextu, příklady asociované se zemí původu dítěte vnímá živěji.
- K veškerému výkladu dáváme jednoduché příklady.
- Kdykoli to lze, doprovázíme výklad obrázkou, stačí i jen kreslit na tabuli, prospěch z toho budou mít i české děti.
- Pokud dítě nerozumí a spolužáci už ano, lze je poprosit o pomoc (dbáme na to, aby probíhala neurážlivě).
- Mimořádně důležité je nevnímat přizpůsobený výklad jako zdržování – i české děti budou mít důležitou lekci trpělivosti, pomoci druhému, toleranci apod. živě a v praxi, může to být pro jejich budoucí život zásadnější než probíraná látka. Při pomáhání spolužákovi/spolužačce s OMJ se děti aktivně zapojují (netřeba uměle vymýšlet příležitosti pro nácvik), snaží se látku předat a tím si ji sami procvičují.
- Přizpůsobovat své požadavky aktuální úrovni dítěte – méně je někdy více.
- V případě potřeby poskytnout překladový slovník na tabletu nebo mobilu.

Praktické tipy do výuky

- využívejte různé tipy na aktivity,
- pokud se nějaká aktivita osvědčí, klidně ji opakujte,
- pokud nějaká aktivita nezaujme, opusťte ji,
- nabídkou různých aktivit i materiálů najdete např. zde: www.inkluzivniskola.cz/materialy-tipy-do-vyuky,
- v mladších ročnících můžete využít i pěkně zpracované tipy pro mladší děti: https://www.meta-ops.cz/sites/default/files/meta_napadnicek_aktivit_pro_ms.pdf.

Komunikace s rodiči žáků

- Je vhodné, aby škola pro komunikaci s česky nemluvícími rodiči zajistila tlumočníka.
- Je potřeba si před nástupem žáka vyžádat doklady o jeho/jejím dosavadním vzdělání.
- Co nejdříve informujeme rodiče o českém vzdělávacím systému, chodu školy, organizaci výuky, způsobech omlouvání žáků apod.
- Snažíme se být s rodiči v pravidelném kontaktu, možností jsou nejen rodičovské schůzky, ale i individuální konzultace, písemné vzkazy (zejména pochvalné, je to velmi motivující) apod.

Jak hodnotit děti s OMJ

- Důležité je citlivě a na míru sestavit individuální vzdělávací plán. Cíle v něm by pak měly být dodrženy, proto je potřeba skutečně dobře odhadnout, kolik učiva je za rok pro dítě reálně obsáhnout. Po půl roce je možné IVP přepsat.
- Dítě poté hodnotíme podle toho, nakolik stanovené cíle IVP splnilo.
- V matematice se děti zařazují svým výkonem mezi české děti poměrně rychle (čísla jsou více méně všude stejná), také ve VV, HV a TV většinou není IVP potřeba.
- V těchto předmětech lze zůstat u klasického známkování, v ostatních předmětech může být praktičtější slovní hodnocení. Záleží ale na jazykové úrovni a ostatních charakteristikách žáka.
- S IVP seznamujeme rodiče (podepisují jej), i v této situaci může být zapotřebí tlumočnick.

- Při slovním hodnocení se snažíme pochválit každé zlepšení, případně poukázat na oblasti, které bude užitečné dále rozvíjet. Kritické hodnocení (nezapojuje se, nezná ... apod.) snižují motivaci dítěte a jeho rodiny k další snaze.

Syndrom vyhoření u učitelů

Závěrem asi to nejdůležitější – snažte se udržovat si svou vlastní kondici a pohodu. Celý tento manuál byl věnován tomu, co lze udělat pro dítě s OMJ, a péče o vlastní osobu je pravděpodobně tím nejdůležitějším. V náročné a důležité profesi učitelů, kteří formují, vzdělávají a vychovávají budoucnost našeho národa, jste nejdůležitějším nástrojem. Vy sami/samy – pečujte tedy o sebe! Odhaduje se, že až 20 % našich učitelů trpí střední až vážnou formou vyhoření, celých 48 % je jím ohroženo a 60 % zažívá dlouhodobý nadměrný stres. Žádné symptomy vyhoření nepociťuje jen 16 % pedagogů. Učitelé se přitom za tyto příznaky často stydí, vnímají je jako své selhání, nekomunikují je a neřeší. Projevy vyhoření lze sledovat převážně v oblasti emocionální a tělesné a patří mezi ně např. následující:

Emocionální oblast:

- sklíčenost,
- pocity bezmoci,
- nízká frustrační tolerance, popudlivost,
- agresivita,
- pocit nedostatku uznání,
- úzkost,
- ztráta činnosti,
- ztráta pocitu poslání,
- pocity nekompetence,
- pocity hořkosti a zklamání.

Tělesná oblast:

- poruchy spánku,
- poruchy chuti k jídlu,
- snížená imunita,
- vegetativní potíže,
- nedostatek energie, vyčerpanost,
- svalové napětí,
- vysoký krevní tlak.

Výsledkem je pak snížená citlivost vůči potřebám žáků a nedostatek nebo i úplná absence radosti ze své práce.

Jak s pocity vyhoření bojovat

- Nebudte na sebe ani na ostatní příliš nároční – vždy hledejte alespoň něco, co se v dané situaci podařilo.
- Stanovte si priority, případně svou práci přeorganizujte. Když nezvládnete všechno, odložte nejméně podstatné položky, nikoli ty nejvíce stresující. Je možné, že s lepší organizací získáte více času i energie a dostanete se i k běžně opomíjeným záležitostem.
- Pokud je to možné, řešte problémy hned nebo co nejdříve.
- Komunikujte své pocity s kolegy, partnerem, kamarády.
- Udržujte rovnováhu mezi pracovním a osobním životem – každý den udělejte něco, co vám dělá radost.
- Naučte se relaxovat – jakkoli. Vynikající je autogenní trénink, řízená imaginace, jóga apod. Pokud se Vám nedaří uvolnit, zkuste zatnout všechny svaly, vydržet co nejdéle – a pak povolit. Cvičení můžete opakovat podle potřeby.
- Udělejte si čas na to, co Vás baví (koníčky nebo např. odpočinek s knížkou, hudbou, kamarádem/kamarádkou).
- Zbavte se přehnaného pocitu zodpovědnosti za své okolí – není v moci žádného člověka spasit svět. Pokuste se zlepšit, co dokážete, a tím ostatním se zbytečně netrapte. Nepomůže to Vám ani nikomu dalšímu, a jen tak plýtváte potřebnou energií a dobrou náladou, kterou je nutné aktivně chránit, doplňovat a udržovat.
- Naučte se říkat ne.
- Snažte se doma na práci nemyslet.
- Myslete pozitivně (negativní myšlenky nejdříve pozorujte, pak je nahraďte vlastním objektivním pohledem).
- Snažte se o zdravou stravu (obzvláště o dostatek hořčiku – najdete jej zejména v mandlích a banánech. Důležité je i rozumné množství cukru – nejen sladkostí, ale i např. pečiva a alkoholu.).
- Snažte se mít dostatek nepřerušovaného spánku v úplné tmě a čerstvém vzduchu.
- Zařaďte do svého života pro Vás příjemný pohyb.
- V práci si dělejte přestávky.
- Mějte se rádi a chvalte se.

Vaše práce je těžká a důležitá. Příruček a informací existuje mnoho, a jistě v nich najdete inspiraci – nebojte se tedy zkoušet, vymýšlet nové cesty a improvizovat, vůbec nevadí, že se nepovede všechno. Každé dítě je individuální a vždy je vhodné dát na svou intuici. Vaše úsilí se Vám vrátí vědomím užitku, kterým vzdělávání a obzvláště vzdělávání náročnějších dětí, jako jsou ty s OMJ, bezpochyby je.

V následující části naleznete jako pomůcku jednoduché pracovní listy pro práci s žáky s OMJ i celým kolektivem. S listy je možné pracovat v případech, kdy do třídy přichází žák cizinec a potřebujete podpořit jeho začlenění a přijetí zbytkem kolektivu. Slouží jak k sebepoznání žáků, posílení sounáležitosti, tak nabízí interaktivní způsob, jak učitel může poznat své žáky.

Listy jsou k dispozici ve čtyřech překladech (vietnamský, ruský, ukrajinský a anglický), aby mohli pracovat všichni žáci na stejném tématu se stejnými podmínkami. Při práci s pracovními listy je nezbytné respektovat především zásady profesní etiky učitele. V mnohotvárné skupině žáků mohou nastat neočekávané situace, pozitivní i negativní (otázky a úkoly mohou komukoliv připomenout okamžiky radostné i smutné, úspěchy i ztráty). V případě, kdy kterémukoliv žákovi s odpovědí či úkolem pomáháme, snažíme se ho vést především k hledání pozitiv, zvláště při sebehodnocení se snažíme ukázat každému z žáků, co dokáže, v čem je dobrý. Nikdy nehledáme za každou cenu chyby a nedostatky, posilujeme respektující přístup – jakkoliv žák téma prožívá, je to v pořádku. Pokud žák odmítá kterýkoliv úkol splnit, vedeme ho citlivě jen k určité hranici, nesnažíme se jakýkoliv blok zlomit. Začínáme od nejjednodušších otázek a úkolů, které nám pomohou přesvědčit žáky o tom, že se nacházejí v důvěrném a bezpečném prostředí. Jen tak bude práce s pracovními listy funkční a prospěšná.

LEKTORSKÝ MANUÁL PRO UČITELE A UČITELKY CHLAPCŮ A DÍVEK STARŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU S OMJ

Vážené paní učitelky, vážení páni učitelé,

dostává se Vám do rukou manuál, jehož cílem je přehledně a srozumitelně shrnout dosavadní poznatky a zkušenosti ze vzdělávání chlapců a dívek staršího školního věku s odlišným mateřským jazykem a také Vám poskytnout praktické tipy a povzbuzení ve Vaší užitečné a náročné práci.

Již při studiu psychologie na FFUK jsem se zajímala o multikulturní témata a kromě teoretického studia jsem v oblasti vzdělávání cizinců pracovala cca 6000 hodin jako učitelka, během své praxe jsem učila cizince z celkem 42 zemí. Uvědomuji si proto potřebu výrazné podpory pedagogů a asistentů pedagogů k tomu, aby mohli adekvátně reagovat na přítomnost žáků/žákyně s OMJ ve třídách. Ta představuje nejen potenciál skutečného porozumění a obohacení, ale také zátěž a riziko různé míry vyhoření všech, kteří se v této oblasti pohybují. Manuál je tak sestaven nejen jako teoretická publikace, ale i jako shrnutí osobní zkušenosti a praktické tipy pro všechny, kteří se o tuto problematiku zajímají nebo se jich pracovně či jinak dotýká.

Přeji Vám, aby pro Vás práce s chlapci a dívkami s odlišným mateřským jazykem představovala inspiraci a nové výzvy, a nikoli unavující a nepříjemnou obtíž. Tato profese vyžaduje spoustu energie a osobní zralosti – ať se Vám tedy daří nacházet jejich nevyčerpatelné zdroje.

Mgr. Barbora Krankusová

Přítomnost žáka nebo žáků s OMJ ve třídě bezesporu představuje zátěž. Učitelská profese je náročná a mnozí učitelé jsou dlouhodobě ve stresu a unavení, mohou proto jejich přítomnost i projevy pociťovat negativně. V takové situaci je obzvláště důležité pečovat o svou vlastní kondici a psychohygienu, ale také přistupovat k dospívajícím s pochopením jako k lidským bytostem v zátěžové situaci. Žáci s OMJ jsou velmi různorodou skupinou. Je dobré si uvědomovat, že někteří z těchto chlapců a dívek mohli/y nebo stále mohou:

- prožít trauma nebo ztrátu již v zemi svého původu,
- zažívat kulturní šok,
- zažívat odloučení od svých blízkých,
- pociťovat propad ve svém životním standardu,
- žít s rodiči, kteří sami zažívají kulturní šok v různé podobě a cítí obavy o sebe i své děti,
- žít s rodiči, kteří se neorientují ve zvyklostech ČR, neznají dobře jazyk, mají ztížený přístup do školy, ke škole a v komunikaci s ní,
- mít dočasné ubytování,
- často střídat školy,
- zažívat izolaci nebo i šikanu,
- mít přerušené nebo i žádné vzdělávání v zemi svého původu,
- být zde proti své vůli na základě rozhodnutí rodičů.

K tomu, abychom nabrali dostatek sil o tyto chlapce a dívky kvalitně pečovat, je dobré si uvědomit, že:

- V základních věcech jsou si všichni lidé na světě podobní – mají nejen potřeby fyziologické, ale i potřebu bezpečí a jistoty, potřebu lásky, přijetí a sounáležitosti, potřebu uznání, potřebu seberealizace a duchovní potřeby. Pokud jsou naše potřeby frustrované, trpíme a snažíme se tyto pocity zvládat a dostupnými způsoby kompenzovat.
- Nejdůležitějším cílem vzdělávání nejsou jen samotné znalosti (jejich nedostatečná úroveň a nesnadnost v jejich dohánění může učitele velmi frustrovat), ale především dítě zaujmout a pozitivně ovlivnit. Pokud se

- bude ve škole cítit dobře a učivo ho zaujme, dosáhne mnohem větších a v praxi využitelnějších pokroků.
- Skutečně dobrý učitel/učitelka je ten/ta, který/která si získá zájem žáka/žákyně a rozvine jeho/její chuť se učit, spíše než ten, který zajistí zvládnutí konkrétní látky.
- Neznáme budoucnost těchto chlapců a dívek – je pravděpodobné, že z některých z nich vyrostou výrazné osobnosti, schopné skutečně obohatit naši společnost.
- Učitelé/učitelky mohou prožívat pocity ohrožení a nevole ohledně přítomnosti cizinců v naší zemi. Ve všech profesích je běžné, že nám nesedne každý „klient“ – kvalitní péče o ně je však kromě ostatních aspektů i praktická. Je naším logickým zájmem, aby se přítomní cizinci aklimatizovali, také s pomocí pedagogů překonali kulturní šok a vnitřně přijali naši zemi, ve které žijí. Míra, v jaké se to podaří, úzce souvisí s tím, jestli přijmou naše hodnoty a budou pro naši zemi přínosem, nebo nikoli.
- Akceptaci i odlišných a náročnějších žáků a žákyň lidsky i profesně rosteme.
- Pocity vůči žákům se vyvíjí v čase – stejně jako je možné vyhořet, je i možné si najít svůj osobně uspokojující modus vivendi.
- Pokud se daří takovýto modus vivendi nacházet, práce je příjemnější a samotní učitelé/učitelky jsou méně ohroženi vyhořením a prožívají vyšší kvalitu života.
- Vaše role v životě žáků je nesmírně důležitá – a to, jak k nim přistupujete, pro ně dokáže být lidsky zraňující, nebo naopak zásadním povzbuzením a podporou.
- Každý z nás se může ocitnout v situaci, ve které bude oproti ostatním v nevýhodě – respektující jednání pak přijmeme s vděčnou úlevou.

POPIS SPECIFIK

Kdo jsou chlapci a dívky s OMJ

- Chlapci a dívky z rodin cizinců, kteří se do ČR přistěhovali.
- Dospívající, kteří se narodili a vyrůstají na území ČR, ale pochází z bilingvního prostředí s cizím jazykem jako hlavním.
- Dospívající, kteří se narodili a vyrůstají na území ČR, ale doma nemluví česky.
- Někdy se do této skupiny z důvodů potřeby podobné podpory řadí i čeští žáci a žákyně, kteří dlouhodobě pobývali v zahraničí.

Co je pro dospívající s OMJ typické

- Český jazyk není jejich prvním jazykem (učí se tedy češtinu jako cizí jazyk a zároveň se prostřednictvím cizího jazyka vzdělávají).
- Vzdělávání probíhá v pro ně kulturně odlišném prostředí (jejich rodiny vyznávají jiné hodnoty, mají jiné pojetí spravedlnosti, pravdy a lži, asertivity, jiné pracovní návyky a očekávání od vzdělávacího procesu, liší se také zvyklosti vůči vrstevníkům i učitelům).
- Velké rozdíly jsou mezi dospívajícími s OMJ, kteří jsou u nás již dlouho, oproti těm, kteří se přistěhovali nedávno (to je mimořádně složitá situace jazykově, osobnostně i vztahově).
- Ztížená socializace (vrstevníci jsou pro dospívající mimořádně důležití).
- U nedávno příchozích pocit vykořenění.
- U nedávno příchozích výrazně obtížnější dosahování vzdělávacích cílů (tzv. pohyblivý cíl – než dostatečně ovládnou český jazyk, čeští chlapci a dívky je ve znalostech předběhnou, zmeškané učivo potom velmi obtížně dohánějí. Pokud nastupuje do 9. třídy chlapec či dívka, který/která neumí česky, může navzdory vysokému intelektu mít zásadní problémy a svůj potenciál neuplatnit).

Kolik je chlapců a dívek s OMJ na českých ZŠ

- V roce 2017/2018 představovaly děti cizinců 2,4 % všech žáků.

Z jakých zemí chlapci a dívky s OMJ nejčastěji pochází?

- Ukrajina,
- Vietnam,
- Slovensko,
- Rusko,
- Bulharsko,
- další země (Mongolsko, Moldavsko, Polsko, Rumunsko, Čína apod.).

Co ovlivňuje míru úspěšnosti při začleňování chlapců a dívek s OMJ do českých tříd

- Úroveň zvládnutí českého jazyka (obtíže jsou výraznější u starších žáků a žákyň, kteří se nedávno přistěhovali, a u těch s výrazně odlišným mateřským jazykem).
- Úroveň vzdělání rodičů (význam se zvyšuje na druhém stupni ZŠ).
- Motivace ke vzdělávání v rodině (soukromé doučování, české vychovatelky apod.).
- Předchozí zkušenost se vzděláváním (velmi odlišný vzdělávací systém, podobný vzdělávací systém).
- Míra kulturní odlišnosti původního prostředí žáků.
- Úroveň podpory žáků s OMJ a třídního kolektivu.
- Osobnost pedagoga (nejdůležitější jsou tvořivost, empatie, nadhled, trpělivost, otevřenost, velmi užitečná je i znalost společného jazyka).
- Osobnost dospívajících.

Nejčastější problémy chlapců a dívek s OMJ

- jazyková bariéra,
- kulturní šok,
- nedostatečná orientace v novém prostředí,
- osamělost,
- rodinné problémy (snaha dospívajících se asimilovat může narážet na snahu rodičů uchovat si původní kulturu),
- šikana.

Nejdůležitější problémy ve vzdělávání chlapců a dívek s OMJ

z pohledu učitelů a ředitelů ZŠ

- jazykový handicap,
- problematická komunikace s rodiči žáků,
- přerušovaná školní docházka,
- nedostatek informací a metodologické podpory (výraznější než u mladšího školního věku, pro dospívající s OMJ mnohdy všechny pomůcky vyrábí sami učitelé, nebo používají materiály pro starší a dospělé).

Individuální faktory ztěžující integraci

- Mohou být přítomny i další okolnosti, ztěžující vzdělávání, které v původním ani kulturně novém prostředí nebyly rozpoznány ani zohledněny. Dospívající se tak může potýkat s tzv. dvojí výjimečností (k odlišnému původu např. ADHD apod.).
- Rysy osobnosti, které se v původním prostředí projevovaly mírně a nepředstavovaly problém, nebo nebyly rozpoznány vůbec (někteří chlapci a dívky skutečně nemusí mít talent na jazyky, mohou mít spíše introvertní povahu apod.).
- Emocionální problémy rozvíjející se na základě změny prostředí v průběhu dospívání, kdy ukotvení ve vrstevnické skupině získává větší důležitost než původní rodina (depresivní ladění, úzkost, agrese).
- Faktory, které v naší kultuře představují sociální handicap (obezita, nemotornost apod.).

Je velmi nesnadné určit, které projevy jsou ovlivněny zvýšenou zátěží spojenou s jeho odlišným původem, a které mu jsou vlastní. Je výhodnější si problematické projevy nespojovat s vrozenými dispozicemi chlapců a dívek (např. pokud se mu/jí nedaří naučit jazyk podle našeho očekávání, nemusíme si hned myslet, že má v této oblasti podprůměrné nadání, protože okolností, které proces učení se cizímu jazyku ovlivňují, je mnoho – může se např. jednat o projev kulturního šoku).

KULTURNÍ ŠOK U NEDÁVNO PŘÍCHOZÍCH

Typické příznaky jsou:

- časté mytí rukou,
- obava z konzumace místních potravin a jídel,
- nechuť k fyzickému kontaktu,
- touha se vídat s lidmi stejné národnosti,
- nechuť k zemi, ve které se ocitli,
- nechuť k jazyku, odpor se ho učit i používat,
- zdůrazňování negativních rozdílů oproti domovské zemi,
- strach o své bezpečí a majetek,
- úzkost,
- stesk po domově a rituálech, které opustil/a (oblíbená jídla, místa, příbuzní...).

Je tedy důležité nezaměňovat projevy kulturního šoku za projev nepříjemných povahových rysů.

FÁZE KULTURNÍHO ŠOKU

NADŠENÍ

Po přistěhování je normální cítit radost, nadšení, okouzlení místními zvyky, lidmi, jídlem a životním stylem. Chlapci a dívky mohou být na začátku v kontaktu hlavně s lidmi své národnosti, a s novou kulturu se seznamovat pomalu – v obchodech, na hřišti atd. Tyto pocity nadšení a idealizace nového místa pro život trvají bohužel jen krátce, asi 6 týdnů až 6 měsíců. Jiní chlapci a dívky po příjezdu do ČR nastoupí rovnou na ZŠ.

FRUSTRACE

Po čase ale začnou vnímat problémy i věci, které se jim nelíbí. Potkávají bariéry, jazykové i kulturní, a cítí jasně rozdíly mezi svou zemí a ČR. V této fázi je normální cítit zklamání a vztek na novou zemi a její obyvatele. Nerozumí si s nimi – problém je nejen jazyk, ale i řeč těla, gestikulace, zvyky, očekávání – jsme prostě jiní. Je těžké se skamarádit s Čechy a je to frustrující.

OBRAT

Po nějaké době si ale zvykají. Už rozumí konverzaci, učí se chápat humor Čechů, ví, jak se v různých situacích chovat. Zase se starají o běžné věci jako obvykle, získávají nové stereotypy a zvyky. Učí se vyhledávat nové možnosti – chodí nejen do školy, ale také sportovat apod. K místní kultuře a lidem mají pozitivní vztah, dívají se na českou televizi, získávají si i české kamarády.

PŘIZPŮSOBNÍ

V této fázi si už chlapci a dívky úplně zvykli, adaptovali se na místní kulturu. Fungují tady bez problémů a věci, které jim původně vadily (jídlo, řeč těla apod.), nejen snášejí, ale začínají si je i užívat. Dokáží využít svého původu pozitivně, jde jim to ve škole, mají kamarády i koníčky.

NÁVRAT

Pokud se vrátí do své původní země, když už si tu zvykli, může být kulturní šok a problémy s adaptací po návratu větší, než při adaptaci na novou zemi.

SPECIFIKA vývojového období DOSPÍVÁNÍ

Dospívání je těžké i v běžných podmínkách, pro chlapce a dívky s OMJ to je ještě složitější. Složitě to s nimi máte i Vy. Fyzické projevy puberty jsou známe, pro připomenutí shrnu charakteristiky psychického vývoje dospívajících v naší kultuře (nemusí se projevovat všechny a stále, jde spíše o obecné tendence):

- dospívající bývají hyperkritičtí, zejména k uznávaným autoritám,
- jejich vnímání a hodnocení světa je černobílé: vše je prožíváno buď jako báječné, nebo jako příšerné,
- žijí v permanentním protestu,
- jsou nejistí, svou nejistotu mohou skrývat pod agresivními projevy,
- jistotu hledají v množství, často se tedy všude pohybují ve skupinkách,
- ve skupině se mohou projevovat suverénně, agresivně a hlučně, každý člen takové skupiny je však o samotě daleko méně sebevědomý,
- city dospívajících jsou velmi prudké a vážné,
- chování bývá impulsivní,
- chtějí být vnímáni jako dospělí, ještě však nejsou zvyklí na zodpovědnost za své jednání.

V jiných kulturách může dospívání nastupovat i probíhat odlišně (např. mnozí Vietnamci čas po škole tráví spíše s rodinou, pomáhají v obchodech apod. než s vrstevníky, některé kultury ctí rodiče celoživotně a bez protestu). Život ve výrazném stresu může nástup puberty usmířit. Výraznější konflikty mohou vznikat mezi rodiči, kteří si chtějí podržet mentalitu své kultury, a rychleji se asimilujícími dětmi. Děti jsou také zatíženy rolí prostředníků mezi českou kulturou a kulturou svých rodičů. Tato dvojakost je však nejen zátěží, mohou z ní v současném i budoucím životě také těžit. V každém případě se jedná o souběh náročného životního období a náročné situace.

ŠIKANA

- Zatímco děti na prvním stupni jsou poměrně otevřené a projevy xenofobie jsou u nich vzácnější, v průběhu dospívání toto téma nabírá na důležitosti. Zpravidla psychické následky šikany mohou být i velmi závažné.

Projevy šikany můžeme rozdělit podle závažnosti na:

- verbální pasivní nepřímé (spolužáci se nezastanou oběti, když je z něčeho nespravedlivě obviněna),
- verbální pasivní přímé (neodpovídání na pozdrav, ignorování),
- verbální aktivní nepřímé (pomlouvání, agresivita vyjádřená písemně, v básních apod.),
- verbální aktivní přímé (urážky, nadávky, posměch),
- fyzické pasivní nepřímé (odmítnutí oprávněných žádostí oběti, např. jít na záchod),
- fyzické pasivní přímé (bránění oběti v dosahování oprávněných cílů, např. sednout si do lavice),
- fyzické aktivní nepřímé (ničení věcí, vyslání někoho druhého, aby oběti fyzicky ublížil),
- fyzické aktivní přímé (násilí – facky, kopance, údery).

Důležitá je zejména prevence. Pokud pozorujete projevy šikany, je potřeba ji zastavit – k dispozici jsou opatření běžná i mimořádná (napomenutí, třídní či ředitelská důtka, snížení známky z chování, převedení do jiné třídy, individuální výchovný plán pro agresora apod.). Vždy je na místě se obrátit i na metodika prevence nebo školního psychologa, pedagogicko-psychologickou poradnu apod. V případě, že šikana může naplňovat svojí podstatou přestupek nebo trestný čin, má škola oznamovací povinnost. Výskyt šikany ve třídě není selháním učitele, tím je neřešení šikany.

SPECIFIKA ZEMÍ, ze kterých děti s omj nejčastěji pocházejí

UKRAJINA

Státní jazyk: Ukrajinština, v úředním styku a na Krymu také ruština. Liší se přízvuk (není jako v češtině na první slabice, ale pohyblivý). Na rozdíl od češtiny nerozlišuje mezi krátkými a dlouhými samohláskami, přestože se při přepisu z azbuky do latinky dlouhé samohlásky používají právě pro naznačení přízvuků.

Písmo: Azbuka.

Náboženství: Převládá pravoslavné křesťanství, v jižních oblastech, zejména na Krymu, islám.

Svátky: Vánoční svátky se slaví až po příchodu Nového roku, 6. a 7. ledna (6. ledna den Svaté večere, ekvivalent českého Štědrého dne). Štědrý den se ale slaví až 13. ledna.

Příčiny migrace: Převládající špatná ekonomická situace Ukrajiny (ekonomická migrace), geografická blízkost a relativně malé jazykové a kulturní bariéry. Anexe Krymu v roce 2014 nezvýšila migraci Ukrajinců do ČR. Charakteristickým rysem Ukrajiny je multikulturalita.

Základní škola: Děti nastupují do první třídy v šesti letech, první stupeň tvoří čtyři ročníky. Druhý stupeň je 5. – 9. ročník, existuje ještě 3. stupeň – 10. – 11. ročník. Děti na prvním stupni učí jeden učitel, jen hudební, výtvarnou a tělesnou výchovu může učit jiný učitel. V první třídě se neznámkuje, děti jsou hodnoceny různými symboly. Školní hodina má 45 minut, na menších školách a vesnicích 30 – 40 minut, výuka na prvním stupni je 4 – 5 hodin denně. Známkuje se v 12 stupních, 12 je nejlepší známka – systém je podobný českému (12 až 10 = 1, 9 až 7 = 2, 6 až 4 = 3, 3 až 2 = 4 a 1 = 5). Přestávky mají 5 nebo 10 minut, ve třídách je 10 až 30 dětí – čím nižší ročník, tím méně dětí ve třídě. Obecně se na Ukrajině učí méně látky do větších podrobností, k dispozici jsou obsáhlé učební pomůcky. Motivace rodin ke vzdělání souvisí se socioekonomickým statusem rodiny, většinou je spíše nízká.

Ukrajinské děti v české škole:

Jsou zvyklé na rozsáhlou domácí přípravu a domácí vzdělávání, po přechodu na českou školu mohou stagnovat a odvyknout. Problémem je jazyková bariéra, domácí zajištění výuky jazyka bývá problematické. Pochopení jazyka se očekává při dobré péči a motivaci cca za rok. U rodin, které se plánují na Ukrajinu vrátit, je však motivace velmi nízká. Na Ukrajině je zvykem, že rodiny o děti pečují a finančně je zajišťují až do konce VŠ, oproti českým dětem jsou nesamostatné. Problematické je i to, že na Ukrajině je podstatně častější si vzdělání nebo jeho část a zkoušky kupovat. Stresující je návštěva pedagogicko-psychologické poradny – ekvivalent této instituce na Ukrajině může navrhnout odebrání dětí z rodiny, proto se rodiny často bojí. Je vhodné neočekávat, že ukrajinské a ruské děti v jedné třídě si budou rozumět.

Státní jazyk: Vietnamština, rozšířený cizí jazyk je angličtina a čínština. Vietnamština je zcela odlišná, je to tónový jazyk – významy slov tvoří pomocí šesti tónů. Stejně slovo má tedy zcela jiný význam, když se řekne např. vysokým nebo nízkým tónem. Nemá morfolologii – mluvnické kategorie jako pád, čas, číslo a rod se označují pomocí vložených slov a syntaktických změn. Většina slov je krátkých. Problémy často způsobují mimo jiné české souhlásky c, č, d' a ř. Při komunikaci s vietnamsky mluvícími dětmi je vhodné stavět větu tak, aby byl podmět před předmětem. Je pro ně nesmírně obtížné českému jazyku porozumět i se jej naučit používat.

Písmo: V minulosti čínské a vietnamské znaky, dnes se píše latinkou s mnohými modifikacemi.

Náboženství: Převážně buddhismus, v menší míře katolicismus.

Svátky: Vietnamské rodiny neslaví Vánoce. Většina věří v nadpřirozené bytosti, např. ochránce pudy apod. Nejdůležitějším svátkem je Nový rok, který se pohybuje mezi 21. lednem a 20. únorem, podle toho kdy je měsíc v novu. V tuto dobu mnoho Vietnamců cestuje za svými rodinami ve Vietnamu.

Příčiny migrace: Historicky nejvíce ve třech vlnách – v padesátých letech v důsledku postižení válkou, poté zejména po roce 1989 a před vypuknutím ekonomické krize v roce 2008. Důvody jsou touha po vzdělání, které má velikou vážnost a není ve Vietnamu snadno dostupné, a ekonomické důvody. Asi 20 % Vietnamců žije ve městech, významné je zemědělství. V ČR se historicky Vietnamci věnují zejména podnikání, původní zaměření na stánkový prodej se změnilo na kamenné obchody, nehtová studia, ale také cestovní kanceláře, tlumočnictví, finanční služby, právní služby apod.

Základní škola: Základní škola trvá 5 let, je pro děti od 6 do maximálně 14 let. Výuka trvá 4 hodiny denně 6 dní v týdnu, hodina trvá 35 minut, pauzy trvají 10 minut. K tomu jsou ještě po dobu 25 minut denně zábavné aktivity. Ve třídě je běžně hodně dětí, podle některých zdrojů až 60. Známkuje se 0 – 10, přičemž 10 je nejlepší. Znamka 5 (podobně jako naše 3) se hodnotí jako nejnižší průchozí, získat 9 – 10 je obtížné.

Mezi předměty jsou rozdíly oproti českým školám i mezi jednotlivými vietnamskými školami, 15 % vyučovacího času není společné, ale pokrývá učivo obvyklé v dané oblasti. Vzdělávání je zaměřeno na získávání vědomostí o společnosti a přírodě, dovednosti v poslechu, čtení, mluvení, psaní a počtech a také na oblast umění a hudby. Volitelné je možné se učit cizí jazyky nebo informatiku.

Na konci základní školy skládají žáci státní zkoušku, úspěšní získávají certifikát o absolvování základního vzdělání. Asi 80 % dětí pokračuje na nižší střední školu.

Vietnamské děti v české škole:

Kulturní bariéra mezi Čechy a Vietnamci je značná. Jména Vietnamců jsou většinou tvořena ze tří částí – příjmení, druhé jméno a rodné jméno, v tomto pořadí. Při přímé komunikaci mírně sklápí hlavu a klopí oči, což je známka skromnosti a slušného chování, naopak přímý pohled může být vnímán jako přílišné sebevědomí a urážlivé chování. Jako neslušné může být vnímáno vyjádření nesouhlasu, a dokonce i neporozumění. Je proto vhodné se ujistit, zda dítě skutečně chápe. Konverzace běžně začíná otázkami na věk a zdraví. Na většině škol je vyžadováno nošení uniformy. Vietnamské rodiny jsou velmi soudržné, obvykle mají úctu ke vzdělání, děti jsou motivovány se učit, ovládnout češtinu a mít dobrý prospěch. Je kladně vnímáno, když se naučíte správně vyslovovat jejich jméno. Je běžné, že rodiče neovládají češtinu téměř vůbec a i na třídní schůzky posílají své české chůvy.

SLOVENSKO

- Státní jazyk:** Slovenština, oproti češtině má poněkud složitější a konzervativnější hláskový systém. Obtížná je výslovnost souhlásky ř, další hlásky vyskytující se jen v češtině jsou ě a ů. Slovenština má oproti češtině navíc hlásky ä /æ/, ô /uo/, spřežky dz a dž, považované za samostatná písmena, ľ /l/, ŕ a í. Morfologicky je složitější čeština. Slovenština nepoužívá vokativ. Slovenské děti česky zpravidla rozumí a češtinu ovládnou velmi rychle, české děti naopak rozumí slovensky špatně.
- Písmo:** Stejně jako u nás upravená latinka s diakritikou, některé hlásky se liší.
- Náboženství:** Většinové vyznání je římskokatolické (skoro 70 %), dále evangelická a řeckokatolická církev a další. Bez vyznání je pouze 13 % obyvatel. Náboženství nezasahuje do politiky a řízení státu.
- Svátky:** Kromě státních svátků (velmi podobné ČR) jsou i dny pracovního klidu, většinou se jedná o svátky církevní.
- Příčiny migrace:** Nižší ekonomická úroveň Slovenska a vztahové (existuje mnoho smíšených československých vztahů a manželství).
- Základní škola:** Podobný systém jako v Česku, jen celkově výrazně horší kvalita vzdělávání. Povinná školní docházka trvá 10 let, základní škola trvá 9 let. Ve třídách je asi o 15 % více žáků. Na základních školách je výraznější nedostatek mužů – učitelů než u nás, učitelé mají menší respekt žáků. Problémy jsou i v nedostatečném financování školství, ať už jde o platy učitelů nebo učební pomůcky. Mezi další patří segregace romských dětí a menšin a celkově velký vliv sociální nerovnosti na dosahovanou úroveň vzdělání.

Podle mezinárodních srovnání jsou navíc na Slovensku děti ve školách nespokojené a nechodí tam rády (podle výzkumu z roku 2012 se Slováci umístili na 62. místě z 64 sledovaných zemí). Také podle výsledků vědomostních srovnávání patří slovenské školství k nejhorším (při srovnávací studii 34 zemí OECD získala položka čtenářská gramotnost 32. místo z 34 hodnocených zemí, 28–31. místo v přírodních vědách, 23.–29. místo v matematice)

Slovenské děti v české škole:

Slováci jsou naší nejpočetnější menšinou, a také nejoblíbenější. Slovenské děti češtinu ovládnou rychle a většinou se zapojují dobře i do kolektivu. Jejich podpora je však velmi vhodná, protože zpočátku často trpí jazykovou bariérou a u dětí, které nastupují do vyšších ročníků, lze očekávat i nižší úroveň znalostí a určité kulturní odlišnosti.

RUSKO

Státní jazyk:

Ruština, v Rusku se mluví také místními jazyky (např. tatarština) – celkem se v Rusku oficiálně mluví 31 jazyky. Mluvená podoba řeči je podobná češtině, má tři rody, jednotné a množné číslo, oproti češtině má jen šest pádů. Používá změkčené souhlásky s mírně odlišným způsobem měkčení. Rozdíl je v přízvuku – nemá na rozdíl od češtiny ustálené místo, ale je volný, každé slovo má přízvuk na jiném místě.

Písmo:

Azbuka (varianta písma cyrilice). Ruská abeceda má 33 písmen.

Náboženství:

Nejčastější je pravoslavné křesťanství (asi 50 % obyvatelstva), poté sunnitský islám (asi 10 %).

Svátky:

1.–5. ledna mají ruské děti novoroční prázdniny. Oslavy Vánoc začínají 6. 1. a trvají 12 dní, Vánoce se slaví 7. 1., dárky nosí Děda Mráz. Svátků je velké množství.

Příčiny migrace:

Nejvýznamnější jsou ekonomické důvody, včetně touhy po bezplatném vzdělání v ČR (asi dvě třetiny těch, co odešli do ČR studovat, se do Ruska neplánuje vrátit), někdy snaha legálně oddálit nástup povinné vojenské služby studiem v ČR. Mezi další důvody patří politická nestabilita země a vysoká kriminalita. Stěhují se obvykle celé rodiny, dospělí nacházejí uplatnění převážně v podnikatelské sféře. Rodiny často tvoří komunity v centrech větších měst.

Základní škola:

Děti nastupují do 1. třídy v šesti nebo sedmi letech, mnohdy s dost odlišnou úrovní znalostí a sociálních zkušeností, první stupeň trvá 4 roky. Na prvním stupni mají žáci jednu učitelku a pomocnici, která také učí angličtinu (od 1. třídy, od 5. třídy mají děti i druhý cizí jazyk) a dělá družinářku. Žáci bývají zahlceni množstvím informací, učivo

je náročné. Školy se nedostatečně zabývají rozvojem osobnosti, v současnosti je snaha o začlenění alternativních přístupů ke vzdělávání a celkovou reformu vzdělávání, aby se vyrovnalo západním zemím. Problémem je i vzdělávání narůstajícího počtu dětí bez rodičů. Znamkuje se opačně než u nás, 5 je nejlepší, 1 nejhorší (někde se nedává a nejhorší známka je 2). V některých školách se používá novější typ známkování 1–10, přičemž 1 je nejhorší. Vysvědčení se nedává, hodnotí se čtvrtletně ve školním deníku (obdoba žákovské knížky) – až po dokončení školní docházky dostávají děti tzv. atestát. Hodina trvá 45 minut. Děti chodí v uniformách, nebo mají alespoň dress code. Počet dětí ve třídách je nízký (cca 16), nízké jsou také platy učitelů a celkově financování školství. Stále je běžné úplatkářství.

Ruské děti v českých školách:

Většinou se celkem brzy učí jazyk, často přetrvává přízvuk i netypická slovní spojení. Vzdělání berou Rusové vážně, učitele zpravidla respektují. Typické je množství svátků, při kterých děti vždy nosí učiteli květiny nebo dárky, dívky nosí mašle a upravené účesy. Rodiny dětí počítají s velkým množstvím domácích úkolů.

BULHARSKO

Státní jazyk: Bulharština, jihoslovanský jazyk. Mluví jím asi 9 milionů lidí, z toho 8 milionů v samotném Bulharsku. Specifickým znakem bulharštiny je – ъ (tzv. tvrdý jer) (na rozdíl od ruštiny se vyslovuje). Do latinky lze přepsat jako – ě, vyslovuje se podobně jako anglický neurčitý člen. Bulharština má pohyblivý přízvuk, který má důležitou roli při určování významu slova. V bulharštině se nepoužívá infinitiv. Složitá je struktura časů (rozpoznávají se čtyři minulé časy), většina pádových forem zanikla. Hojně se v bulharštině užívají určité členy, které jsou jiné pro jednotlivé rody a píší se za substantivum jako jeho součást. V Bulharsku se lidé domluví rusky, angličtina a němčina jsou spíše okrajové.

Písmo: Cyrilice, čili azbuka, téměř stejná, jakou používá ruština. Na rozdíl od ruštiny však bulharština vypustila znak – ы pro – y a znak – э pro – e. Bulharština totiž používá pouze jedno i a jedno e, které předchází souhlásku nikdy neměkčí.

Náboženství: Nejčastější je bulharská pravoslavná církev (85 %), dále sunnitský islám (13 %), okrajově judaismus (0,8 %) a katolictví (0,5 %). Ačkoli se přichází imigranti z Bulharska často hlásí ke křesťanství a nechávají i pokřtít své děti, jejich náboženství bývá často neaktivní a náboženství má malý nebo žádný vliv na jejich život a každodenní aktivity.

Svátky: Podobné jako u nás. Svátky jsou prožívány a oslavovány s velkým temperamentem, nosí se kroje.

Příčiny migrace: Ekonomická situace v Bulharsku (ekonomický kolaps v 90. letech), vysoká nezaměstnanost, studium na vysoké škole. Často přichází jen muži, a poté co se usadí, přichází i jejich ženy a děti. Dříve přichází Bulhaři se živí v dělnických profesích, nově přichází jsou spíše mladšího věku a pracují v podnikatelské sféře. Bydlí nejčastěji ve velkých městech. Část zejména dříve přichozích Bulharů si aktivně ponechává bulharské občanství a hlásí se stále k bulharské identitě.

Základní škola: Povinná školní docházka je od 6–7 do 16 let. Základní škola odpovídá našemu prvnímu stupni, následuje nižší střední škola (10–16). Prázdniny mají dlouhé, od poloviny června do poloviny září. Známkuje se 2–6, přičemž 6 je nejlepší. Oproti ČR je větší důraz na informatiku a cizí jazyky, informatika je perfektně propracovaná. Učitelé (velká převaha žen) jsou velmi špatně hodnoceni (přibližně třetinový plat oproti ČR). Vybavení škol je v příkrém rozporu s kvalitou sociálních zařízení, na naše poměry nevyhovujících. Zajímavostí je ostraha všech škol v hlavním městě Sofii placená obcemi.

Bulharské děti v české škole

Bulhaři se v ČR dobře adaptují, sami hodnotí svoji integraci jako pokročilou, cítí se být zapojeni do české společnosti téměř ve všech směrech. Výjimkou je strava – většinou si českou kuchyni neoblíbili a u smíšených manželství často uvádí i český partner, že bulharskou kuchyni (méně tučná, více pestře připravené zeleniny) preferuje. Jazyk zpravidla slušně ovládnou, přízvuk zůstává. Matoucí je pro děti gestikulace – přikývnutí znamená ne (vyslovené ne znamená také ne).

ZÁSADY A DOPORUČENÍ PRO PRÁCI S KOLEKTIVEM, VE KTERÉM JE CHLAPEC ČI DÍVKA S OMJ

Obecná doporučení

U dospívajících staršího školního věku je velký rozdíl, zda již v České republice žijí delší dobu, nebo se přistěhovali nedávno. Zaměřím se spíše na nově příchozí, protože dospívající, kteří zde žijí už dlouho, jsou zde zvyklí, a zpravidla už překonali jazykovou i kulturní bariéru.

- Využít přípravného týdne nebo letních prázdnin, kdy děti s OMJ nejčastěji přicházejí, pro výuku češtiny a základní komunikaci s rodinou.
- Věkový rozdíl mezi chlapcem či dívkou s OMJ a ostatními žáky by neměl být větší než dva roky (jinak bariéra mezi žáky na nestejném stupni psychosociálního vývoje brzdí začlenění žáka do kolektivu a tím pádem i jeho motivaci, příležitosti ke komunikaci a celkový rozvoj).
- Žáků s OMJ by nemělo být více než 3–4 ve třídě, ideální je však jeden (neplatí pro přípravné či vyrovnávací ročníky).
- Je užitečné chlapce a dívky ze stejné země původu nezařazovat do jedné třídy, aby se společně neuzavřeli před zbytkem třídy.
- U žáků, kteří nedávno přijeli, je potřeba počítat s dobou cca 2–3 roky, než prolomí jazykovou a kulturní bariéru (záleží i na motivaci, podpoře, nadání a odlišnosti původního jazyka).
- Najít žákovi/žákyni pomocníka nebo pomocníky, tzv. tutor, mentory – mohou to být čeští spolužáci s vstřícnou povahou, nebo chlapci a dívky s OMJ, kteří již dostatečně ovládají češtinu.
- Neusazovat žáky/žákyně s OMJ dozadu, vhodné je takové umístění, kde neztratí kontakt s učitelem a děním ve třídě.
- Věnovat se v kolektivu prevenci xenofobie a šikany (besedy, přednášky, dlouhodobé programy, práce s celým kolektivem i individuální přizpůsobená práce s vytipovanými jednotlivci. Patří sem rozvoj interpersonálních dovedností žáků, posilování schopnosti odolávání tlakům ve skupině apod.). Velmi vhodné je aktuální pochybnosti a potíže i formu preventivní práce se třídou připravovat ve spolupráci s metodikem prevence či školním psychologem.
- Vzdělávat se v problematice sociokulturních specifík žáků.

- Používat obrazové a názorné pomůcky (grafické organizéry, komunikační karty, myšlenkové mapy) – další pomůcky jako manuály, pracovní listy, příručky metodické pokyny a další dokumenty, je možné stáhnout např. zde: <https://www.inkluzivniskola.cz/content/ke-stazeni?page=2>.
- Naučit se základní slovní zásobu mateřského jazyka dospívajícího (nebo jiného jazyka, který ovládá).
- Konzultovat problémy s kolegy/kolegyněmi, vedením pracoviště, pedagogicko-psychologickými poradnami, nestátními neziskovými organizacemi apod.
- V případě potřeby využít služeb interkulturních pracovníků (interkulturní pracovníci jsou dobře obeznámeni se sociokulturními rozdíly jednotlivých komunit, mohou pomoci s tlumočením, pojmenovat případná nedorozumění a mnoho dalšího. Kontakt najdete na těchto stránkách: http://www.migrace.com/cs/clanky/979_nabidka-sluzeb-interkulturnich-pracovniku-na-skolach.
- Vytvořit pro žáka/žákyni individuální vzdělávací plán nebo vyrovnávací plán, ten pak podle potřeby konzultovat, doplňovat a upravovat.
- Dbát i u sebe na prevenci vyhoření, popř. řešit již nastupující nebo rozvinuté stavy vyhoření.
- Být tvořiví.

Příprava před příchodem chlapce či dívky s OMJ

- Pokud to lze, je velmi vhodné připravit kolektiv na příchod spolužáka s OMJ dopředu. Ještě před příchodem nového spolužáka/spolužačky můžeme informovat třídu, z jaké země pochází, jaké jsou odlišnosti jeho/její kultury apod. V našich školách je dobrým zvykem učit žáky toleranci k odlišnostem, řešit konflikty nenásilnou cestou apod., to je velká výhoda.
- Pokud to lze, připravit se také dopředu – sami/samy pro sebe si zjistit něco o zemi původu žáka/žákyně, jeho jazyku, náboženství a zvyklostech. Pokud se naučíme několik základních frází v jeho/její řeči, bude to jistě vnímat velmi pozitivně. I krátká doba, o které víme o příchodu chlapce či dívky s OMJ dopředu, stačí k malým gestům dobré vůle ho/ji poznat a respektovat jeho/její původ.
- Ze zahraničních i českých příkladů dobré praxe je zjevné, že dobré klima a přijetí spolužáky je jedním z nejdůležitějších faktorů úspěchu péče o žáka/žákyni. Je potřeba aktivně vytvořit tzv. peer support – podporu konkrétních spolužáků v konkrétních předem známých situacích. Např. kdo bude spolužákovi/spolužačce s OMJ pomáhat v jídelně, kdo o přestávce, atd. Někdy se doporučuje někoho konkrétně ustanovit tzv. tutorem (v této pozici se mohou spolužáci i střídát), který pomáhá se vším důležitým. Protože chlapec či dívka s OMJ potřebuje jistoty a může být zvyklý/zvyklá na menší kolektiv, je vhodné tuto pozici střídát spíše pomaleji (např. tento týden pomáhá Anička o přestávkách, Matyáš v jídelně apod.) Chlapec či dívka s OMJ tak ví, na koho se v případě potřeby obrátit.

- Příprava kolektivu na příchod spolužáka s OMJ může probíhat tvořivě – žáci mohou vytvořit a na nástěнку vystavit vlajku země nového spolužáka/spolužačky, fotky známých míst, naučit se říct ahoj v jeho/její řeči apod. Můžeme s žáky mluvit o tom, co nového a inspirativního nám spolužák z jiné země může ukázat.
- Obzvláště vhodné je s žáky mluvit o tom, co by jim v podobné situaci bylo příjemné a co by jim naopak vadilo.

Problematika jazykové bariéry

- Škola nemá povinnost vyučovat žáky s OMJ češtinu mimořádnou formou studia. Pokud se o to nestará rodina (mnohé rodiny řeší základní existenci a nemají na to kapacity), neřeší se toto systematicky nijak a tíže tohoto problému je na bedrech učitelů. Většinou jsou nabízeny hodiny češtiny navíc, ne vždy je to však využíváno.
- Je možné situaci konzultovat s rodinou, požádat je, aby zajistili jejich dítěti hodiny češtiny pro cizince (pokud na to má rodina finanční prostředky, je možné jim pomoci s vyhledáním konkrétního kurzu).
- Pro základní komunikaci je užitečné mít slovník jazyka žáka/žákyně. Velmi problematické je to ve vietnamštině, možností je pořídit mu/jí učebnici Učíme se česky nebo jakoukoli jinou češtinu pro cizince, využít se dá překvapivě také slovník pro hluchoněmé apod. Na stránkách <http://www.klubhanoi.cz/view.php?cislocclanku=2009052201> je možné zdarma stáhnout publikaci S vietnamskými dětmi na českých školách.
- Také ovládnutí základních frází jazyka žáka/žákyně učitelům ve výsledku ulehčí práci, nikoli naopak. Bezmoc z naprostého nepochopení mezi žákem a učitelem je daleko nepříjemnější, než určitá práce navíc.
- Užitečné je podporovat kontakt českých spolužáků s chlapcem či dívkou s OMJ v předmětech, kde jazyk není příliš potřeba – TV, HV, VV, práce ve skleníku apod. Žák s OMJ na sebe může upozornit pozitivně svým výkonem, nedrtí ho/ji jazyková bariéra a je tudíž uvolněnější. Toto výrazně pomůže vzájemnému porozumění a motivaci komunikovat, pomůže také zkrátit případné tiché období.
- Na stránkách <http://www.varianty.cz> je možné si stáhnout učebnici Český den i s manuálem pro učitele (vzniklo pro potřeby azylových středisek).
- Povzbuzujeme k jazykovému projevu.
- Mluvíme na žáka/žákyni kladnými jednoduchými větami, říkáme, co chceme, nikoli naopak.
- Je dobré výrazněji (nikoli přehnaně) gestikulovat.

- Informace, které žákům předáváme, je vhodné vysvětlovat v kontextu, příklady asociované se zemí původu vnímají živěji.
- K veškerému výkladu dáváme jednoduché příklady.
- Kdykoli to lze, doprovázíme výklad obrázky, stačí i jen kreslit na tabuli, prospěch z toho budou mít i čeští žáci.
- Pokud žák/žákyně s OMJ něčemu nerozumí a spolužáci ano, lze je poprosit o pomoc (dbáme na to, aby probíhala neurážlivě).
- Mimořádně důležité je nevnímat mírně přizpůsobený výklad jako zdržování – i české děti budou mít důležitou lekci trpělivosti, pomoci druhému, toleranci apod. živě a v praxi, může to být pro jejich budoucí život zásadnější než probíraná látka. Při pomáhání spolužákovi/spolužačce s OMJ se ostatní aktivně zapojují (netřeba uměle vymýšlet příležitosti pro nácvik), snaží se látku předat a tím si ji sami procvičují.
- Přizpůsobovat své požadavky aktuální úrovni žáka/žákyně s OMJ – méně je někdy více.
- V případě potřeby poskytnout překladový slovník na tabletu nebo mobilu.

Praktické tipy do výuky

- využívejte různé tipy na aktivity,
- pokud se nějaká aktivita osvědčí, klidně ji opakujte,
- pokud nějaká aktivita nezaujme, opusťte ji,
- nabídkou různých aktivit i materiálů najdete např. zde: www.inkluzivniskola.cz/materialy-tipy-do-vyuky.

Komunikace s rodiči žáků

- Je vhodné, aby škola pro komunikaci s česky nemluvícími rodiči zajistila tlumočnicka.
- Je potřeba si před nástupem žáka/žákyně vyžádat doklady o jeho/jejím dosavadním vzdělání.
- Co nejdříve informujeme rodiče o českém vzdělávacím systému, chodu školy, organizaci výuky, způsobech omlouvání žáků apod.
- Snažíme se být s rodiči v pravidelném kontaktu, možností jsou nejen rodičovské schůzky, ale i individuální konzultace, písemné vzkazy (zejména pochvalné, je to velmi motivující) apod.

Jak hodnotit chlapce a dívky s OMJ

- Důležité je citlivě a na míru sestavit individuální vzdělávací plán. Cíle v něm by pak měly být dodrženy, proto je potřeba skutečně dobře odhadnout, kolik učiva je za rok pro dítě reálně obsáhnout. Po půl roce je možné IVP přepsat.
- Žáka/žákyni s OMJ poté hodnotíme podle toho, nakolik stanovené cíle IVP splnilo.
- V matematice se zařazují svým výkonem mezi české spolužáky poměrně rychle (čísla jsou více méně všude stejná), také ve VV, HV a TV většinou není IVP potřeba.
- V těchto předmětech lze zůstat u klasického známkování, v ostatních předmětech může být praktičtější slovní hodnocení. Záleží ale na jazykové úrovni a ostatních charakteristikách žáka.
- S IVP seznamujeme rodiče (podepisují jej), i v této situaci může být zapotřebí tlumočnick.
- Při slovním hodnocení se snažíme pochválit každé zlepšení, případně poukázat na oblasti, které bude užitečné dále rozvíjet. Kritické hodnocení (nezapojuje se, nezná ... apod.) snižují motivaci dítěte a jeho rodiny k další snaze.

Syndrom vyhoření u učitelů

Závěrem asi to nejdůležitější – snažte se udržovat si svou vlastní kondici a pohodu. Celý tento manuál byl věnován tomu, co lze udělat pro žáky/žákyně s OMJ, a péče o vlastní osobu je pravděpodobně tím nejdůležitějším. V náročné a důležité profesi učitelů, kteří formují, vzdělávají a vychovávají budoucnost našeho národa, jste nejdůležitějším nástrojem Vy sami/samy – pečujte tedy o sebe! Odhaduje se, že až 20 % našich učitelů trpí střední až vážnou formou vyhoření, celých 48 % je jím ohroženo a 60 % zažívá dlouhodobý nadměrný stres. Žádné symptomy vyhoření nepociťuje jen 16 % pedagogů. Učitelé se přitom za tyto příznaky často stydí, vnímají je jako své selhání, nekomunikují je a neřeší. Projevy vyhoření lze sledovat převážně v oblasti emocionální a tělesné a patří mezi ně např. následující:

Emocionální oblast:

- sklíčenost,
- pocity bezmoci,
- nízká frustrační tolerance, popudlivost,
- agresivita,
- pocit nedostatku uznání,
- úzkost,
- ztráta činnosti,
- ztráta pocitu poslání,
- pocity nekompetence,
- pocity hořkosti a zklamání.

Tělesná oblast:

- poruchy spánku,
- poruchy chuti k jídlu,
- snížená imunita,
- vegetativní potíže,
- nedostatek energie, vyčerpanost,
- svalové napětí,
- vysoký krevní tlak.

Výsledkem je pak snížená citlivost vůči potřebám žáků a nedostatek nebo i úplná absence radosti ze své práce.

Jak s pocity vyhoření bojovat

- Nebudte na sebe ani na ostatní příliš nároční – vždy hledejte alespoň něco, co se v dané situaci podařilo.
- Stanovte si priority, případně svou práci přeorganizujte. Když nezvládnete všechno, odložte nejméně podstatné položky, nikoli ty nejvíce stresující. Je možné, že s lepší organizací získáte více času i energie a dostanete se i k běžně opomíjeným záležitostem.
- Pokud je to možné, řešte problémy hned nebo co nejdříve.
- Komunikujte své pocity s kolegy, partnerem, kamarády.
- Udržujte rovnováhu mezi pracovním a osobním životem – každý den udělejte něco, co vám dělá radost.
- Naučte se relaxovat – jakkoli. Vynikající je autogenní trénink, řízená imaginace, jóga apod. Pokud se Vám nedaří uvolnit, zkuste zatnout všechny svaly, vydržet co nejdéle – a pak povolit. Cvičení můžete opakovat podle potřeby.
- Udělejte si čas na to, co Vás baví (koníčky nebo např. odpočinek s knížkou, hudbou, kamarádem/ kamarádkou).
- Zbavte se přehnaného pocitu zodpovědnosti za své okolí – není v moci žádného člověka spasit svět. Pokuste se zlepšit, co dokážete, a tím ostatním se zbytečně netrapte. Nepomůže to Vám ani nikomu dalšímu, a jen tak plýtváte potřebnou energií a dobrou náladou, kterou je nutné aktivně chránit, doplňovat a udržovat.
- Naučte se říkat ne.

- Snažte se doma na práci nemyslet.
- Myslete pozitivně (negativní myšlenky nejdříve pozorujte, pak je nahradte vlastním objektivním pohledem).
- Snažte se o zdravou stravu (obzvláště o dostatek hořčíku – najdete jej zejména v mandlích a banánech. Důležité je i rozumné množství cukru – nejen sladkostí, ale i např. pečiva a alkoholu.).
- Snažte se mít dostatek nepřerušovaného spánku v úplné tmě a čerstvém vzduchu.
- Zařadte do svého života pro Vás příjemný pohyb.
- V práci si dělejte přestávky.
- Mějte se rádi a chvalte se.

Vaše práce je těžká a důležitá. Příruček a informací existuje mnoho a jistě v nich najdete inspiraci – nebojte se tedy zkoušet, vymýšlet nové cesty a improvizovat, vůbec nevádí, že se nepovede všechno. Každý žák/žákyně je individuální a vždy je vhodné dát na svou intuici. Vaše úsilí se Vám vrátí vědomím užitku, kterým vzdělávání a obzvláště vzdělávání náročnějších chlapců a dívek, jako jsou ti s OMJ, bezpochyby je.

V následující části naleznete jako pomůcku jednoduché pracovní listy pro práci s žáky s OMJ i celým kolektivem. S listy je možné pracovat v případech, kdy do třídy přichází žák cizinec a potřebujete podpořit jeho začlenění a přijetí zbytkem kolektivu. Slouží jak k sebepoznání žáků, posílení sounáležitosti, tak nabízí interaktivní způsob, jak učitel může poznat své žáky.

Listy jsou k dispozici ve čtyřech překladech (vietnamský, ruský, ukrajinský a anglický), aby mohli pracovat všichni žáci na stejném tématu se stejnými podmínkami. Při práci s pracovními listy je nezbytné respektovat především zásady profesní etiky učitele. V mnohotvárné skupině žáků mohou nastat neočekávané situace, pozitivní i negativní (otázky a úkoly mohou komukoliv připomenout okamžiky radostné i smutné, úspěchy i ztráty). V případě, kdy kterémukoliv žákovi s odpovědí či úkolem pomáháme, snažíme se ho vést především k hledání pozitiv, zvláště při sebehodnocení se snažíme ukázat každému z žáků, co dokáže, v čem je dobrý. Nikdy nehledáme za každou cenu chyby a nedostatky, posilujeme respektující přístup – jakkoliv žák téma prožívá, je to v pořádku. Pokud žák odmítá kterýkoliv úkol splnit, vedeme ho citlivě jen k určité hranici, nesnažíme se jakýkoliv blok zlomit. Začínáme od nejjednodušších otázek a úkolů, které nám pomohou přesvědčit žáky o tom, že se nacházejí v důvěrném a bezpečném prostředí. Jen tak bude práce s pracovními listy funkční a prospěšná.

SADA PRACOVNÍCH LISTŮ

- k začleňování žáků s OMJ
- k využití při adaptačních pobytech, třídnických hodinách, občanské výchově, výchově ke zdraví, etické výchově a v OSZ na ZŠ a SŠ (volba PL dle aktuálního nastavení kolektivu),
- vhodné i pro spolupráci učitele a asistenta pedagoga

Praha 2019

Ilona Horáčková

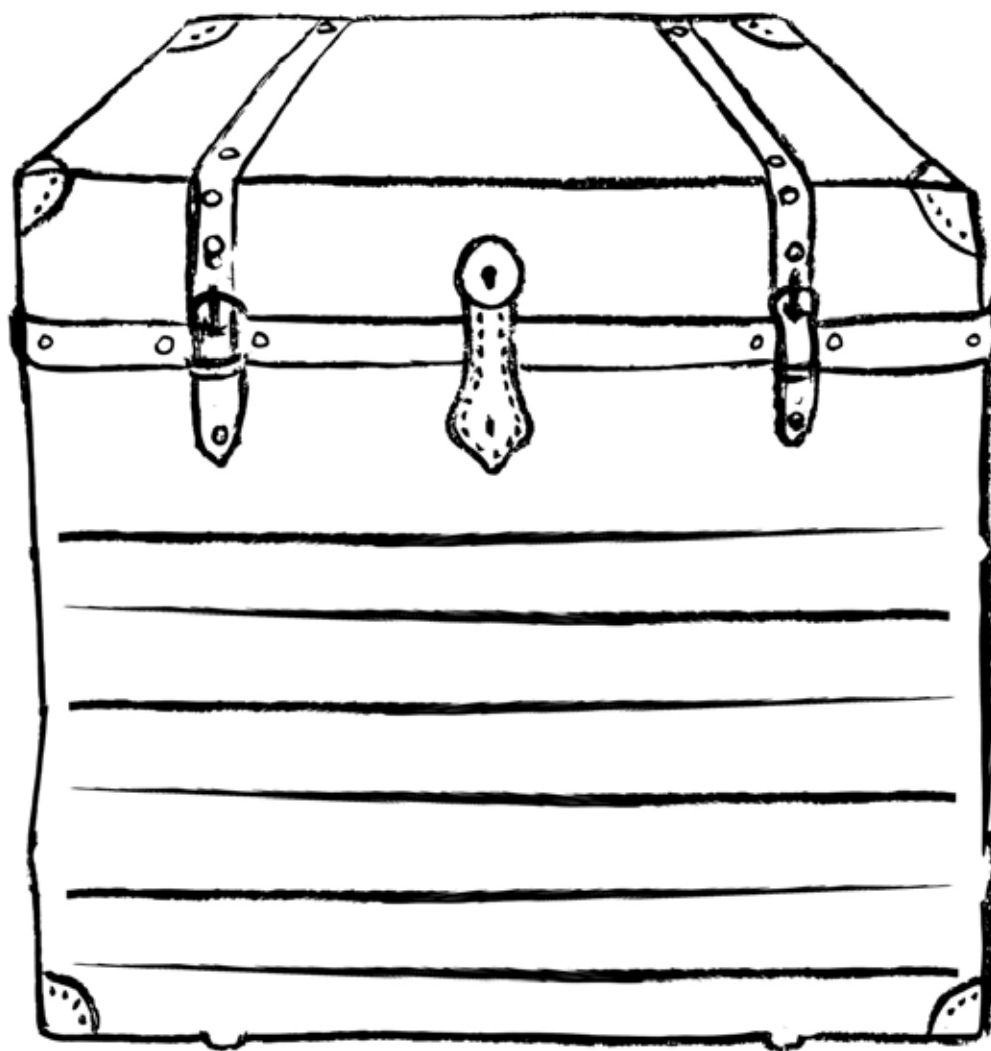
Klára Horáčková

Obsah

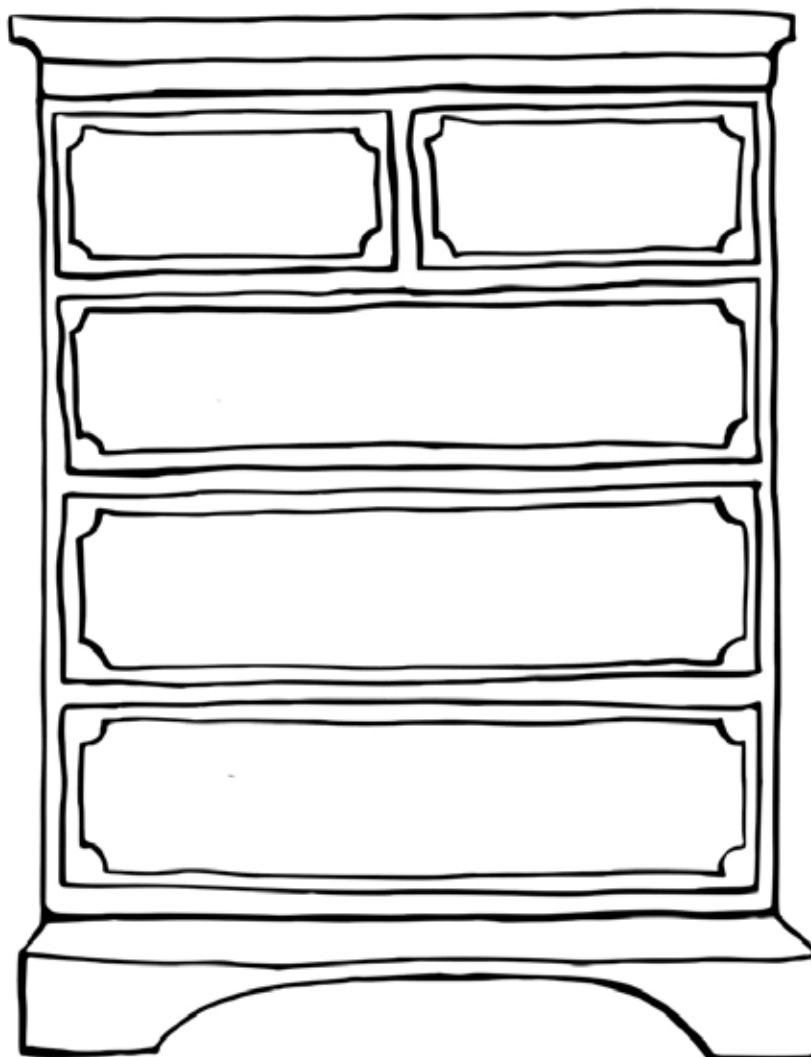
PL 1	SCHRÁNKA VZPOMÍNEK	česky 54 anglicky 66 rusky 80 vietnamsky 94
PL 2	POCITOVÝ SLOVNÍČEK	česky 56 anglicky 68 rusky 82 vietnamsky 96
PL 3	JÁ	česky 57 anglicky 69 rusky 83 vietnamsky 97
PL 4	FOTOALBUM	česky 58 anglicky 70 rusky 84 vietnamsky 98
PL 5	KOUZELNÁ SLOVA	česky 59 anglicky 71 rusky 85 vietnamsky 99
PL 6	STROM ŽIVOTA	česky 60 anglicky 72 rusky 86 vietnamsky 100
PL 7	MAPA ŽIVOTA	česky 61 anglicky 73 rusky 87 vietnamsky 101
PL 8	LIDSKÉ VLASTNOSTI	česky 62 anglicky 74 rusky 88 vietnamsky 102
PL 9	MÁM RÁD/-A, NEMÁM RÁD/-A ...	česky 63 anglicky 75 rusky 89 vietnamsky 103
PL 10	SEBEHODNOCENÍ	česky 64 anglicky 76 rusky 90 vietnamsky 104

PL 1 Schránka vzpomínek

A. Do schránky zapiš nejsilnější vzpomínky na své dětství.

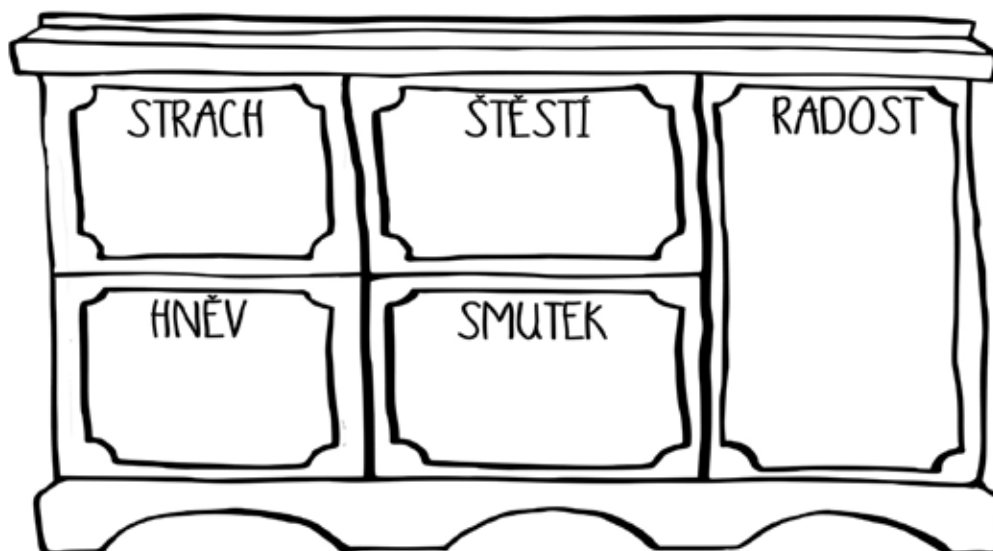
B. Do zásuvek zapiš jména 5 osob, na které nejčastěji vzpomínáš.

C. Aktivita - schránka s fiktivním obsahem (poznámka pro pedagoga, lektora - Mezi žáky necháme kolovat krabičku/schránku, každý popíše jednu vlastní vzpomínku, kterou krabička ukrývá. Pedagog/lektor uvede aktivitu vlastní vzpomínkou.)

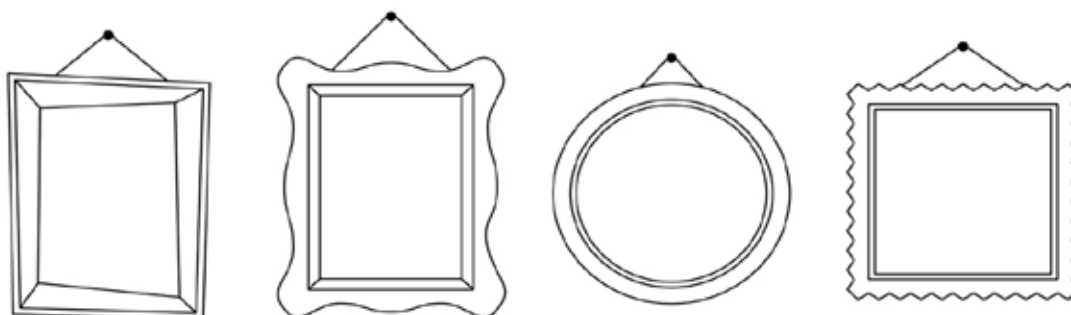
PL 2 Pocitový slovníček

- A. Naše pocity označují podstatná jména. Od nich tvoříme přídavná jména např. štěstí – šťastný. Roztříd' do zásuvek pocitů přídavná jména tak, jak mají k sobě nejbliž:

veselý/á, naštvaný/á, vzteklý/á, nervózní, vystrašený/á, vylekaný/á, osamělý/á, nadšený/á, zoufalý/á, smutný/á, spokojený/á, nejistý/á, roztřesený/á, rozzlobený/á, šťastný/á, vyděšený/á, radostný/á, stísněný/á, nespokojený/á, skleslý/á, lítostný/á, podrážděný/á

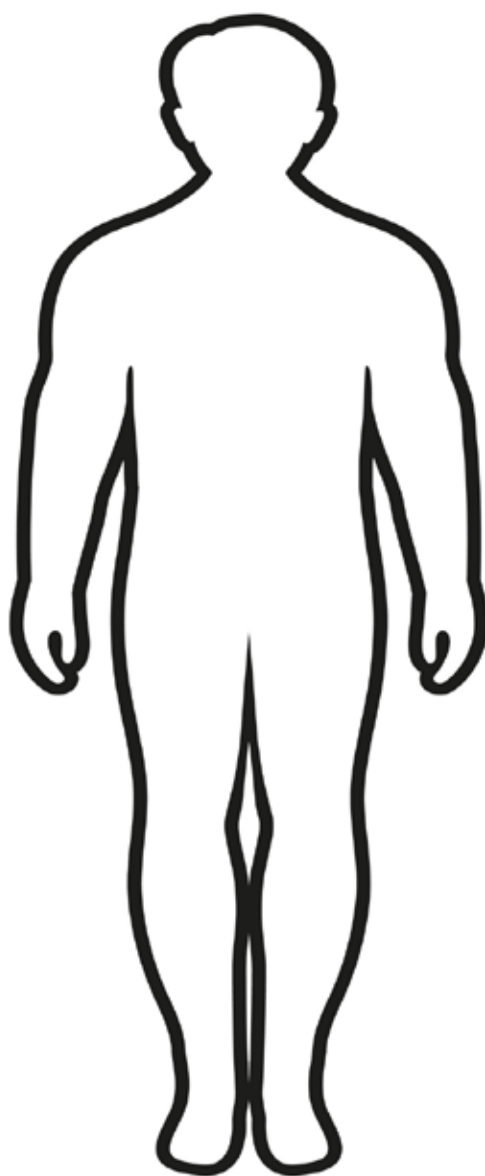
- B. Vyber si 3 zásuvky a nakresli obličej, který je vystihují:

PL 3 Já

Tato postava představuje tebe. Zapiš do jednotlivých částí co nejvíce informací o sobě:

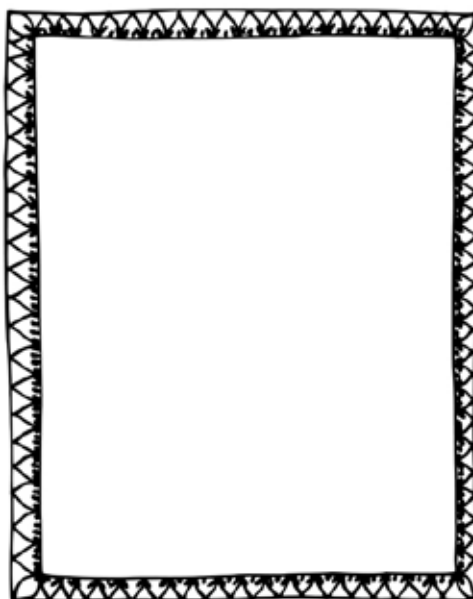
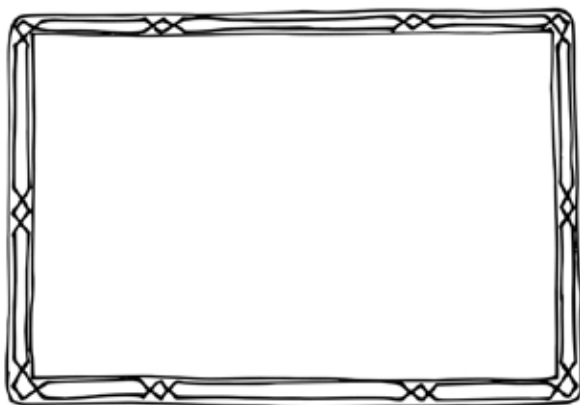
- a. Do hlavy zapiš, co tě zajímá, o čem přemýšlíš, co rád/-a čteš, co se rád/-a učíš apod.
- b. Do rukou zapiš, co rád/-a děláš rukama.
- c. Do nohou zapiš, které pohybové aktivity rád/-a děláš.
- d. Postavu dokresli a vybarvi tak, aby se ti podobala.

PL 4 Fotoalbum

Znáš nějaké fotoalbum se skutečnými papírovými fotografiemi?

- Nakresli do rámečků takové okamžiky svého života, které by sis chtěl/-a pamatovat celý život.
- Ke každé „fotografii“ vymysli výstižný název a vyjmenuj postavy na obrázku.

PL 5 Kouzelná slova

Dvě důležitá slova „prosím“ a „děkuji“ bychom měli používat co nejčastěji. Proto je dobré znát je ve více jazycích.

a. Zapiš, jak se řekne „prosím“ (o něco) ve tvém mateřském jazyce a v několika dalších:

.....

.....

.....

b. Zapiš, jak se řekne „děkuji“ ve tvém mateřském jazyce a v několika dalších:

.....

.....

.....

c. Napiš 5 vět, ve kterých se hodí slovo „prosím“.

.....

.....

.....

.....

d. Napiš 5 vět, ve kterých se hodí slovo „děkuji“.

.....

.....

.....

.....

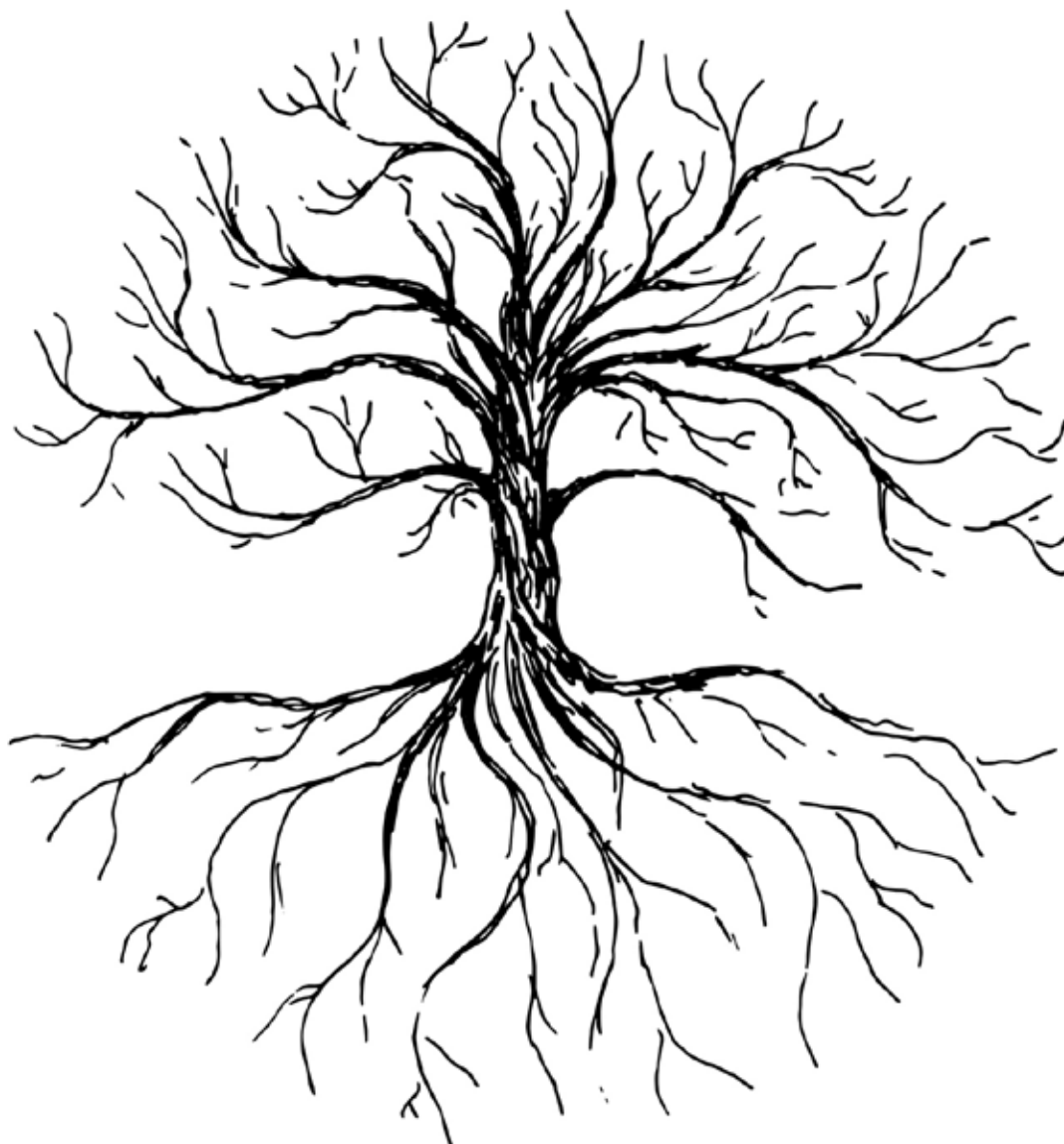
.....

e. Použij věty k sehrání scénky ve dvojicích.

PL 6 Strom života

Tento strom představuje tvůj život. Zapiš do jednotlivých částí, co považuješ za důležité:

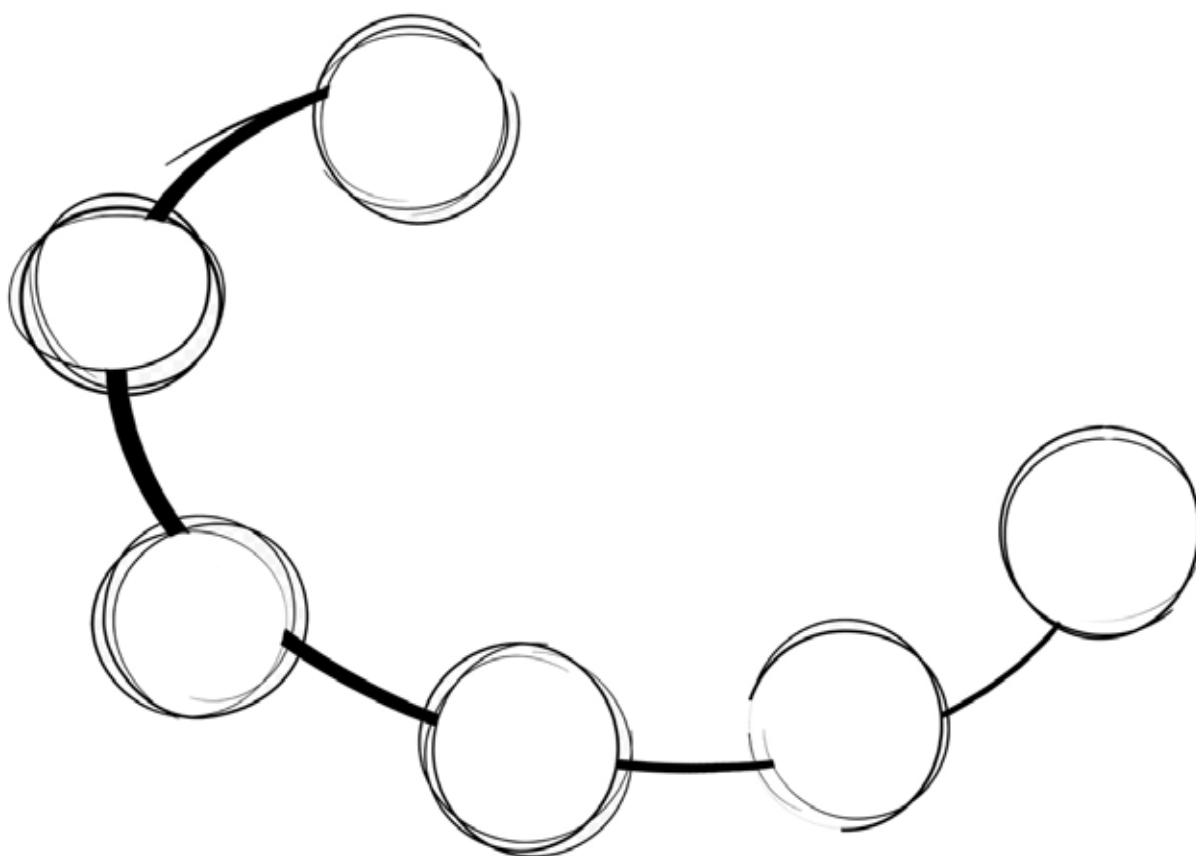
- a. Do kořenů zapiš své nejstarší vzpomínky (na svůj nejmladší věk).
- b. Do kmenu zapiš, co právě prožíváš.
- c. Do koruny zapiš své plány do budoucna (co bys chtěl/-a studovat, jaké povolání bys chtěl/-a vykonávat, kam bys chtěl/-a cestovat atd.).
- d. Vybarvi strom tak, aby barvy vyjadřovaly tvé pocity.

PL 7 Mapa života

Náš život je vlastně cesta.

- a. Nakresli jako podklad mapu, která se ti líbí (krajina, hory, moře, závodní dráha, vesmír, fantasy atd.).
- b. Do prvního kroužku napiš datum a místo svého narození. Dále pokračuj tak, abys zapsal/-a důležité životní mezníky (události, např. školka, škola, stěhování, vstup do skautu atd. – z tvého vlastního života), alespoň 2 kroužky vyplň budoucími cíli. Žádný kroužek nesmí zůstat prázdný.

PL 8 Lidské vlastnosti

- a. Roztříd' vlastnosti do sloupců - spolehlivost, skromnost, lakomost, zdvořilost, netrpělivost, nepořádnost, ochota pomoci, výbušnost, zbrkllost, unáhlenost, lenost, poctivost, podezíravost, nedodržování slibů, nepořádnost, nedochvilnost, závidění, štedrost, pracovitost.

Pokud některé vlastnosti považuješ za dobré i špatné, zapiš je do prostředního sloupce a promysli si vysvětlení.

Kladné (dobré) vlastnosti		Záporné (špatné) vlastnosti

- b. Vybarvi vlastnosti, které máš ty.
- c. Popiš sám/sama sebe pomocí názvů vlastností, napiš, jak se u tebe projevují:

.....

.....

.....

.....

.....

PL 9 Mám rád/-a, nemám rád/-a...

a. **Doplň:**

Nejčastěji dělám:	
Musím dělat:	
Chci dělat:	
Nechci dělat:	
Nejraději dělám:	
Nudí mě dělat:	
Baví mě dělat:	
Nesmím dělat:	
Když mám volnou chvíli, dělám:	
O víkendu dělám:	
O prázdninách dělám:	
S rodinou dělám:	
S kamarády dělám:	

b. **Žebříček hodnot**

Poskládej podle důležitosti v tvém životě (1. nejdůležitější, 10. nejméně důležité):

sport, vzdělání, rodina, kamarádi, sociální sítě, zdraví, jedno doplň dle vlastní potřeby do počtu 7 _____

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.

PL 10 Sebehodnocení

- a. Ve škole tě hodnotí učitel/-ka, zkus ale oznámkovat sám/sama sebe (hodnocení - známky jako v české škole, 1 - nejlepší, 5 nejhorší):

Dovednost	Hodnocení - známka 1-5
Umím samostatně vyhledávat informace v knihách nebo na internetu.	
Umím dobře číst a rozumím textu.	
Umím vyhodnotit důležité a nedůležité informace.	
Umím se naučit text z paměti.	
Umím text převyprávět.	
Umím mluvit před spolužáky.	
Umím vysvětlit učivo spolužákovi.	
Umím prezentovat a obhájit své názory.	
Umím pracovat s diářem/kalendářem.	
Umím odlišit a plnit krátkodobé i dlouhodobé úkoly.	

- b. **Doplň tabulku:**

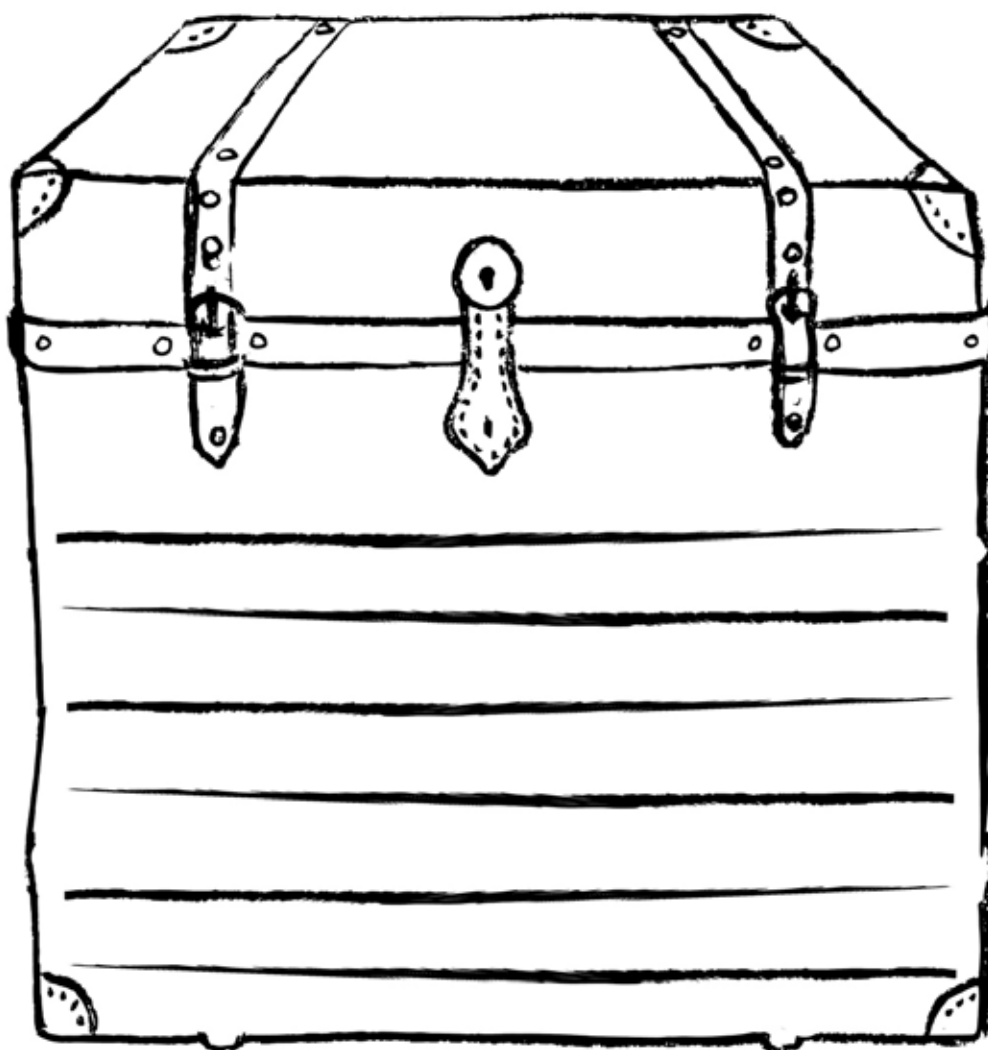
Nejdůležitější, co jsem se v tomto měsíci/čtvrtletí/pololetí/roce naučil/-a je:	
Nejvíce mi pomohl/-a/-o:	
Nejvíce mě bavilo:	
Chci se ještě zdokonalit v:	
Potřeboval/-a bych pomoc v/s... od...:	

ANGLICKY

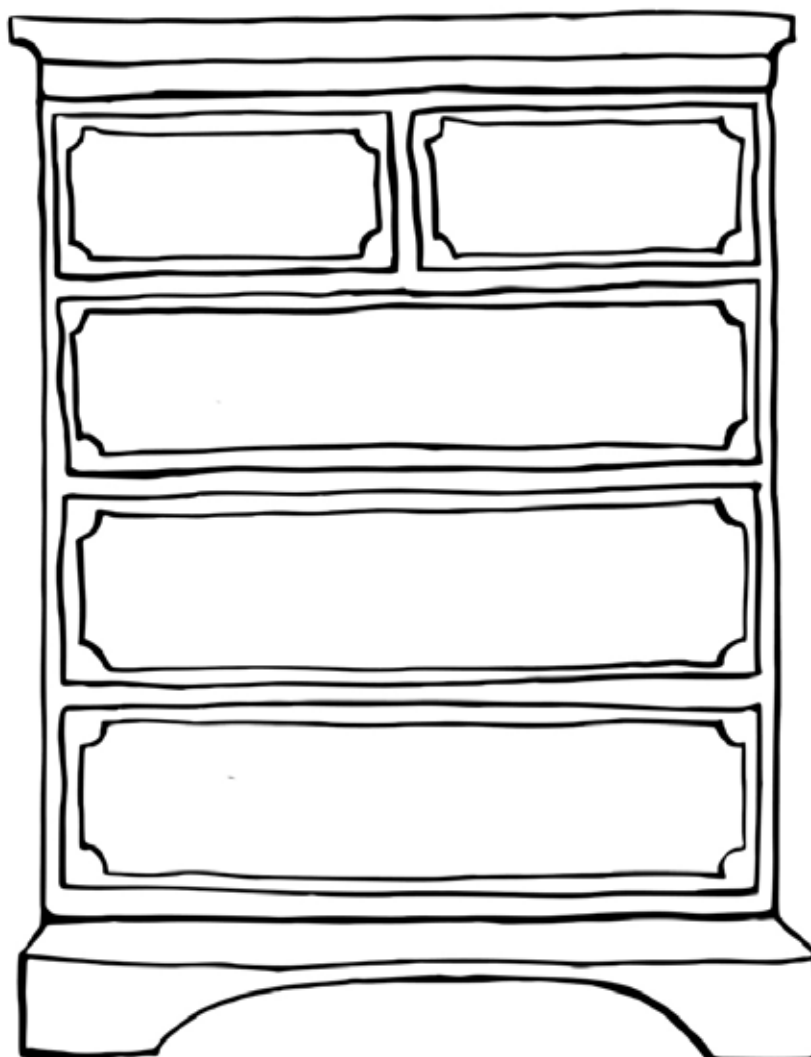
PL 1 Schránka vzpomínek / [Box of memories](#)

A. Do schránky zapiš nejsilnější vzpomínky na své dětství.

[Write your strongest childhood memories in the box.](#)

- B. Do zásuvek zapiš jména 5 osob, na které nejčastěji vzpomínáš.
Write the names of 5 people who you remember the most often
in the drawers.

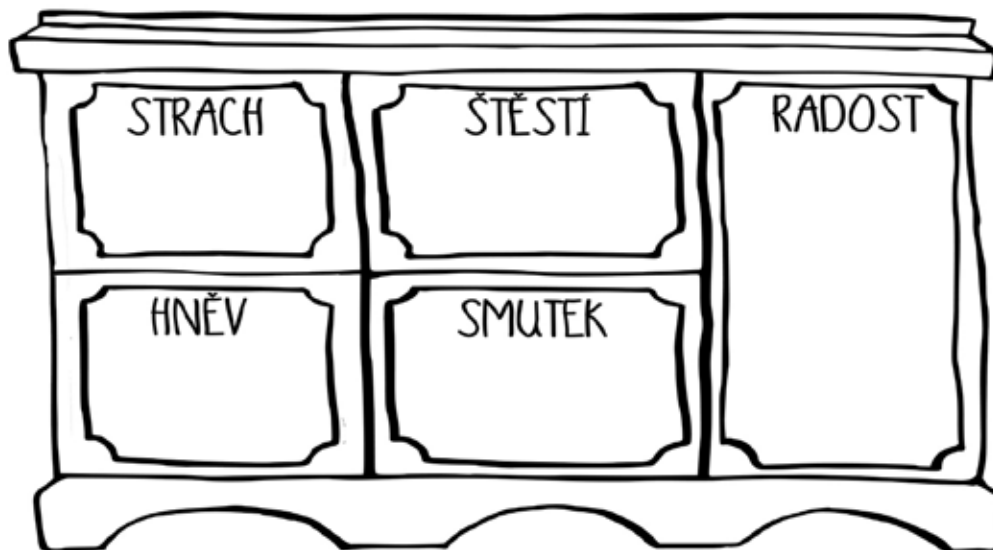

- C. Aktivita – schránka s fiktivním obsahem (poznámka pro pedagoga, lektora – Mezi žáky necháme kolovat krabičku/schránku, každý popíše jednu vlastní vzpomínku, kterou krabička ukrývá. Pedagog/lektor uvede aktivitu vlastní vzpomínkou.)

PL 2 Pocitový slovníček / Vocabulary of feelings

- A. Naše pocity označují podstatná jména. Od nich tvoříme přídavná jména např. štěstí – šťastný. Roztříd' do zásuvek pocitů přídavná jména tak, jak mají k sobě nejbliž:

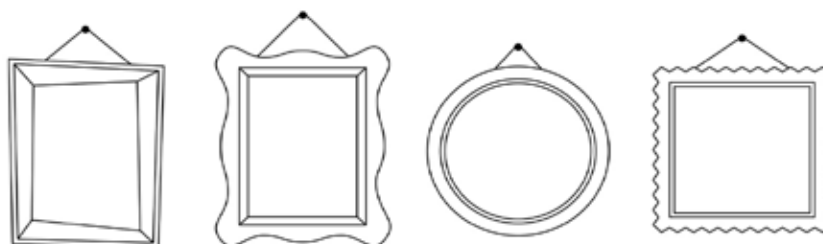
Our feelings are labeled with nouns. We make adjectives from these nouns, e.g., joy – joyous. Sort the adjectives below into the feelings drawers so that the words with the closest meanings are together.

veselý/á, naštvaný/á, vzteklý/á, nervózní, vystrašený/á, vylekaný/á, osamělý/á, nadšený/á, zoufalý/á, smutný/á, spokojený/á, nejistý/á, roztřesený/á, rozzlobený/á, šťastný/á, vyděšený/á, radostný/á, stísněný/á, nespokojený/á, skleslý/á, lítostný/á, podrážděný/á
cheerful, upset, furious, nervous, scared, startled, lonely, excited, desperate, sad, satisfied, uncertain, shaking, angry, happy, frightened, joyous, uneasy, dissatisfied, crestfallen, sorrowful, irritated

- B. Vyber si 3 zásuvky a nakresli obličej, které je vystihují:

Choose 3 drawers and draw faces that capture the feelings inside:

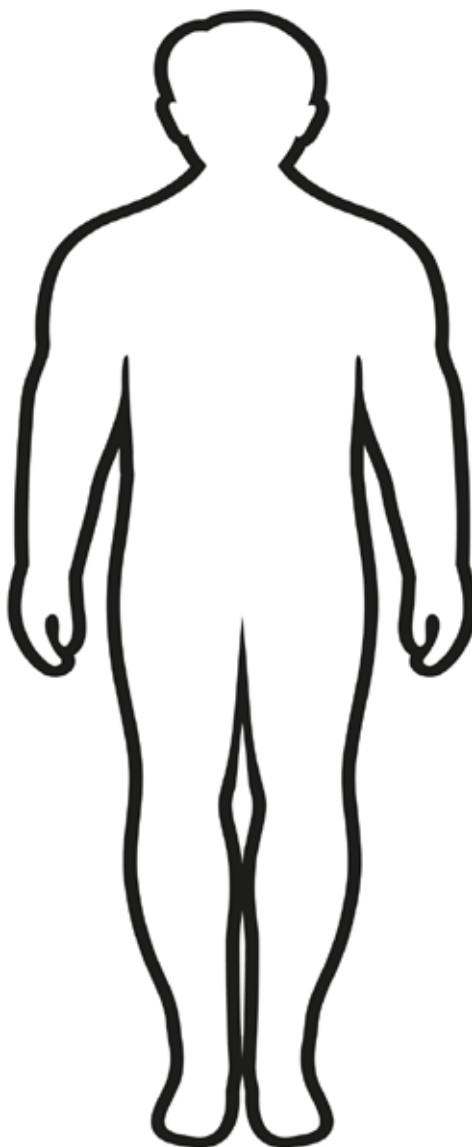

PL 3 Já / Me

Tato postava představuje tebe. Zapiš do jednotlivých částí co nejvíce informací o sobě:

This figure represents you. Write as much information about you as you can in its individual parts.

- a. Do hlavy zapiš, co tě zajímá, o čem přemýšlíš, co rád/-a čteš, co se rád/-a učíš apod.
In the head, write your interests, thoughts, what you like reading, studying and so on.
- b. Do rukou zapiš, co rád/-a děláš rukama.
In the hands, write what you like to do with your hands.
- c. Do nohou zapiš, které pohybové aktivity rád/-a děláš.
In the legs, write what physical activities you like doing.
- d. Postavu dokresli a vybarvi tak, aby se ti podobala.
Finish the figure and color it so it looks like you.

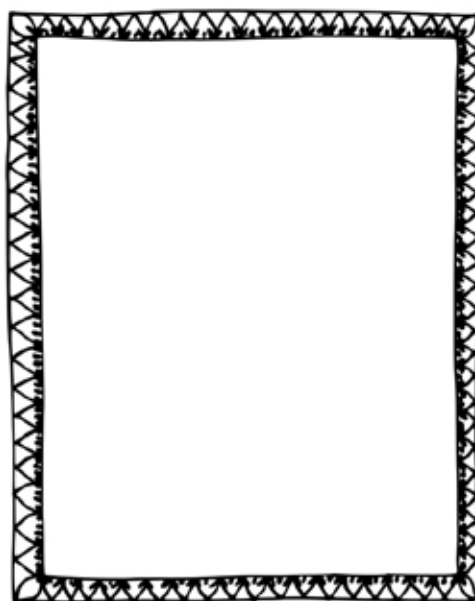
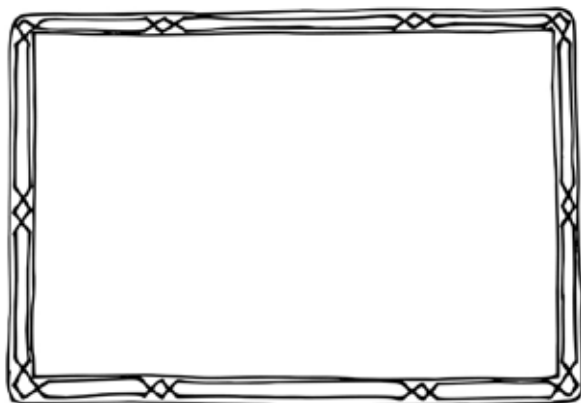

PL 4 Fotoalbum / Photo album

Znáš nějaké fotoalbum se skutečnými papírovými fotografiemi?

Do you know a photo album with real paper photographs?

- Nakresli do rámečků takové okamžiky svého života, které by sis chtěl/-a pamatovat celý život.
In the frames, draw moments from your life that you want to remember your whole life.
- Ke každé „fotografii“ vymysli výstižný název a vyjmenuj postavy na obrázku.
Think of a fitting name for each “photograph” and name the figures in the picture.

PL 5 Kouzelná slova / Magic words

Dvě důležitá slova „prosím“ a „děkuji“ bychom měli používat co nejčastěji. Proto je dobré znát je ve více jazycích. / We should use the two important words “please” and “thank you” as often as we can. That is why it is convenient to know them in multiple languages.

- a. Zapiš, jak se řekne „prosím“ (o něco) ve tvém mateřském jazyce a v několika dalších:

Write down the word “please” in your language and in several others:

.....

.....

.....

- b. Zapiš, jak se řekne „děkuji“ ve tvém mateřském jazyce a v několika dalších:

Write down the word “thank you” in your language and in several others:

.....

.....

.....

- c. Napiš 5 vět, ve kterých se hodí slovo „prosím“.

Write down 5 sentences in which the word “please” is appropriate.

.....

.....

.....

.....

- d. Napiš 5 vět, ve kterých se hodí slovo „děkuji“.

Write down 5 sentences in which the word “thank you” is appropriate.

.....

.....

.....

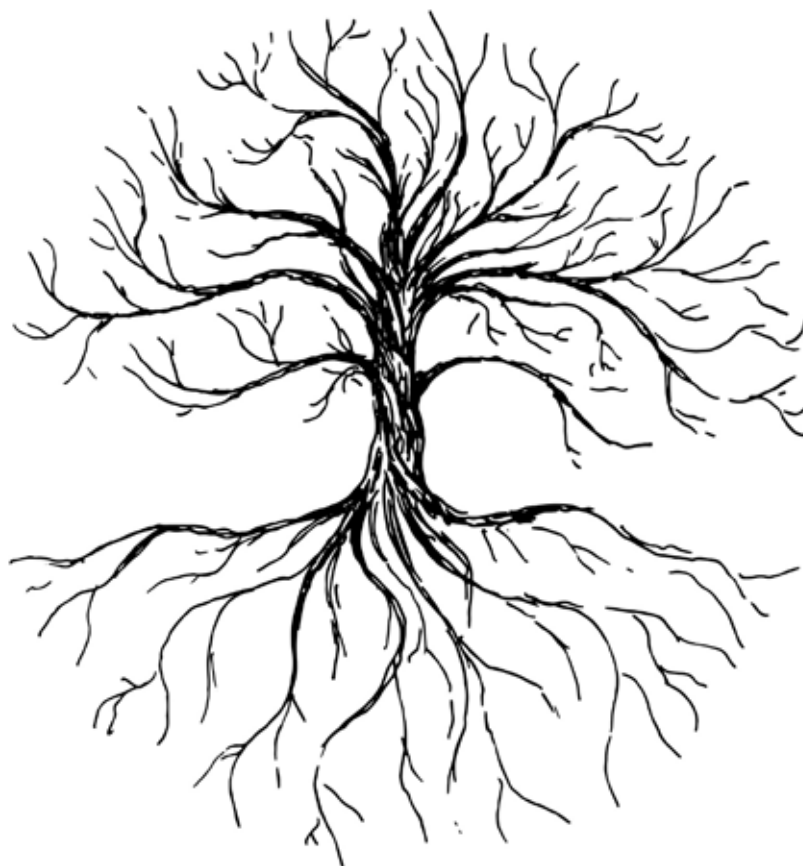
- e. Použij věty k sehrání scénky ve dvojicích. / Use the sentences to make a dialogue in pairs.

PL 6 Strom života / Tree of life

Tento strom představuje tvůj život. Zapiš do jednotlivých částí, co považuješ za důležité:

This tree represents your life. Write what you consider important in its individual parts:

- a. Do kořenů zapiš své nejstarší vzpomínky (na svůj nejmladší věk).
In the roots, write your oldest memories (from your youngest age).
- b. Do kmenu zapiš, co právě prožíváš.
In the trunk, write what you are going through right now.
- c. Do koruny zapiš své plány do budoucna
(co bys chtěl/-a studovat, jaké povolání bys chtěl/-a vykonávat, kam bys chtěl/-a cestovat atd.).
In the crown, write your future plans
(what you want to study, your dream job, where you would like to travel, and so on).
- d. Vybarvi strom tak, aby barvy vyjadřovaly tvé pocity.
Color the tree with colors that express your feelings.

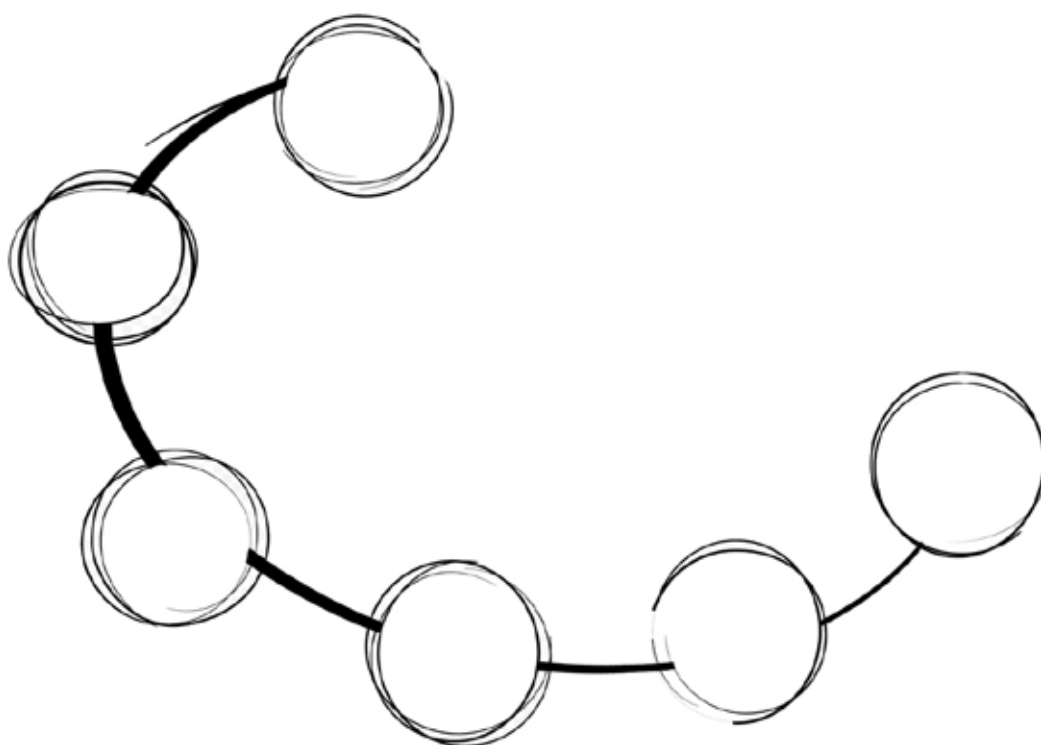

PL 7 Mapa života / Map of life

Náš život je vlastně cesta.

Our life is actually a journey.

- a. Nakresli jako podklad mapu, která se ti líbí (krajina, hory, moře, závodní dráha, vesmír, fantasy atd.).
Draw a map as a background for the circles below that you like (scenery, mountains, sea, race track, space, fantasy, and so on).
- b. Do prvního kroužku zapiš datum a místo svého narození. Dále pokračuj tak, abys zapsal/-a důležité životní mezníky (události, např. školka, škola, stěhování, vstup do skautu atd. – z tvého vlastního života), alespoň 2 kroužky vyplň budoucími cíli. Žádný kroužek nesmí zůstat prázdný.
In the first circle, write the date and place of your birth. Continue with your important life milestones (events, e.g., nursery school, school, moving, entering a scout group, and so on), fill at least 2 circles with your future goals. No circle should stay empty.

PL 8 Lidské vlastnosti / Human characteristics

- a. Roztříd' vlastnosti do sloupců - spolehlivost, skromnost, lakomost, zdvořilost, netrpělivost, nepořádnost, ochota pomoci, výbušnost, zbrkllost, unáhlenost, lenost, poctivost, podezřivost, nedodržování slibů, nepořádnost, nedochvilnost, závidění, štědrost, pracovitost.
/ Sort the characteristics into the columns - reliability, modesty, stinginess, politeness, impatience, untidiness, helpfulness, short temper, rashness, hastiness, laziness, honesty, suspiciousness, not keeping one's word, unpunctuality, envy, generosity, diligence.

Pokud některé vlastnosti považuješ za dobré i špatné, запиš je do prostředního sloupce a promysli si vysvětlení. / If you consider any of the characteristics both good and bad, write them in the middle column and think about an explanation.

Kladné (dobré) vlastnosti Positive (good) characteristics		Záporné (špatné) vlastnosti Negative (bad) characteristics

- b. Vybarvi vlastnosti, které máš ty. / Color the characteristics that you have.
- c. Popiš sám/sama sebe pomocí názvů vlastností, napiš, jak se u tebe projevují:
Describe yourself with the characteristics and write how they manifest in your life.

.....

.....

.....

.....

.....

PL 9 Mám rád/-a, nemám rád/-a... / like, I dislike...

a. Doplně: / Complete the table:

Nejčastěji dělám: I do the most often:	
Musím dělat: I have to do:	
Chci dělat: I want to do:	
Nechci dělat: I don't want to do:	
Nejraději dělám: I best like doing:	
Nudí mě dělat: I'm bored with doing:	
Baví mě dělat: I enjoy doing:	
Nesmím dělat: I'm not allowed to do:	
Když mám volnou chvíli, dělám: When I have some spare time, I do:	
O víkendu dělám: At the weekend I do:	
O prázdninách dělám: On holidays I do:	
S rodinou dělám: With my family I do:	
S kamarády dělám: With my friends I do:	

b. Žebříček hodnot / Values

Poskládej podle důležitosti v tvém životě (1. nejdůležitější, 10. nejméně důležité):

Sort values below according to their importance in your life (1. the most important, 10. the least important):

sport, vzdělání, rodina, kamarádi, sociální sítě, zdraví, jedno doplň dle vlastní potřeby
do počtu 7 _____ / sport, education, family, friends, social media, health,
think of one more based on your needs so the sum of values is 7 _____

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.

PL 10 Sebehodnocení / Self-evaluation

- a. Ve škole tě hodnotí učitel/-ka, zkus ale oznámkovat sám/sama sebe (hodnocení - známky jako v české škole, 1 - nejlepší, 5 nejhorší): / At school you are evaluated by teachers, but try to evaluate yourself (evaluation: numbers as in Czech school, 1 is the best, 5 is the worst):

Dovednost / <u>Skill</u>	Hodnocení - známka 1-5 <u>Evaluation:</u> number 1-5
Umím samostatně vyhledávat informace v knihách nebo na internetu. <u>I can search for information in books or in the Internet on my own.</u>	
Umím dobře číst a rozumím textu. <u>I can read well and I understand the text.</u>	
Umím vyhodnotit důležité a nedůležité informace. <u>I can assess whether information is important or unimportant.</u>	
Umím se naučit text zpaměti. <u>I can learn a text by heart.</u>	
Umím text převyprávět. <u>I can paraphrase a text.</u>	
Umím mluvit před spolužáky. <u>I can speak in front of my classmates.</u>	
Umím vysvětlit učivo spolužákovi. <u>I can explain study materials to a classmate.</u>	
Umím prezentovat a obhájit své názory. <u>I can present and defend my opinions.</u>	
Umím pracovat s diářem/kalendářem. <u>I can work with a personal organizer/calendar.</u>	
Umím odlišit a plnit krátkodobé i dlouhodobé úkoly. <u>I can differentiate and carry out short-term and long-term tasks.</u>	

b. **Doplň tabulku:**

Complete the table:

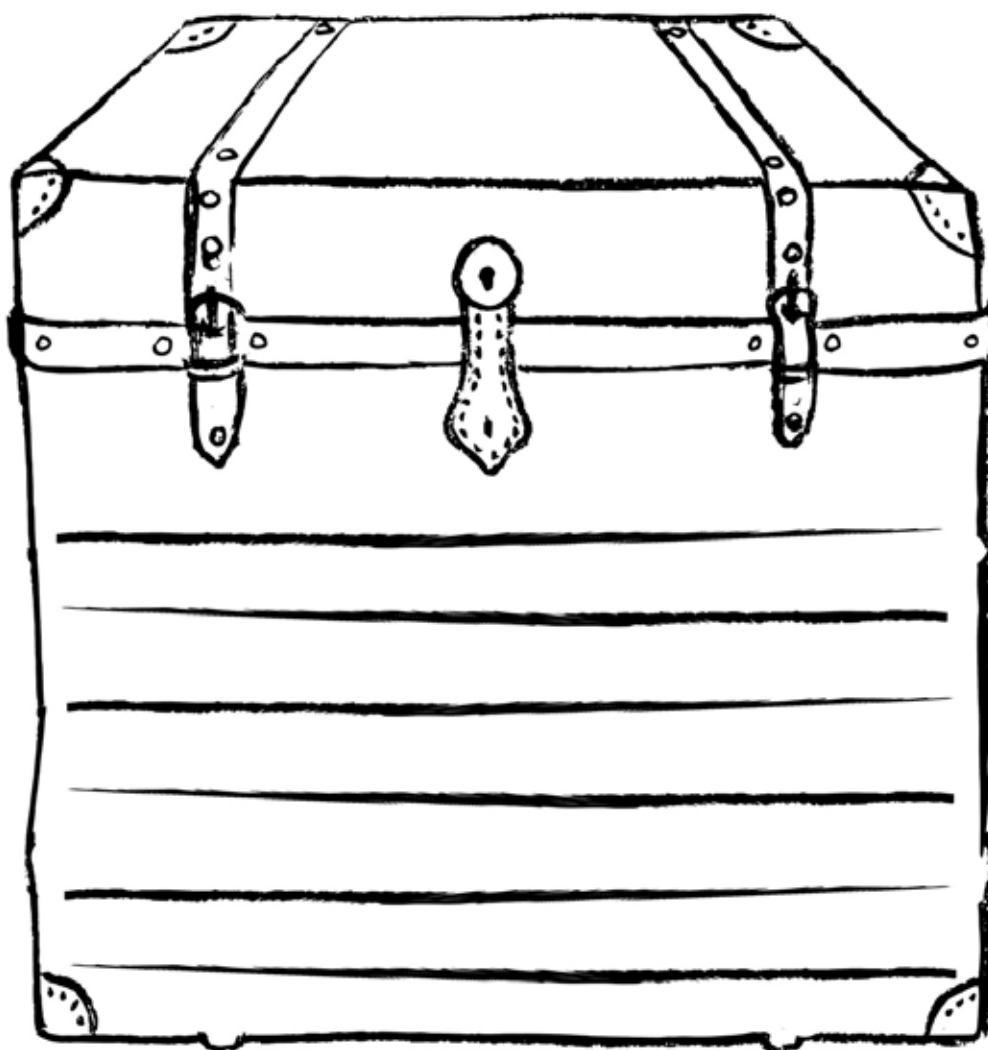
Nejdůležitější, co jsem se v tomto měsíci/čtvrtletí/pololetí/roce naučil/-a je: The most important thing I have learned this month/quarter/term/year is:	
Nejvíce mi pomohl/-a/-o: What helped me the most was:	
Nejvíce mě bavilo: What I enjoyed the best was:	
Chci se ještě zdokonalit v: I want to be better at:	
Potřeboval/-a bych pomoc v/s... od...: I need help with... from ...:	

RUSKY

PL 1 Schránka vzpomínek / Ящик воспоминаний

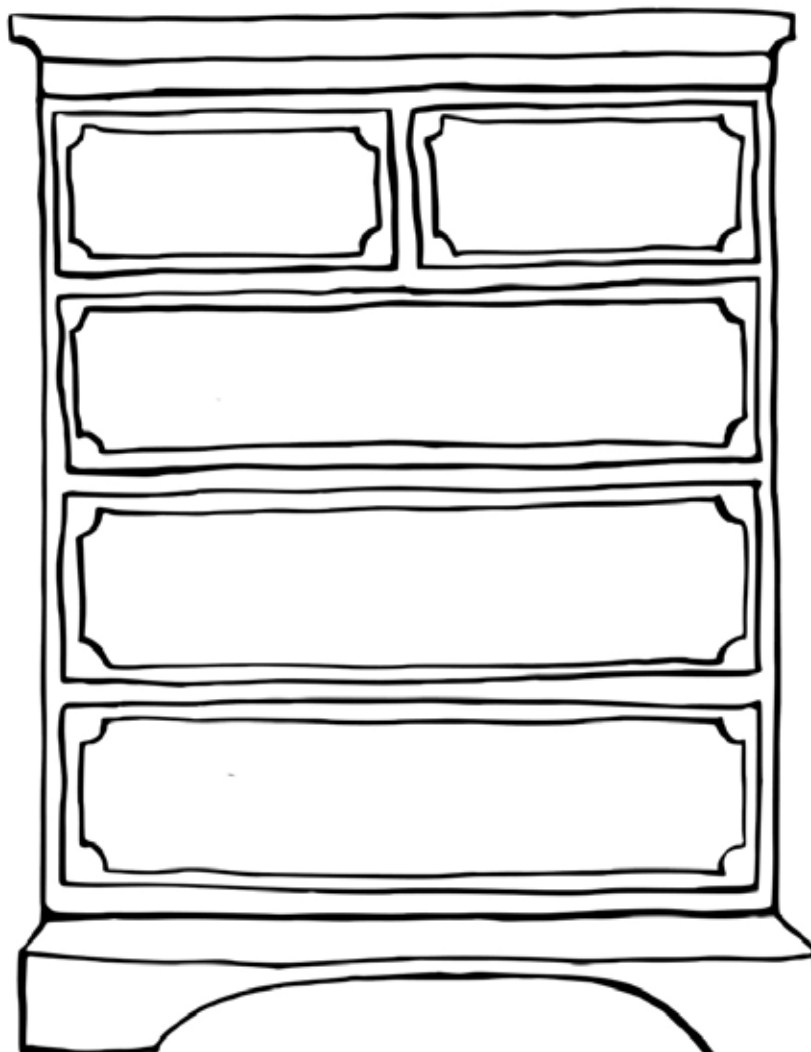
A. Do schránky запиš nejsilnější vzpomínky na své dětství.

Запиши в ящик самые сильные воспоминания твоего детства.

B. Do zásuvek zapiš jména 5 osob, na které nejčastěji vzpomínáš.

Запиши в ящики имена 5 лиц , на которые чаще всего вспоминаешь.

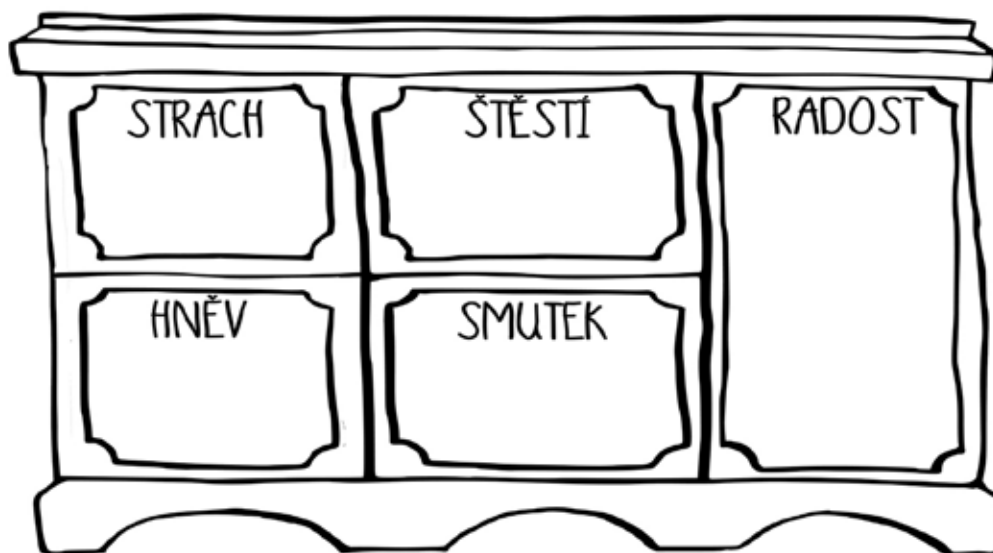

C. Aktivita – schránka s fiktivním obsahem (poznámka pro pedagoga, lektora – Mezi žáky necháme kolovat krabičku/schránku, každý popíše jednu vlastní vzpomínku, kterou krabička ukrývá. Pedagog/lektor uvede aktivitu vlastní vzpomínkou.)

PL 2 Pocitový slovníček / Словарь чувств.

- A. Naše pocity označují podstatná jména. Od nich tvoříme přídavná jména např. štěstí – šťastný. Roztříd' do zásuvek pocitů přídavná jména tak, jak mají k sobě nejbliž:

Наши чувства обозначены именами существительными. От них образуем имена прилагательные, например счастье – счастливый. Сортируй в ящики чувств имена прилагательные так, как они близки себе:

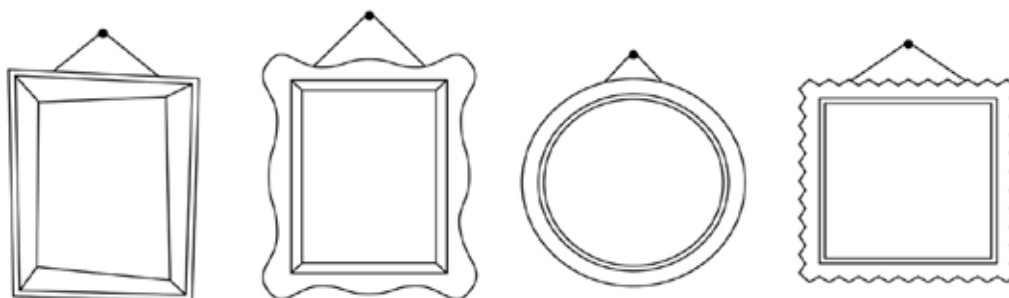

veselý/á, naštvaný/á, vztekly/á, nervózní, vystrašený/á, vylekaný/á, osamělý/á, nadšený/á, zoufalý/á, smutný/á, spokojený/á, nejistý/á, roztřesený/á, rozzlobený/á, šťastný/á, vyděšený/á, radostný/á, stísněný/á, nespokojený/á, skleslý/á, lítostný/á, podrážděný/á

весёлый/- ая, рассерженный/- ая, бешенный/- ая, нервный/- ая, испуганный/- ая, одинокий/- ая, восхищенный/- ая, отчаянный/- ая, грустный/- ая, удовлетворенный/- ая, неуверенный/- ая, дрожащий/- ая, сердитый/- ая, счастливый/- ая, перепуганный/- ая, радостный/- ая, стеснённый/- ая, недовольный/- ая, удручённый/- ая, жалостливый/- ая

- B. Vyber si 3 zásuvky a nakresli obličej, který je vystihují:

Выбери три ящика и нарисуй лица, которые выражают их:

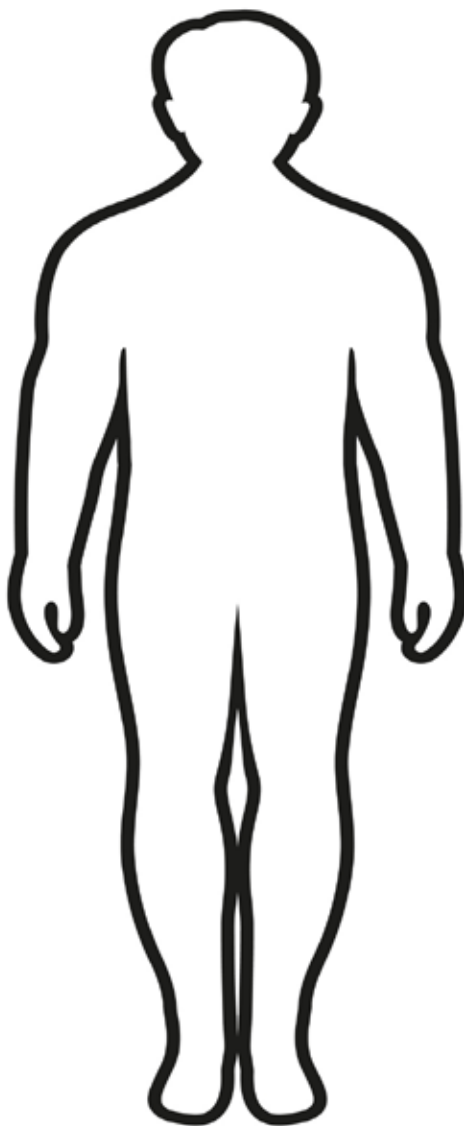

PL 3 Já / Я

Tato postava představuje tebe. Zapiš do jednotlivých částí co nejvíce informací o sobě:

Эта фигура представляет тебя. Запиши в отдельные части как можно больше информацией о себе:

- a. Do hlavy zapiš, co tě zajímá, o čem přemýšlíš, co rád/-a čteš, co se rád/-a učíš apod.
В голову запиши, что тебя интересует, о чём думаешь, что ты любишь читать, что твой любимый школьный предмет.
- b. Do rukou zapiš, co rád/-a děláš rukama.
В руки напиши, что ты любишь своими руками делать.
- c. Do nohou zapiš, které pohybové aktivity rád/-a děláš.
В ноги напиши твои любимые физические активности.
- d. Postavu dokresli a vybarvi tak, aby se ti podobala.
Фигуру дорисуй и докраси так, что бы на тебя похожа была.

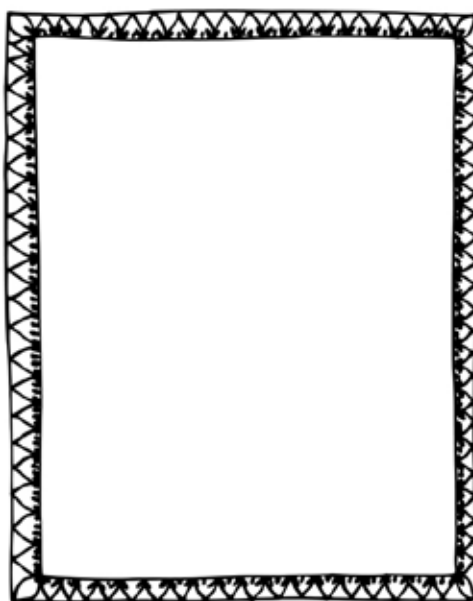
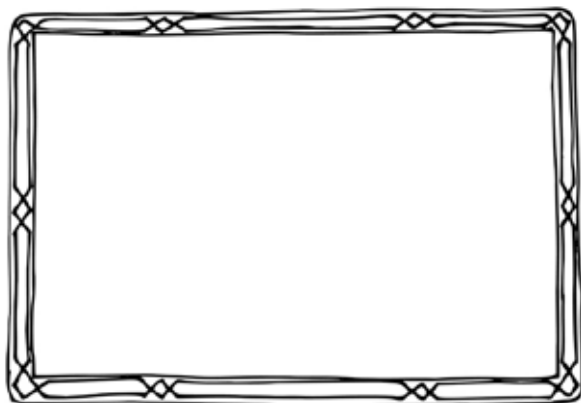

PL 4 Fotoalbum / Фотоальбом

Znáš nějaké fotoalbum se skutečnými papírovými fotografiemi?

Ты видел когда-нибудь фотоальбом с настоящими бумажными фотографиями?

- Nakresli do rámečků takové okamžiky svého života, které by sis chtěl/-a pamatovat celý život.
Нарисуй в рамки эти моменты своей жизни, которых хочешь всю свою жизнь помнить.
- Ke každé „fotografii“ vymysli výstižný název a vyjmenuj postavy na obrázku.
Придумай у каждой фотографии её меткое название и назови персонажи на фотографии.

PL 5 Kouzelná slova / Волшебные слова

Dvě důležitá slova „prosím“ a „děkuji“ bychom měli používat co nejčastěji. Proto je dobré znát je ve více jazycích. / Есть двое важных слов, которыми нам надо пользоваться, как можно чаще. Это пожалуйста и спасибо. Поэтому хорошо знать их на разных языках.

- a. Zapiš, jak se řekne „prosím“ (o něco) ve tvém mateřském jazyce a v několika dalších:

Запиши, как сказать пожалуйста/ прошу чего, на твоём родном языке и некоторых других:

.....

.....

.....

- b. Zapiš, jak se řekne „děkuji“ ve tvém mateřském jazyce a v několika dalších:

Запиши, как сказать спасибо/ благодарю, на твоём родном языке и некоторых других:

.....

.....

.....

- c. Napiš 5 vět, ve kterých se hodí slovo „prosím“.

Образуй пять предложений, в которых можно употребить слово пожалуйста, или прошу.

.....

.....

.....

.....

- d. Napiš 5 vět, ve kterých se hodí slovo „děkuji“.

Образуй пять предложений, в которых можно употребить слово спасибо, или благодарю.

.....

.....

.....

- e. Použij věty k sehrání scénky ve dvojicích.

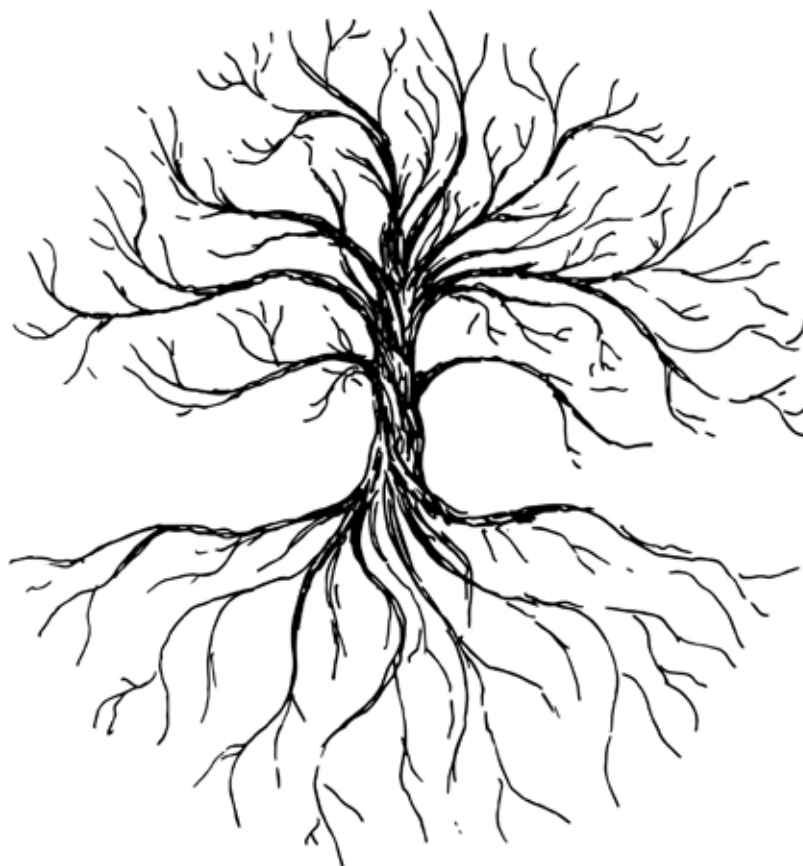
Пользуясь этими предложениями сыграй сценку или образуй минидialog в паре.

PL 6 Strom života / Дерево жизни

Tento strom představuje tvůj život. Zapiš do jednotlivých částí, co považuješ za důležité:

Это дерево представляет твою жизнь. Запиши в отдельные части то, что ты считаешь важным:

- a. Do kořenů zapiš své nejstarší vzpomínky (na svůj nejmladší věk).
В корни запиши свои самые старые воспоминания (воспоминания детства).
- b. Do kmenu zapiš, co právě prožíváš.
В ствол запиши то, что ты сейчас переживаешь.
- c. Do koruny zapiš své plány do budoucna
(co bys chtěl/-a studovat, jaké povolání bys chtěl/-a vykonávat, kam bys chtěl/-a cestovat atd.).
В крону запиши свои будущие планы
(что ты бы хотел изучать, чем заниматься, кем работать бы хотел, куда путешествовать, и т. д.).
- d. Vybarvi strom tak, aby barvy vyjadřovaly tvé pocity.
Раскраси дерево так, что бы цвета выражали твои чувства.

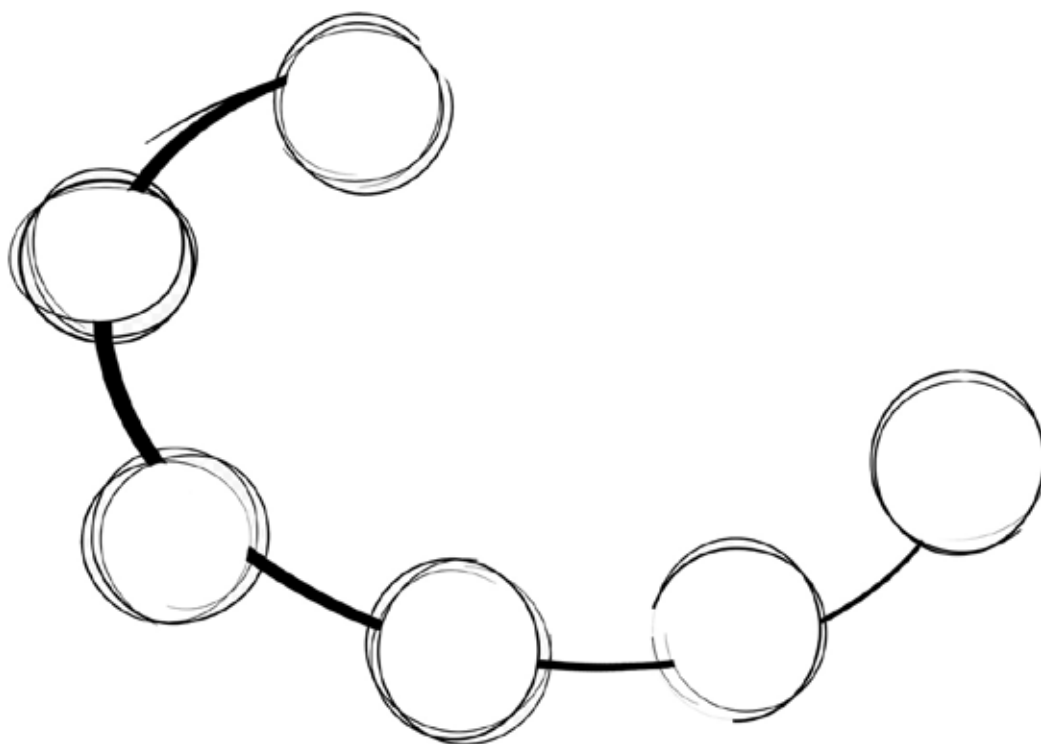

PL 7 Mapa života / Карта жизни

Náš život je vlastně cesta.

Наша жизнь по сути дорога.

- a. Nakresli jako podklad mapu, která se ti líbí (krajina, hory, moře, závodní dráha, vesmír, fantasy atd.).
Нарисуй, как бы фон карты, которая тебе нравится (ландшафт, горы, море, космос, автодром, фантазы).
- b. Do prvního kroužku запиš datum a místo svého narození. Dále pokračuj tak, abys zapsal/-a důležité životní mezníky (události, např. školka, škola, stěhování, vstup do skautu atd. – z tvého vlastního života), alespoň 2 kroužky vyplň budoucími cíli. Žádný kroužek nesmí zůstat prázdný.
В первый кружок запиши дату и место своего рождения. Продолжай так, что бы записал важные переломные моменты жизни (события, напр. детский сад, школа, переселение, поступление в спортивную команду, ... из твоей жизни), хоть бы два кружка заполни будущими целями. Ни один кружок не может остаться пустым.

PL 8 Lidské vlastnosti / Человеческие качества

- a. Roztříd' vlastnosti do sloupců - spolehlivost, skromnost, lakomost, zdvořilost, netrpělivost, nepořádnost, ochota pomoci, výbušnost, zbrkllost, unáhlenost, lenost, poctivost, podezíravost, nedodržování slibů, nepořádnost, nedochvilnost, závidění, štedrost, pracovitost. / Рассортируй качества в столбцы - надёжность, скромность, скупость, вежливость, нетерпеливость, беспорядочность, готовность к помощи, вспыльчивость, безрассудность, ленивость, честность, подозрительность, нарушение обещания, неточность, зависть, щедрость, трудолюбивость.

Pokud některé vlastnosti považuješ za dobré i špatné, запиš je do prostředního sloupce a promysli si vysvětlení. / Если некоторые качества считаешь хорошими и плохими, запиши их в средний столбец и придумай объяснение.

Kladné (dobré) vlastnosti Положительные (хорошие) качества		Záporné (špatné) vlastnosti Отрицательные (плохие) качества

- b. Vybarvi vlastnosti, které máš ty. / Раскраси эти качества, которые у тебя.
- c. Popiš sám/sama sebe pomocí názvů vlastností, napiš, jak se u tebe projevují:
Опиши себя с помощью названий качеств. Напиши, как они проявляются у тебя:

.....

.....

.....

.....

PL9 Mámrád/-a, nemám rád/-a.../Я люблю/Я не люблю

a. Doplně: / Дополни:

Nejčastěji dělám: Чаще всего занимаюсь:	
Musím dělat: Мне надо делать:	
Chci dělat: Хочу заниматься:	
Nechci dělat: Не хочу делать:	
Nejraději dělám: Больше всего люблю делать:	
Nudí mě dělat: Мне скучно делать:	
Baví mě dělat: Меня интересует заниматься:	
Nesmím dělat: Мне запрещено делать:	
Když mám volnou chvíli, dělám: Когда у меня свободное время:	
O víkendu dělám: Во время выходных занимаюсь:	
O prázdninách dělám: На каникулах занимаюсь:	
S rodinou dělám: С моей семьей делаем:	
S kamarády dělám: С моими друзьями делаем:	

b. Žebříček hodnot / Система ценностей

Poskládej podle důležitosti v tvém životě (1. nejdůležitější, 10. nejméně důležité):

Разложи по важности в твоей жизни (1. самый важный, 10. наименее важный):

sport, vzdělání, rodina, kamarádi, sociální sítě, zdraví, jedno doplň dle vlastní potřeby
do počtu 7 _____

Спорт, образование, семья, друзья, социальные сети, здоровье, ещё одну ценность
дополни по собственной потребности _____

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.

PL 10 Sebehodnocení / Самооценка

- a. Ve škole tě hodnotí učitel/-ka, zkus ale oznámkovat sám/sama sebe (hodnocení - známky jako v české škole, 1 - nejlepší, 5 nejhorší): / В школе тебя оценивают преподавательница, или преподаватель. Но попытайся поставить оценку сама/сам себе. (система оценки как в чешской школе 1- отлично, 5- недостаточно):

Dovednost / Умение	Hodnocení - známka 1-5 Оценка 1-5
Umím samostatně vyhledávat informace v knihách nebo na internetu. Умею самостоятельно отыскать информации в книгах, или в интернете.	
Umím dobře číst a rozumím textu. Умею хорошо читать и понимать текст.	
Umím vyhodnotit důležité a nedůležité informace. Умею обработать важные и неважные информации.	
Umím se naučit text z paměti. Умею выучить текст наизусть.	
Umím text převyprávět. Умею пересказать текст.	
Umím mluvit před spolužáky. Умею говорить перед друзьями.	
Umím vysvětlit učivo spolužákovi. Умею объяснить учебный материал другу.	
Umím prezentovat a obhájit své názory. Умею высказать и защищать свои взгляды.	
Umím pracovat s diářem/kalendářem. Умею работать с ежедневником, календарём.	
Umím odlišit a plnit krátkodobé i dlouhodobé úkoly. Умею отличить и выполнять краткосрочные и долгосрочные задания.	

b. **Doplň tabulku:**

Дополни таблицу:

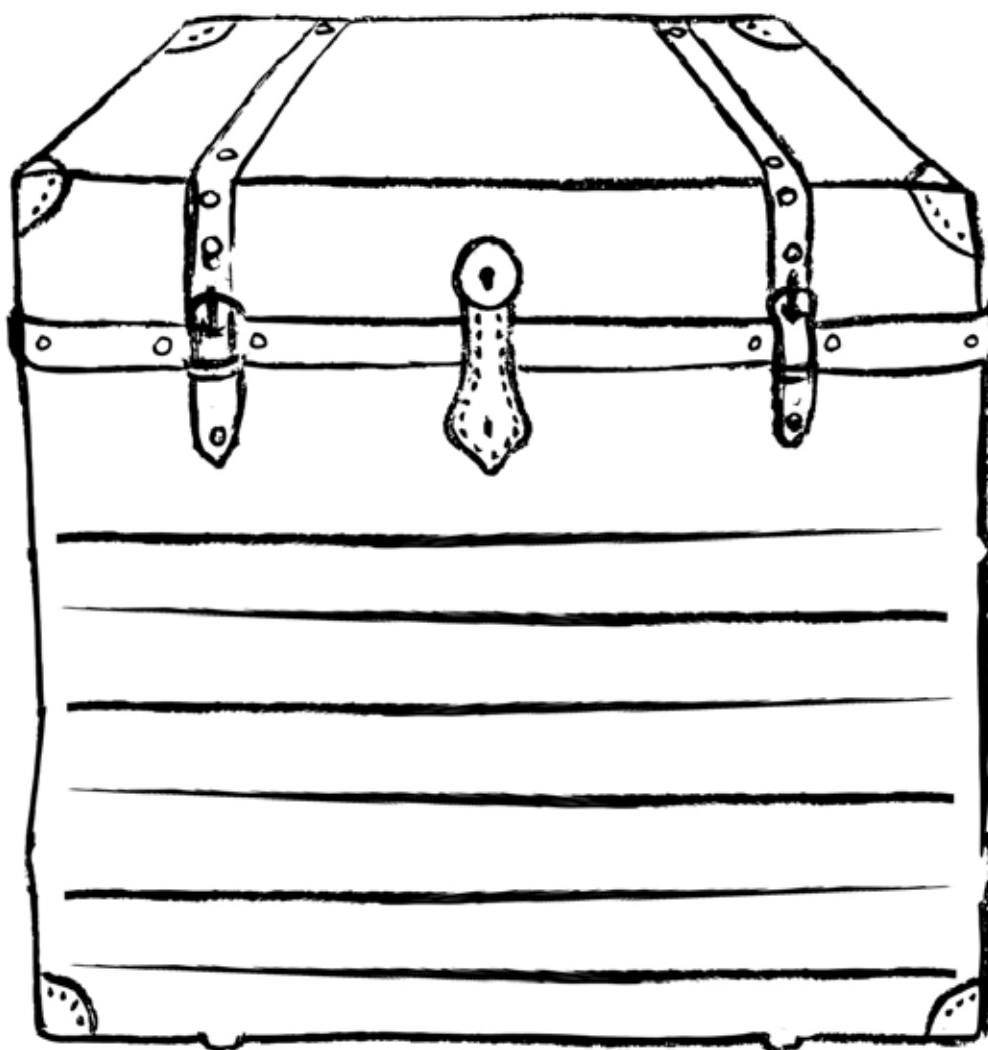
Nejdůležitější, co jsem se v tomto měsíci/čtvrtletí/pololetí/roce naučil/-a je: Самое важное, что я выучил/ а в этом месяце/ четверти/ полугодия/ году, это:	
Nejvíce mi pomohl/-a/-o: Наиболее мне помог/ ла/ ло:	
Nejvíce mě bavilo: Наиболее мне интересовало:	
Chci se ještě zdokonalit v: Хочу ещё улучшить в :	
Potřeboval/-a bych pomoc v/s... od...: Мне нужна помощь с... от ...:	

VIETNAMESE

PL 1 Schránka vzpomínek / [Chiếc hộp kỉ niệm](#)

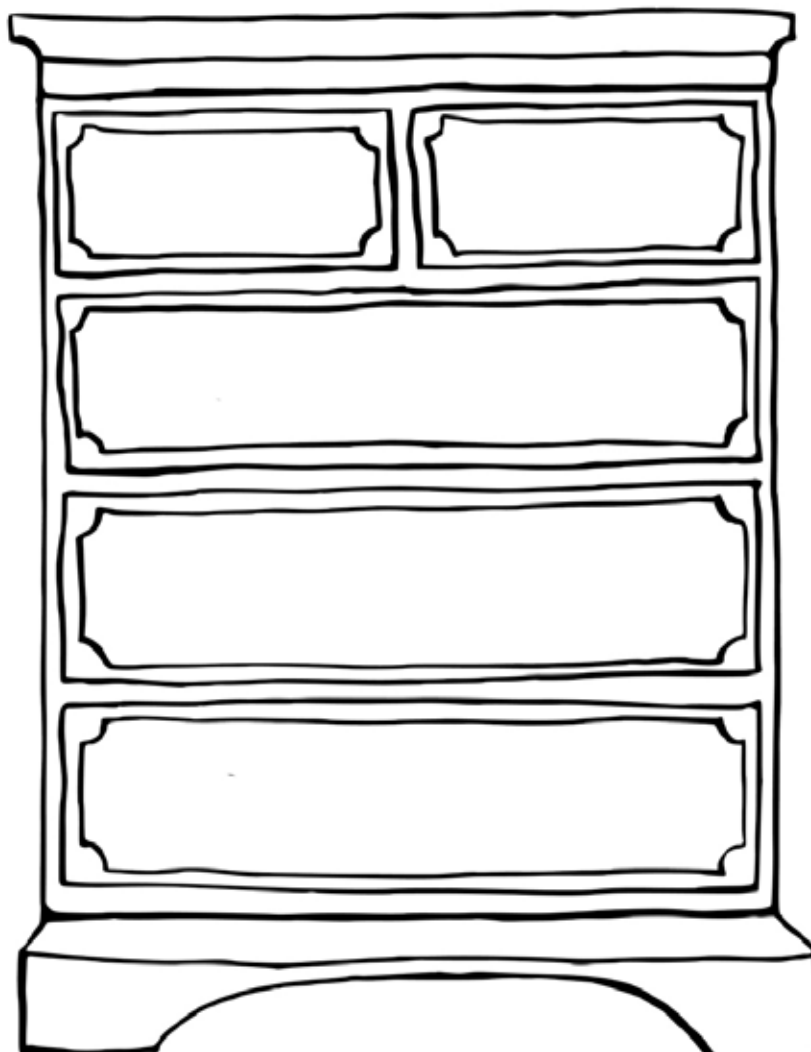
A. Do schránky zapiš nejsilnější vzpomínky na své dětství.

[Hãy viết vào trong chiếc hộp kỉ niệm đáng nhớ nhất của thời thơ ấu.](#)

B. Do zásuvek zapiš jména 5 osob, na které nejčastěji vzpomínáš.

Vào các ngăn kéo điền tên 5 người mà bạn thường xuyên nhớ đến nhất.

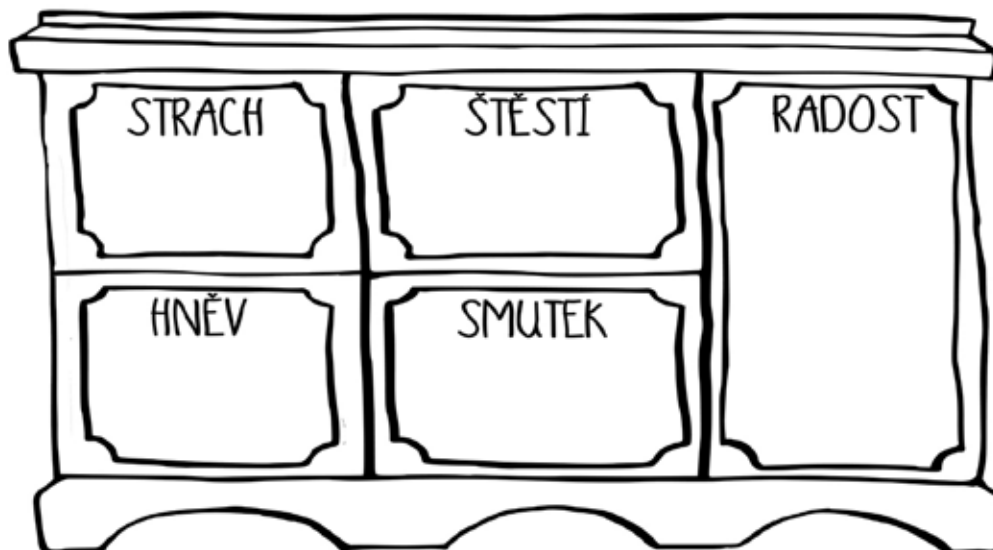

C. Aktivita – schránka s fiktivním obsahem (poznámka pro pedagoga, lektora – Mezi žáky necháme kolovat krabičku/schránku, každý popíše jednu vlastní vzpomínku, kterou krabička ukrývá. Pedagog/lektor uvede aktivitu vlastní vzpomínkou.)

PL 2 Pocitový slovníček / Từ điển cảm xúc

- A. **Naše pocity označují podstatná jména. Od nich tvoříme přídavná jména např. štěstí – šťastný. Roztříd' do zásuvek pocitů přídavná jména tak, jak mají k sobě nejbliž:**

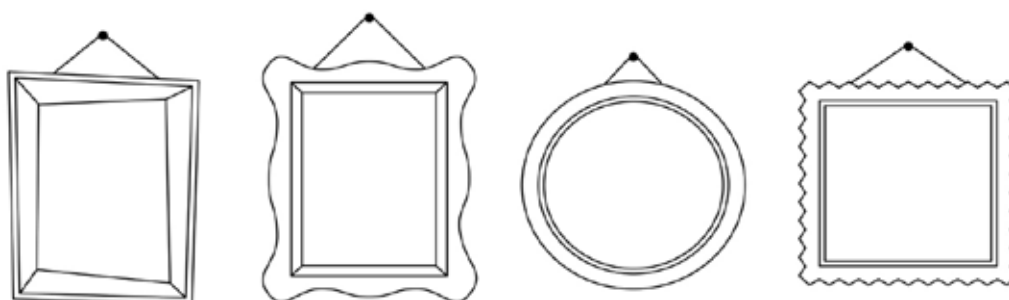
Cảm xúc của chúng ta được biểu hiện qua các danh từ. Từ đó chúng ta tạo ra các tính từ, ví dụ: may mắn - hạnh phúc, bạn hãy chia các tính từ gần nghĩa với nhau nhất vào các ngăn kéo:

veselý/á, naštvaný/á, vzteklý/á, nervózní, vystrašený/á, vylekaný/á, osamělý/á, nadšený/á, zoufalý/á, smutný/á, spokojený/á, nejistý/á, roztřesený/á, rozzlobený/á, šťastný/á, vyděšený/á, radostný/á, stísněný/á, nespokojený/á, skleslý/á, lítostný/á, podrážděný/á
vui vẻ, tức giận (slovo vyjadřuje oba významy, naštvaný i rozzlobený), hung dữ, lo âu, sợ hãi, hoảng hốt, đơn độc, hăng hái, tuyệt vọng, buồn rầu, hài lòng, không chắc chắn, run rẩy, hạnh phúc, hoảng sợ, hân hoan, dồn nén, không hài lòng, chán nản, thương hại, bị cấu

- B. **Vyber si 3 zásuvky a nakresli obličej, které je vystihují:**

Hãy chọn 3 ngăn kéo và vẽ các khuôn mặt mà diễn tả những căn kéo này:

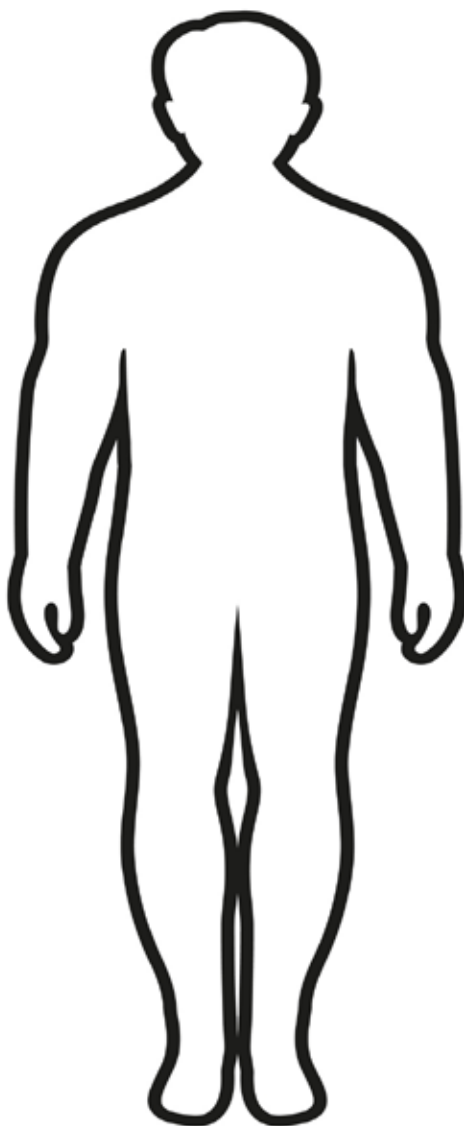

PL 3 Já / Tôi

Tato postava představuje tebe. Zapiš do jednotlivých částí co nejvíce informací o sobě:

Nhân vật này đại diện cho bạn, hãy viết vào các bộ phận cơ thể nhiều thông tin về bạn nhất có thể:

- a. Do hlavy zapiš, co tě zajímá, o čem přemýšlíš, co rád/-a čteš, co se rád/-a učíš apod.
Ở phần đầu, bạn viết những gì bạn thích làm, bạn nghĩ đến điều gì, bạn thích đọc và học gì, vv...
- b. Do rukou zapiš, co rád/-a děláš rukama.
Ở phần tay bạn viết lại những gì bạn thích làm bằng tay.
- c. Do nohou zapiš, které pohybové aktivity rád/-a děláš.
Ở phần chân bạn hãy viết ra các hoạt động thể chất mà bạn thích làm.
- d. Postavu dokresli a vybarvi tak, aby se ti podobala.
Bạn hãy vẽ nốt hình và tô màu, để giống bạn nhất có thể.

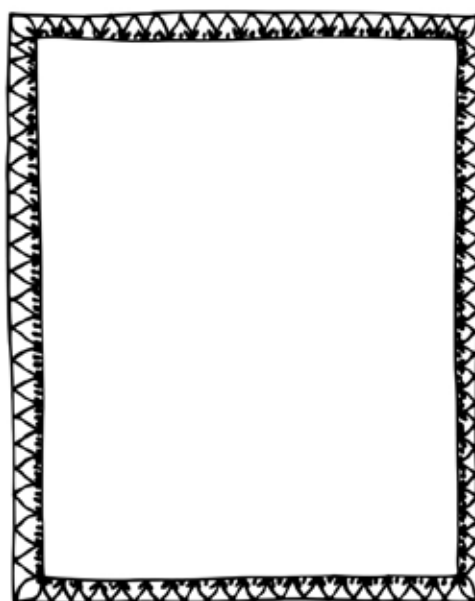
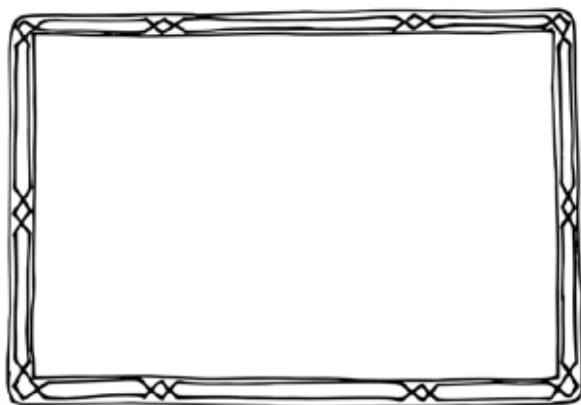

PL 4 Fotoalbum / Bộ sưu tập ảnh

Znáš nějaké fotoalbum se skutečnými papírovými fotografiemi?

Bạn có biết bộ sưu tập ảnh nào chứa ảnh giấy không?

- a. Nakresli do rámečků takové okamžiky svého života, které by sis chtěl/-a pamatovat celý život.
Vẽ vào trong khung hình những khoảnh khắc cuộc sống mà bạn muốn ghi nhớ suốt cuộc đời.
- b. Ke každé „fotografii“ vymysli výstižný název a vyjmenuj postavy na obrázku.
Đặt tên súc tích cho mỗi bức ảnh và liệt kê các nhân vật trong bức tranh.

PL 5 Kouzelná slova / Những từ vựng thần tiên

Dvě důležitá slova „prosím“ a „děkuji“ bychom měli používat co nejčastěji. Proto je dobré znát je ve více jazycích. / Hai từ vựng quan trọng “làm ơn” và “cảm ơn” chúng ta nên dùng thường xuyên hơn. Vì vậy chúng ta nên biết chúng bằng nhiều thứ tiếng.

- a. Zapiš, jak se řekne „prosím“ (o něco) ve tvém mateřském jazyce a v několika dalších:

Viết câu bạn dùng “làm ơn” (vì điều gì đó) bằng tiếng mẹ đẻ và các thứ tiếng khác nữa:

.....

.....

.....

- b. Zapiš, jak se řekne „děkuji“ ve tvém mateřském jazyce a v několika dalších:

Viết câu bạn “cảm ơn” bằng tiếng mẹ đẻ và các thứ tiếng khác:

.....

.....

.....

- c. Napiš 5 vět, ve kterých se hodí slovo „prosím“.

Viết 5 câu phù hợp khi dùng từ “làm ơn”.

.....

.....

.....

.....

- d. Napiš 5 vět, ve kterých se hodí slovo „děkuji“.

Viết 5 câu phù hợp khi dùng từ “cảm ơn”.

.....

.....

.....

- e. Použij věty k sebrání scénky ve dvojicích.

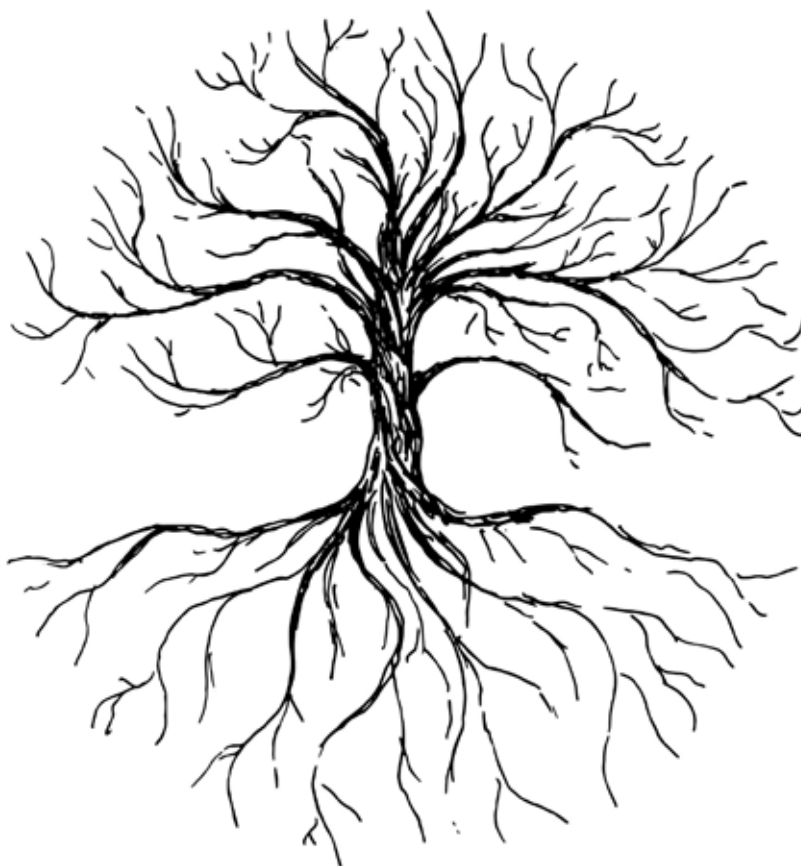
Sử dụng những câu trên để diễn cảnh theo cặp.

PL 6 Strom života / Cây cuộc sống

Tento strom představuje tvůj život. Zapiš do jednotlivých částí, co považuješ za důležité:

Cây này đại diện cho cuộc sống của bạn. Hãy viết vào từng bộ phận của cây những điều mà bạn cho là quan trọng:

- a. Do kořenů zapiš své nejstarší vzpomínky (na svůj nejmladší věk).
Ở phần rễ, những kỉ niệm cũ nhất (từ thuở thơ ấu của bạn).
- b. Do kmenu zapiš, co právě prožíváš.
Ở phần thân, những gì mà bạn đang trải qua.
- c. Do koruny zapiš své plány do budoucna
(co bys chtěl/-a studovat, jaké povolání bys chtěl/-a vykonávat, kam bys chtěl/-a cestovat atd.).
Ở cành cây, những kế hoạch trong tương lai của bạn (bạn thích học gì, muốn làm nghề gì, bạn muốn đi du lịch ở đâu, vv...).
- d. Vybarvi strom tak, aby barvy vyjadřovaly tvé pocity.
Tô màu cho cây bằng những màu sắc thể hiện cảm xúc của bạn..

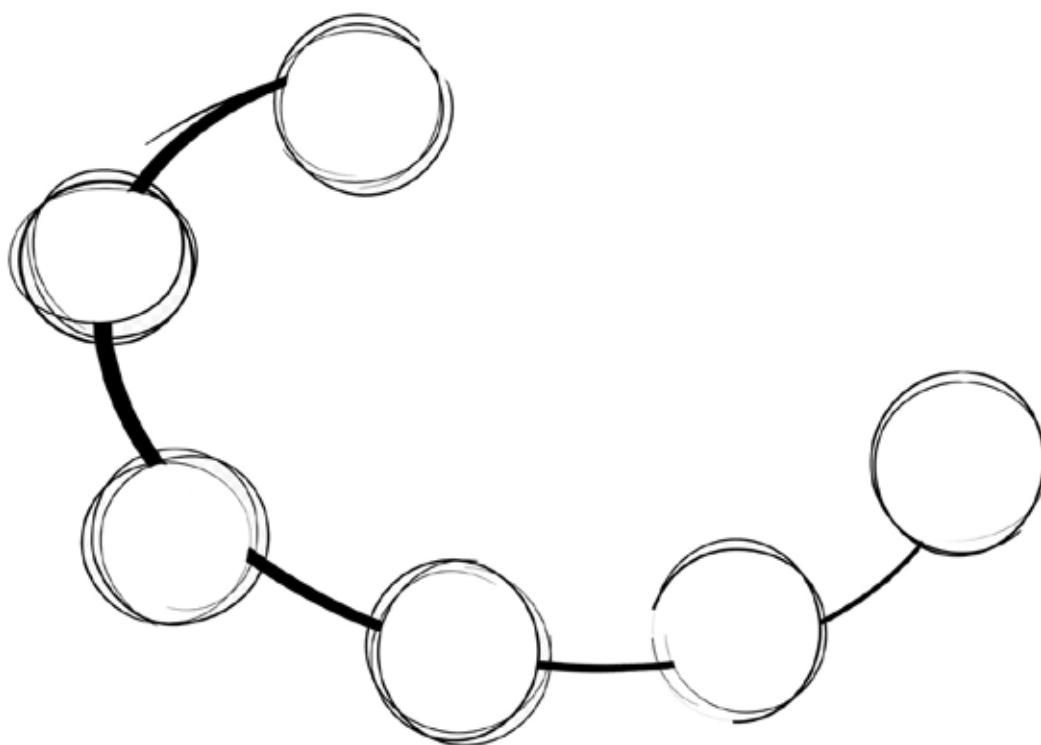
PL 7 Mapa života / Bản đồ cuộc đời

Nás život je vlastně cesta.

Cuộc đời của chúng ta giống như một con đường.

- Nakresli jako podklad mapu, která se ti líbí (krajina, hory, moře, závodní dráha, vesmír, fantasy atd.).
Vẽ nền cho bản đồ theo sở thích (phong cảnh, núi, biển, đường đua, không gian, viễn tưởng, vv...).
- Do prvního kroužku zapiš datum a místo svého narození. Dále pokračuj tak, abys zapsal/-a důležité životní mezníky (události, např. školka, škola, stěhování, vstup do skautu atd. – z tvého vlastního života), alespoň 2 kroužky vyplň budoucími cíli. Žádný kroužek nesmí zůstat prázdný.

Vào hình tròn đầu tiên, hãy viết ngày tháng năm và nơi sinh của bạn. Sau đó, bạn viết lại những cột mốc quan trọng trong cuộc đời bạn (những sự kiện như trường mẫu giáo, trường học, chuyển nhà, tham gia hướng đạo - trong chính cuộc đời của bạn), ít nhất hai vòng tròn bạn điền với những mục tiêu trong tương lai. Không được để trống vòng tròn nào cả.

PL 8 Lidské vlastnosti / Nhân cách của con người

- a. Roztříd' vlastnosti do sloupců - spolehlivost, skromnost, lakomost, zdvořilost, netrpělivost, nepořádnost, ochota pomoci, výbušnost, zbrkllost, unáhlenost, lenost, poctivost, podezíravost, nedodržování slibů, nepořádnost, nedochvilnost, závidění, štedrost, pracovitost. / **hãy sắp xếp các tính cách vào các cột - đáng tin cậy, khiêm tốn, keo kiệt, phép lịch sự, mất kiên nhẫn, không gọn gàng, sẵn sàng giúp đỡ, nóng tính, vội vàng, hấp tấp, lười biếng, trung thực, nghi ngờ, không giữ lời hứa, không đến đúng giờ, đổ ối, rộng lượng, chăm chỉ**

Pokud některé vlastnosti považuješ za dobré i špatné, zapiš je do prostředního sloupce a promysli si vysvětlení. / Nếu bạn thấy phẩm chất nào vừa tốt vừa xấu, hãy viết chúng vào cột giữa và nghĩ về cách giải thích.

Kladné (dobré) vlastnosti Tính cách tích cực (tốt)		Záporné (špatné) vlastnosti Tính cách tiêu cực (xấu)

- b. Vybarvi vlastnosti, které máš ty. / **Tô màu các tính cách mà bạn có.**
- c. Popiš sám/sama sebe pomocí názvů vlastností, napiš, jak se u tebe projevují:
Miêu tả bản thân qua các từ chỉ tính cách và viết cách chúng biểu hiện ở bạn:

.....

.....

.....

.....

PL 9 Mám rád/-a, nemám rád/-a... / Tôi thích và không thích

a. Doplň: / Hãy điền vào bảng:

Nejčastěji dělám: <u>Tôi thường xuyên làm:</u>	
Musím dělat: <u>Tôi phải làm:</u>	
Chci dělat: <u>Tôi muốn làm:</u>	
Nechci dělat: <u>Tôi không muốn làm:</u>	
Nejraději dělám: <u>Tôi thích làm nhất:</u>	
Nudí mě dělat: <u>Tôi thấy chán khi làm:</u>	
Baví mě dělat: <u>Tôi thấy hứng thú khi làm:</u>	
Nesmím dělat: <u>Tôi không được làm:</u>	
Když mám volnou chvíli, dělám: <u>Khi tôi có thời gian rảnh tôi làm:</u>	
O víkendů dělám: <u>Cuối tuần tôi làm:</u>	
O prázdninách dělám: <u>Trong những ngày nghỉ tôi làm:</u>	
S rodinou dělám: <u>Khi ở với gia đình tôi làm:</u>	
S kamarády dělám: <u>Khi ở với bạn bè tôi làm:</u>	

b. Žebříček hodnot / Thang đánh giá

Poskládej podle důležitosti v tvém životě (1. nejdůležitější, 10. nejméně důležité):

Hãy sắp xếp những điều quan trọng trong cuộc đời của bạn (1. quan trọng nhất, 10. ít quan trọng nhất):

sport, vzdělání, rodina, kamarádi, sociální sítě, zdraví, jedno doplň dle vlastní potřeby do počtu 7 _____

thể thao, giáo dục, gia đình, bạn bè, mạng xã hội, sức khỏe, hãy điền một điều theo nhu cầu của bạn _____

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.

PL 10 Sebehodnocení / Đánh giá bản thân

- a. Ve škole tě hodnotí učitel/-ka, zkus ale oznámkovat sám/sama sebe (hodnocení - známky jako v české škole, 1 - nejlepší, 5 nejhorší): / Ở trường bạn được đánh giá bởi thầy cô giáo, nhưng bạn hãy thử tự đánh giá bản thân bạn (Đánh giá - thang điểm tương tự như ở trường học Séc, 1 - xuất sắc, 5 - kém nhất)

Dovednost / Kỹ năng	Hodnocení - známka 1-5 Đánh giá, điểm 1-5
Umím samostatně vyhledávat informace v knihách nebo na internetu. Tôi có thể tự tìm các thông tin cần thiết trong sách, trên mạng	
Umím dobře číst a rozumím textu. Tôi có thể đọc tốt và hiểu bài.	
Umím vyhodnotit důležité a nedůležité informace. Tôi có thể đánh giá được thông tin nào quan trọng và không quan trọng.	
Umím se naučit text z paměti. Tôi biết cách học thuộc lòng.	
Umím text převyprávět. Tôi có thể kể lại chuyện, văn bản.	
Umím mluvit před spolužáky. Tôi có thể nói chuyện trước mặt các bạn học cùng lớp.	
Umím vysvětlit učivo spolužákovi. Tôi biết cách giải thích bài học, giáo án cho bạn học cùng lớp.	
Umím prezentovat a obhájit své názory. Tôi biết cách truyền tải và bảo vệ những quan điểm ý kiến của bản thân.	
Umím pracovat s diářem/kalendářem. Tôi biết cách làm việc với sổ và quyển lịch.	
Umím odlišit a plnit krátkodobé i dlouhodobé úkoly. Tôi có thể phân biệt và thực hiện những bài tập ngắn hạn và dài hạn.	

b. **Doplň tabulku:**

Hãy điền vào bảng:

Nejdůležitější, co jsem se v tomto měsíci/čtvrtletí/pololetí/roce naučil/-a je: Điều quan trọng nhất mà tôi đã học được trong một tháng/ ba tháng/nửa năm/ một năm là:	
Nejvíce mi pomohl/-a/-o: Điều giúp tôi nhiều nhất là:	
Nejvíce mě bavilo: Điều làm tôi hứng thú nhất là:	
Chci se ještě zdokonalit v: Tôi muốn hoàn thiện bản thân mình hơn trong:	
Potřeboval/-a bych pomoc v/s... od...: Tôi cần sự giúp đỡ với....từ.....:	

ROZCESTNÍK SLUŽEB

Obtížné situace ve třídě
a možné způsoby jejich řešení

OBSAH

PROBLÉMY U DÍTĚTE

PROSPĚCH

příčiny,	7
kdy je zapotřebí se špatnými známkami zabývat,	7
jak reagovat, když nás známky dítěte znepokojují,	8
známkování dítěte s OMJ,	8
obecné tipy, jak vylepšit prospěch dítěte.	8

CHOVÁNÍ A EMOCE

jaké projevy chování žáků nás mají znepokojovat,	9
příčiny,	10
jak reagovat na problémové chování,	10
jak na méně závažné problémy (1. stupeň),	10
jak na závažnější problémy (2. stupeň),	11
jak na nejzávažnější problémy (3. stupeň),	11
obecné tipy, jak přistupovat k žákovi se speciálními vzdělávacími potřebami,	12
prevence.	12

VZTAHY SE SPOLUŽÁKY

vztahy se spolužáky a klima ve třídě.	13
--	----

PROBLÉMY TŘÍDY

KLIMA

čím je tvořeno klima třídy,	14
nastavení pravidel.	14

ŠIKANA

důvody šikany,	15
znaky, podle kterých lze rozpoznat šikanu od běžných rozmíšek mezi dětmi,	15
druhy šikany,	16
stádia šikany,	16
jak řešit šikanu,	16
ohlašovací povinnost učitelů.	17

DĚTI S OMJ SE ŠPATNOU NEBO ŽÁDNOU ZNALOSTÍ ČEŠTINY

nejdůležitější problémy ve vzdělávání chlapců a dívek s OMJ,	17
zásady a doporučení pro práci s kolektivem, ve kterém je i dítě s OMJ,	17
jak hodnotit chlapce a dívky s OMJ.	18

VZTAHY A KOMUNIKACE MEZI RODINOU A ŠKOLOU

jaký přístup školy k rodičům se nejvíce osvědčuje.	19
---	----

ZVYŠOVÁNÍ KOMPETENCÍ UČITELŮ

jaké programy k rozvoji pedagogů se nabízí.	20
--	----

SYNDROM VYHOŘENÍ U UČITELŮ

jak s pocity vyhoření bojovat.	20
-------------------------------------	----

ZÁVĚR	23
--------------------	----

ZDROJE	23
---------------------	----

PROBLÉMY U DĚTÍ

PROSPĚCH

Příčiny

Školní neúspěšnost bývá většinou polykauzální, je výsledkem souhry různých vlivů na žáka.

Hlavní vlivy jsou

- osobnost dítěte (úroveň a struktura nadání, emotivita, psychomotorické tempo, motivace, pozornost, atd.),
- rodina a její přístup (aktivní péče o dítě, hodnota vzdělání v rodině, vztah rodičů a sourozenců ke škole atd.),
- škola a učitelé (nejen obecně jejich úroveň, ale především jejich kompatibilita s dítětem – např. děti s těžšími projevy ADHD mohou hůře prospívat v Montessori škole, i přes vysokou úroveň školy a dobrou inteligenci dítěte),
- limity dítěte dané poruchou (ADHD, ADD, PAS, dysfázie, smyslové handicap atd.),
- vlivy kamarádů a vrstevníků,
- specifickou skupinu tvoří děti s OMJ, které mohou mít zároveň oslabení i v kterýchkoli výše jmenovaných oblastech.

Pokud je dítě znevýhodněno pouze v jedné oblasti, nemusí mít automaticky horší prospěch. Děti s mentální retardací bývají včas zachyceny pedagogicko-psychologickými poradnami, a pokud jsou integrovány do běžných ZŠ, mají IVP. Při souběhu více oslabení či znevýhodnění je však pravděpodobné, že se toto odrazí na školním prospěchu dítěte.

Kdy je zapotřebí se špatnými známkami zabývat

Vzhledem k rozložení inteligence v populaci není možné, aby všechny děti patřily mezi jedničkáře. Přibližně pětina dětí, které mají předpoklady zvládnout základní školu, stačí jen na trojky a čtyřky, a i na ně se musí učit. Špatný prospěch nás má znepokojovat, pokud:

- u dítěte došlo k náhlému zhoršení prospěchu,
- prospěch dítěte neodpovídá jeho inteligenci,
- dítě prospívá výrazně hůře v některých předmětech,
- školní výsledky způsobují značný stres a nepohodu u dítěte nebo jeho rodiny.

Jak reagovat, když nás známky dítěte znepokojují

Existují známé a zjevné důvody školní neúspěšnosti, někdy ale také nevíme, proč dítě neprospívá.

- Nejvhodnější je domluvit se na vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně, popř. u dětského psychologa.
- Pokud důvody známe, bude terapie záležet na příčině neúspěchu, u mírnějších obtíží dokáže problém výrazně zmírnit či zcela vyřešit i učitel dítěte či rodič.
- Často je vhodná a potřebná součinnost odborníků z více oborů.
- Zásadní důležitost má spolupráce s rodinou.

Známkování dítěte s OMJ

- vytvoření individuálního vzdělávacího plánu,
- stanovení reálných vzdělávacích cílů,
- slovní hodnocení, ve kterém se popíší silné a slabé stránky a možnosti dalšího rozvoje,
- je potřeba hodnotit dítě s OMJ i z Českého jazyka a literatury,
- i pokud dítě vůbec nerozumí česky, je vhodné jej zařazovat do třídy vrstevníků,
- vždy zařazujeme dítě s OMJ tak, aby dokončilo základní vzdělání nejpozději v 17 letech.

Obecné tipy, jak vylepšit prospěch dítěte

- Je vhodné, aby se rodiče dětem věnovali každodenně, pravidelnost a pozitivní atmosféra jsou důležitější než délka společné činnosti.
- Pokud dítě selhává pouze v konkrétních předmětech, je vhodné situaci konzultovat s učitelem/ učitelkou daného předmětu a také situaci probrat se samotným dítětem. Je možné, že dítě některý předmět jen příliš nezajímá a pomůže jej jednoduše motivovat, popř. zajistit atraktivní doučování. Může se také jednat o konflikt mezi dítětem a učitelem.
- Vždy je důležité podporovat komunikaci mezi učiteli a rodiči.
- Také komunikace mezi dítětem a rodiči může mnohé obtíže vysvětlit a nasměrovat tak k efektivnímu řešení. Je dobré se ptát každodenně, jak se dítě mělo ve škole, a dát najevo skutečný zájem (pokud dítě odpoví jako vždycky, je dobré se ptát dále).
- Znamky dítěte se také zlepšují již po cca měsíci práce rodiče s dítětem pomocí programu **KUPOZ**, který zlepšuje mj. pozornost, motivaci a vztahy v rodině dítěte (více informací najdete na www.kuprog.cz).

Chování žáků na základních školách v průběhu let prochází změnami, častěji než dříve jsou konzultovány obtíže i diagnostikovány poruchy chování. Mezi nejčastější pozorované obtíže, se kterými se učitelé a učitelky setkávají, ať již s jednotlivými projevy, nebo s uceleným obrazem dané diagnózy, patří následující:

- negativismus,
- „klaunismus“,
- lhaní,
- poruchy aktivity a/nebo pozornosti (ADHD, ADD),
- šikana,
- kyberšikana,
- vandalismus,
- záškoláctví,
- rasismus, xenofobie,
- poruchy příjmu potravy,
- krádeže,
- rizikové sexuální chování,
- syndrom CAN,
- návykové látky (alkohol, tabák, drogy),
- sebepoškozování,
- úzkost, deprese, agresivita.

Děti s OMJ mohou představovat vzhledem k náročnosti jejich situace ohroženou skupinu pro všechny výše zmíněné obtíže.

Jaké projevy chování žáků nás mají znepokojovat

- Projevy dítěte, které narušují vzdělávací proces, ať už pouze u něj, nebo i u celého kolektivu (drzost, negativismus, záškoláctví, vyrušování, nepozornost apod.).
- Projevy, které se neodráží přímo na pracovní činnosti, ale na atmosféře ve třídě (agresivita, šikana, kyberšikana, rasismus, nepřiměřené sexuální chování, vandalismus apod.).
- Projevy, které nejsou rušivé, ale vyvolávají obavy o zdraví a fungování dítěte (poruchy příjmu potravy, poruchy emocí, podezření na syndrom CAN, sebepoškozování apod.).

Příčiny

- Problematické chování může mít mnoho pestrých příčin, které se mohou vzájemně kombinovat.
- Na straně dítěte jsou to např. odlišné hodnoty v rodině, syndrom CAN, diagnózy dítěte (ADHD/ADD, PAS, porucha opozičního vzoru, Tourettův syndrom apod.), posttraumatická stresová porucha, přetížení, nenaplnění základních potřeb (hygiena, pomůcky atd.) a následné sociální vyloučení dítěte z kolektivu, zdravotní problémy dítěte (zejména ty, které přímo ovlivňují CNS), dítě s OMJ a mnoho dalších.
- Možný nesoulad mezi osobností žáka/žáků a osobností učitele/učitelky (dítě může reagovat negativně na výrazně odlišný styl učitele, než na jaký je zvyklé z domova, nebo naopak učitel/ka může výrazně negativně prožívat i relativně normální projevy dítěte, které jsou však v rozporu s jeho nebo jejími očekáváními).

Jak reagovat na problémové chování

- Je výhodné přistupovat k vzdělávání spíše jako k výchovně vzdělávacímu procesu, než pouze jako ke vzdělávání.
- Je vhodné podpořit komunikaci s rodiči – v kontaktu s nimi nekritizovat dítě ani rodiče, nevystupovat z pozice expertů, ale podporovat atmosféru spolupráce.
- Volba intervence závisí mj. na závažnosti projevů dítěte – můžeme ji rozdělit na:
 1. stupeň (mírné projevy, které dokáže korigovat samotný učitel/ka případně s dalšími odborníky ze školy).
 2. stupeň (závažnější a dlouhodobější projevy, k jejichž zvládnutí je zapotřebí sestavit tým včetně externích odborníků).
 3. stupeň (opakované závažné problémy, porušování práv druhých a/nebo zákona. Je na místě kontaktovat OSPOD, nabízí se pobyt v diagnostickém ústavu, psychiatrické léčebně apod).

Lze využít i rozdělení na pětistupňové škále.

Jak na méně závažné problémy (1. stupeň)

- Mírně problematické projevy lze často řešit vlastními silami. Užitečné je tyto projevy nejprve **zaznamenávat** – při jakých předmětech, při jakých činnostech, v jaké společnosti, zdravotním a psychickém stavu atd. se vyskytují. Pak doplnit, co v takové situaci pomohlo, a co buď efekt nemělo, nebo vyvolalo zhoršení. Pokud můžeme takový záznam vypracovávat ve dvojici (např. s asistentem pedagoga), je to efektivnější. Na závěr můžeme označit spouštěče problematického chování, zásahy, na něž dítě reaguje, a podle potřeby také oblasti, se kterými si nevíme rady a vyžadují další konzultaci (s metodikem prevence, se školním psychologem nebo speciálním pedagogem) a případně komplexnější intervenci. Poté je možné do výuky zařadit obecnější preventivní programy pro celou třídu a zároveň konkrétní intervence zaměřené přímo na problematické projevy žáka a domluvit pravidelné setkávání s rodiči žáka. Zařadit můžeme programy pro zklidnění vztahů ve třídě, osvětové besedy apod.

- Zesílit pedagogický dozor o přestávkách.
- Cíleně předcházet tomu, co problémové chování dle záznamů spouští (např. při kompetitivních hrách požádáme o pomoc s organizací).
- Dále upravovat prostředí a podmínky učení (zjednodušení systému zaznamenávání domácích úkolů, zajištění místa na stálou sadu pomůcek, posazení vedle klidného a spolupracujícího dítěte na vhodné místo).
- Podporovat nácvik sociálního učení.
- Zpevňovat žádoucí vzorce chování pochvalami, odměnami (body, žetony, nálepky, cokoli motivujícího), pozorností, výhodami.
- Tlumit nežádoucí chování používáním preventivních varovných signálů a domluvených mírných sankcí (odejmutí výhod).
- Nastavit srozumitelně pravidla pro komunikaci ve třídě (např. pokud se žák hlásí, věnujeme mu pozornost, pokud vykřikuje, tak nikoli. Hlášení si připomeneme a následně jej odměníme úsměvem, slovně a pozorností). Je užitečné nastavit pravidla jednoznačně, dávat častou zpětnou vazbu (např. pomocí bodů či žetonů směňovaných za odměnu), nastavovat cíle chování v krátkých intervalech (po dobu aktivity, spíše než celé hodiny) a zpočátku tak, aby bylo snadné odměnu získat, později můžeme nároky mírně zvyšovat.
- Používat systém „time out“ – zamezit v opakování nežádoucích projevů dočasnou izolací od třídy a ztrátou pozornosti – můžeme realizovat, pokud máme asistenta pedagoga).
- Střídat vzdělávací aktivity s prvky relaxace a pohybového odreagování.
- Podporovat sebereflexi a schopnost vyjadřovat své pocity a potřeby (např. psaním zážitkového deníku).
- Možná je i individuální dohoda přímo s žákem.
- V případě dlouhodobějších problémů je na místě vést pravidelné rozhovory s rodiči, nikoli z pozice autority, ale při společném sledování výchovných cílů.

Jak na závažnější problémy (2. stupeň)

- Výrazněji problematické chování, na které nestačí intervence na úrovni školy, již vyžaduje spolupráci týmu osob: velmi důležité je snažit se vytrvale pro spolupráci získat rodinu, dále jsou zapojeni učitelé a případně asistent pedagoga, spec. pedagog, psycholog, psychiatr, případně další odborníci dle potíží dítěte a také jejich dostupnosti. Externí pracovníci pak navrhnou konkrétní podobu intervencí (medikace, pobyty v psychiatrické léčebně, rodinná terapie apod.).

Jak na nejzávažnější problémy (3. stupeň)

- Pokud se problémové chování uspokojivě nezlepší, ani pokud spojí síly všichni relevantní odborníci, škola a rodina, nabízí se už jen systémová opatření. Mezi ně patří pobyt v psychiatrické léčebně, diagnostickém ústavu, zapojen je i OSPOD.
- Potřebná je speciálně pedagogická péče i mimo vyučování.

- Podpora asistenta pedagoga je potřebná na celou dobu vyučování i na družinu a čas na přípravu pomůcek na míru.
- Je vhodné umístění do třídy se sníženým počtem žáků.
- Potřebné je také vypracování individuálního vzdělávacího plánu.

Obecné tipy, jak přistupovat k žákovi se speciálními vzdělávacími potřebami

- Děti, které mají speciální vzdělávací potřeby, v poslední době rychle přibývá a velká většina zátěže je přitom kladena na jejich učitele/učitelky.
- Je proto důležité pečovat o svou kondici, věnovat prostor psychohygieně a také dále rozvíjet své pedagogické kompetence.
- Důležitý je i celkový přístup – vnímat všechny děti jako hodné péče a vzdělávání, bez ohledu na momentální náročnost.
- Není výjimka, že problémoví žáci se v životě pozitivně prosadí, zatímco bezproblémoví žáci někdy naopak.
- Dětem, které mají problémy, může laskavý, chápající, srozumitelný a pevný učitel/učitelka v životě skutečně nesmírně pomoci – když se proto věnujete takovýmto dětem, není to v žádném případě škoda úsilí, naopak.
- I pokud výsledky neodpovídají Vašemu očekávání, věřte, že Vaše péče v dítěti zůstává a v průběhu času se pozitivně projeví.
- Pokud vnímáte netrpělivost, bezradnost, rozčilení, bezmoc a další, nestyďte se a tyto pocity komunikujte, jsou rozšířené a sdílením získáte podporu, sounáležitost, energii i praktické tipy.

Prevence

- Mimořádně důležité místo má vždy prevence – oprávněně se mluví o tom, že je levnější a účinnější než náprava již vzniklých obtíží.
- Ideální je být v pravidelném kontaktu s metodikem prevence.
- Velmi prospívá také kvalitní komunikace se spádovou pedagogicko-psychologickou poradnou.
- Rozlišujeme prevenci nespecifickou (snižování rizika rozvoje nežádoucího chování lepším využíváním volného času – zájmové, sportovní a volnočasové programy) a specifickou (již zacílenou na konkrétní formy rizikového chování). Specifickou dále rozdělujeme na všeobecnou, selektivní a indikovanou podle míry ohrožení rizikovým chováním, cílové skupiny apod.
- Konkrétní nabídky programů prevence a další informace můžete najít např. na těchto stránkách: <http://prevence-info.cz/> nebo <https://www.prevcentrum.cz/nase-sluzby/programy-prevence-pro-skoly/>.
- U dětí ve věku do 8 let, v případě postižení až do 10 let jsou výborné výsledky ve zmírňování neadaptivních projevů při práci s programem KUPREV (zapotřebí je absolvování jednodenního semináře, více informací najdete zde: www.kuprog.cz).
- Pro děti s OMJ je k dispozici skupinový volnočasový program „Honzík na cestě kolem světa“.

- Pokud se dítě ve třídě necítí dobře, snižuje to významně i jeho motivaci a schopnost zajímat se o výuku a školení výsledky.
- Dobré klima třídy je jednou z nejdůležitějších věcí, kterou děti pro svůj celkový dobrý vývoj potřebují.
- I pokud je celková atmosféra ve třídě dobrá a problémy se vztahy pociťuje jen jedno dítě, mohou ulevit programy zaměřené na klima ve třídě a dobré vztahy mezi spolužáky (navíc k individuální péči o dítě).
- Vždy je dobré vytvářet příležitosti, aby děti rozvíjely své vztahy, např. pomocí práce ve dvojicích či malých skupinách.
- Učíme děti, že i když jsme každý jiný, přesto máme s každým něco společného.
- Dbáme na to, aby dítě, které hůře navazuje vztahy se spolužáky, mohlo často vyniknout a předvést své schopnosti.
- V případě souběžného problematického chování se vyvarujeme nálepkování („Pepa je hloupý, drzý, líný apod.“).
- Ve středním školním věku se již skupina diferencuje, můžeme podporovat vciťování se do druhých, např. „Jak byste se cítili, kdyby...“
- Kritiku děti (i dospělí) zpravidla nesou špatně a nedokáže jim konstruktivně pomoci. Ideální je ji nepoužívat vůbec, můžeme však označit nežádoucí chování (nikoli dítě).
- U dětí do 8 let je možné vztahy, vyjadřování emocí, komunikační schopnosti a další rozvíjet pomocí skupinového programu KUMOT (více informací na www.kuprog.cz).

Pokud se taková situace vyskytne, je to vždy emocionální zátěž. Je snadnější postupovat podle **krizového plánu** – přesné postupy při konkrétních problémech najdete např. zde: <http://www.zs-mukarov.cz/soubor-bezpecnostni-a-krizovy-plan-skoly-98-.pdf> nebo zde: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/S/6409/co-delat-kdyz....html/>.

PROBLÉMY TŘÍDY

KLIMA

- Má zásadní vliv nejen na děti, ale i na pohodu a spokojenost učitele/učitelky.
- Není v silách žádného pedagoga „zachránit“ každé dítě a zajistit optimálně fungující třídní kolektiv, nepřiměřeným pocítováním zodpovědnosti můžeme zvýšit rizika rozvoje syndromu vyhoření.
- Přesto je vhodné o atmosféru ve třídě a vztahy mezi dětmi pečovat od začátku a poté průběžně i ve chvíli, kdy nápadné problémy nepozorujeme.
- Snažíme se podporovat otevřenost, toleranci, spolupráci a konstruktivní řešení konfliktů.
- Na klimatu třídy se aktivně podílejí jak děti, tak i učitel/ka a jeho/její přístup.
- Důležitý je suportivní přístup – v posledních letech je již prezentován na pedagogických fakultách, někteří učitelé jej praktikují intuitivně.
- Pokud je to možné, na začátku práce s třídou (například na začátku druhého stupně) je výborné absolvovat seznamovací kurz (nikoli sportovní, zážitkový či jinak orientovaný), umožní to dětem vytvořit kamarádské vazby a seznámit se příjemným způsobem i se svým třídním učitelem.

Čím je tvořeno klima třídy

- spokojenost ve třídě (vztah dětí ke třídě, míra pohody),
- konflikty mezi žáky (napětí, třenice, spory až šikana),
- soutěživost ve třídě (konkurenční vztahy, prožívání neúspěchu),
- obtížnost učení (náročnost výuky, nakolik je učivo pro děti zajímavé a obtížné),
- soudržnost třídy (míra pospolitosti, tolerance a ochota si pomáhat),
- pořádek při výuce (kázeň při výuce, míra spolupracujícího chování).

Nastavení pravidel

- Je potřeba empaticky nastavit pravidla fungování vztahů ve třídě mezi dětmi.
- Pokud pravidla nejsou nastavena dostatečně, děti fungují podle nepsaných pravidel bez reflexe učitele/učitelky a toto spontánní nastavení sice může být také pozitivní, ale častěji se v něm v průběhu času vyskytují problémy, mnohdy i značné.
- Takováto pravidla nastavují, jak se k sobě budeme chovat a jak už ne, co dělat v situaci, kdy je mi něco nepříjemné, jak zacházet s osobními hranicemi, jak respektovat odlišnosti a důstojnost každého.
- Pravidla je zapotřebí nastavit co nejdříve, nikoli až když se vyskytnou vztahové problémy – poté působí jako kárné opatření.
- Je ideální, když se o pravidlech diskutuje s celou třídou, popřípadě se děti spolupodílí na jejich utváření. Pravidla jsou pak lépe pochopena, přijata a respektována.

- Je vhodné rozebrat pravidla detailně, včetně příkladů. Např. „Budeme se respektovat.“ je příliš obecné – lepší představu děti mají, když si popíšeme, co to znamená: neskákat druhému do řeči, vyslechnout názor každého, nezesměšňovat nikoho kvůli odlišnostem apod.
- Pravidla ideálně vytváří samy děti za asistence, doplňování a vedení učitelem/učitelkou.
- Pokud se vyskytne nějaké nežádoucí chování, které pravidla nezohledňují, vrátíme se na začátek, prodiskutujeme situaci a to, co je ještě možné a co nikoli, zavedeme do pravidel.
- Všechna pravidla ideálně sepíšeme a vyvěsíme na dobře viditelné místo, např. na nástěnku.

ŠIKANA

O šikaně máme všichni určité představy, nyní se na ni podíváme znovu blíže.

Nejprve zopakuji známé definice, zkuste se zamyslet, zda jste takovéto chování již někdy pozorovali/ pozorovaly:

„Šikana je úmyslné a opakované fyzické i psychické ubližování slabšímu jedinci (skupině) silnějším jedincem (skupinou).“ (Vágnerová, 2009, s. 11)

„Šikana je ubližování někomu, kdo se nemůže nebo nedovede bránit. Obvykle mluvíme o šikaně tehdy, když jde o opakované jednání, ve velmi závažných případech označujeme za šikanu i jednání jednorázové, s hrozbou opakování.“ (Říčan, 2010, s. 21)

Důvody šikany

- mohou být nejrůznější,
- nejčastější je touha po moci, dítěti nebo častěji dospívajícímu dělá dobře pocit, že toho druhého ovládá,
- příčinou může být i krutost jako osobnostní rys, to je však spíše ojedinělé,
- častější je tlak kolektivu, kdy je dítě téměř nuceno se chovat jinak, než by samo chtělo,
- další i překvapivé motivy, jako např. nuda, při nedostatku empatie, zvědavost, jak se druhý zachová např. v situaci strachu, a další.

Znaky, podle kterých lze rozpoznat šikanu od běžných rozmíšek mezi dětmi

- baví se jen agresor,
- oběť má naopak negativní prožitky,
- aktivity špatně působící na oběť jsou záměrné,
- tyto aktivity se v různých podobách opakují,
- probíhají dlouhodobě,
- jsou samoúčelné,
- projevuje se zde nepoměr sil.

Druhy šikany

- fyzická aktivní přímá (útočník oběť kope, bije, škrtí apod.),
- fyzická aktivní nepřímá (útočník pošle kamarády, aby oběť zbili),
- fyzická pasivní přímá (útočník oběti nedovolí, aby si sedla do lavice apod.),
- fyzická pasivní nepřímá (útočník oběť odmítne pustit na záchod),
- verbální aktivní přímá (útočník oběti nadává, vyhrožuje, uráží ji),
- verbální aktivní nepřímá (útočník o oběti rozšiřuje pomluvy),
- verbální pasivní přímá (útočník oběti neodpovídá na pozdrav, ignoruje ji),
- verbální pasivní nepřímá (spolužáci se nezastanou oběti).

Stádia šikany

- První stádium: zrod ostrakismu (mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se jeden člen skupiny necítí dobře, je neoblíbený a ostatní na jeho účet dělají drobné „legrácky“, nebaví se s ním, pomlouvají ho apod.).
- Druhé stádium: fyzická agrese a přitvrzování manipulace (v zátěžových situacích neoblíbený člen začíná sloužit jako „hromosvod“, objevuje se převážně subtilní fyzická agrese).
- Třetí stádium (klíčový moment): vytvoření jádra (vytvoří se skupina agresorů, začíná postupovat systematicky v ubližování slabým a neoblíbeným).
- Čtvrté stádium: většina skupiny přejímá normy agresorů (vzniká skupinový tlak, kterému se těžko odolává, i mírní žáci se začínají chovat krutě).
- Páté stádium: totalita neboli dokonalá šikana (násilí se stává skupinovým pravidlem, skupina se dělí na „otrokáře“ a „otroky“).

Jak řešit šikanu

- Vlastními silami lze řešit pouze počáteční dvě stádia šikany, kdy zbytek třídy s agresorem nebo agresory nesympatizuje. Postupujeme přitom podle následujících kroků:
- odhad závažnosti (o jaké stádium šikany se jedná, zda nejde o neobvyklou formu apod.),
- rozhovor s informátory a obětí/oběťmi,
- nalezení vhodných svědků,
- individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky,
- ochrana obětí/obětí,
- rozhovor s agresorem/agresory, případně konfrontace mezi nimi,
- práce s celou třídou.

(Schéma první pomoci u počátečních stádií šikany (Kolář, 2005))

Při podezření na závažnější stupeň šikany konzultujeme situaci s odborníky (školní psycholog, pedagogicko-psychologická poradna).

Ohlašovací povinnost učitelů

Pro připomenutí uvádím také seznam situací, za nichž mají učitelé ohlašovací povinnost. Tyto situace přesto mohou vyvolávat rozpaky a úvahy, zda je správné a vhodné vzniklou situaci hlásit na Policii ČR. Pokud si nejste jistí, konzultujte situaci s pedagogicko-psychologickou poradnou.

- nedodržování rodičovské zodpovědnosti,
- trestné činnosti páchané na dětech a podezření na ni,
- záškoláctví nad stanovenou hranici,
- dealerství a zneužívání všech návykových látek dítětem a podezření na ně,
- šikana,
- činnost páchaná dítětem, která vykazuje znaky přestupku nebo trestného činu.

DĚTI S OMJ SE ŠPATNOU NEBO ŽÁDNOU ZNALOSTÍ ČEŠTINY

- Existuje mnoho různých intervencí.
- V přijatelném rozsahu téma přehledně zpracovávají Lektorské manuály pro učitele a učitelky dětí s OMJ.

Nejdůležitější problémy ve vzdělávání chlapců a dívek s OMJ

- jazykový handicap,
- problematická komunikace s rodiči žáků,
- přerušovaná školní docházka,
- nedostatek informací a metodologické podpory (výraznější než u mladšího školního věku, pro dospívající s OMJ mnohdy všechny pomůcky vyrábí sami učitelé nebo používají materiály pro starší a dospělé).

Zásady a doporučení pro práci s kolektivem, ve kterém je i dítě s OMJ

U dospívajících staršího školního věku je velký rozdíl, zda již v České republice žijí delší dobu, nebo se přistěhovali nedávno. Zaměřím se spíše na nově příchozí, protože dospívající, kteří zde žijí už dlouho, jsou zde zvyklí a zpravidla už překonali jazykovou i kulturní bariéru.

- Využít přípravného týdne nebo letních prázdnin, kdy děti s OMJ nejčastěji přicházejí pro výuku češtiny a základní komunikaci s rodinou.
- Věkový rozdíl mezi chlapcem či dívkou s OMJ a ostatními žáky by neměl být větší než dva roky (jinak bariéra mezi žáky na stejné úrovni psychosociálního vývoje brzdí začlenění žáka do kolektivu a tím pádem i jeho motivaci, příležitosti ke komunikaci a celkový rozvoj).
- Žáků s OMJ by nemělo být více než 3–4 ve třídě, ideální je však jeden (neplatí pro přípravní či vyrovnávací ročníky).
- Je užitečné chlapce a dívky ze stejné země původu nezařazovat do jedné třídy, aby se společně neuzavřeli před zbytkem třídy.
- U žáků, kteří nedávno přijeli, je potřeba počítat s dobou cca 2–3 roky, než prolomí jazykovou a kulturní bariéru (záleží i na motivaci, podpoře, nadání a odlišnosti původního jazyka).
- Najít žákovi/žákyni pomocníka nebo pomocníky, tzv. tutor, mentory – mohou to být čeští spolužáci se vstřícnou povahou, nebo chlapci a dívky s OMJ, kteří již dostatečně ovládají češtinu.
- Neusazovat žáky/žákyně s OMJ dozadu, vhodné je takové umístění, kde neztratí kontakt s učitelem a děním ve třídě.
- Věnovat se v kolektivu prevenci xenofobie a šikany (besedy, přednášky, dlouhodobé programy, práce s celým kolektivem i individuální přizpůsobená práce s vytipovanými jednotlivci. Patří sem rozvoj interpersonálních dovedností žáků, posilování schopnosti odolávání tlakům ve skupině apod.). Velmi vhodné je aktuální pochybnosti a potíže i formu preventivní práce se třídou připravovat ve spolupráci s metodikem prevence či školním psychologem.
- Vzdělávat se v problematice sociokulturních specifíků žáků.
- Používat obrazové a názorné pomůcky (grafické organizéry, komunikační karty, myšlenkové mapy) – další pomůcky, jako manuály, pracovní listy, příručky metodické pokyny a další dokumenty, je možné stáhnout např. zde: <https://www.inkluzivniskola.cz/content/ke-stazeni?page=2>.
- Naučit se základní slovní zásobu mateřského jazyka dospívajícího (nebo jiného jazyka, který ovládá).
- Konzultovat problémy s kolegy/kolegyněmi, vedením pracoviště, pedagogicko-psychologickými poradnami, nestátními neziskovými organizacemi apod.
- V případě potřeby využít služeb interkulturních pracovníků (interkulturní pracovníci jsou dobře obeznámeni se sociokulturními rozdíly jednotlivých komunit, mohou pomoci s tlumočením, pojmenovat případná nedorozumění a mnoho dalšího. Kontakt najdete na těchto stránkách: http://www.migrate.com/cs/clanky/979_nabidka-sluzeb-interkulturnich-pracovniku-na-skolach).
- Vytvořit pro žáka/žákyni individuální vzdělávací plán nebo vyrovnávací plán, ten pak podle potřeby konzultovat, doplňovat a upravovat.
- Dbát i u sebe na prevenci vyhoření, popř. řešit již nastupující nebo rozvinuté stavy vyhoření.
- Být tvořiví.

Jak hodnotit chlapce a dívky s OMJ

- Důležité je citlivě a na míru sestavit individuální vzdělávací plán. Cíle v něm by pak měly být dodrženy, proto je potřeba skutečně dobře odhadnout, kolik učiva je za rok pro dítě reálně obsáhnout. Po půl roce je možné IVP přepsat.
- Žáka/žákyni s OMJ poté hodnotíme podle toho, nakolik stanovené cíle IVP splnilo.

- V matematice se zařazují svým výkonem mezi české spolužáky poměrně rychle (čísla jsou více méně všude stejná), také ve VV, HV a TV většinou není IVP potřeba.
- V těchto předmětech lze zůstat u klasického známkování, v ostatních předmětech může být praktičtější slovní hodnocení. Záleží ale na jazykové úrovni a ostatních charakteristikách žáka.
- S IVP seznamujeme rodiče (podepisují jej), i v této situaci může být zapotřebí tlumočnick.
- Při slovním hodnocení se snažíme pochválit každé zlepšení, případně poukázat na oblasti, které bude užitečné dále rozvíjet. Kritické hodnocení (nezapojuje se, nezná ... apod.) snižují motivaci dítěte a jeho rodiny k další snaze.

VZTAHY A KOMUNIKACE MEZI RODINOU A ŠKOLOU

- primární zodpovědnost za výchovu má rodina,
- rodina má zodpovědnost za vzdělávání svých dětí,
- rodina a škola mají být rovnocennými partnery,
- komunikace mezi rodinou a školou má zásadní význam pro efektivitu vzdělávání.

Jaký přístup školy k rodičům se nejvíce osvědčuje

- respekt vůči úloze rodičů,
- zachovávání důvěrnosti,
- aktivní rozhovory s rodinou o očekáváních, která vůči nim máme,
- podpora spolupráce s rodinou nabízením různých strategií zapojení se (rodiny jsou různé a každý je schopen reagovat na jiné nabídky),
- respekt k volbě způsobů spolupráce,
- snaha o zapojení celé rodiny,
- aktivní plánování konzultací ve spolupráci s rodinou,
- zaměření se na silné stránky rodiny, poskytování pozitivní zpětné vazby,
- trpělivost vůči tempu pokroků.

ZVYŠOVÁNÍ KOMPETENCÍ UČITELŮ

Práce učitelů je dlouhodobě stresující a náročná. V průběhu let se ve společnosti proměňuje očekávání od učitelů i vzdělávání jako takového, proměňuje se i populace dětí (např. přibývá diagnóz ADHD/ADD, PAS, poruchy chování). Vývojem prochází samotná pozice učitele ve třídě, komunikace s rodinou, ale i metody výuky. Další vzdělávání učitelů je nejen cennou inspirací prezentující nové metody a přístupy, ale také příležitostí k setkávání s kolegy/ kolegyněmi z oboru a prevencí vyhoření. Pokud učitel vnímá

svoje vzdělání jako plně dostačující a o další vzdělávání nemá osobní zájem, častěji ztrácí pocit uspokojení ze své práce a je náchylnější k syndromu vyhoření. Jeho metody a přístup také mohou v průběhu let nedostatečně reflektovat rychlé změny, ke kterým ve společnosti dochází. Mimořádně pozitivně hodnocená učiteli bývá možnost pravidelné skupinové supervize.

Jaké programy k rozvoji pedagogů se nabízí

Pokud Vás zajímá nějaké konkrétní téma a nemůžete jej nikde najít, neváhejte oslovit vzdělávací organizace nebo konkrétní osoby, které se tímto konkrétním tématem zabývají. Pro inspiraci uvádím konkrétní nabídky:

- jednodenní seminář Jak na hyperaktivní dítě (ADHD): (www.kuprog.cz),
- jednodenní seminář k programu KUPREV: (www.kuprog.cz),
- základní principy tvorby pozitivního třídního klimatu (jednodenní nebo dvoudenní varianta) (<http://www.sdruzenid.cz/co-delame/programy-pro-skoly/>),
- sdílení zkušeností pro pedagogy (<http://www.sdruzenid.cz/co-delame/programy-pro-skoly/>),
- na těchto stránkách https://www.acz-kurzy.cz/dalsi-vzdelavani-pedagogickych-pracovniku?gclid=CjwKCAjwmtDpBRAQEiwAC6lm479g08QgiiUdSajO4xwyCeJopl76lPUclzCJxUkWGd1mqSLrvgmHNhoCBOMQAvD_BwE najdete další zajímavé kurzy, jako:
 - komunikace s rodiči žáků s výchovnými problémy,
 - efektivní komunikace s dětmi,
 - animace výukových materiálů,
 - asertivní komunikace pro pedagogické pracovníky.

SYNDROM VYHOŘENÍ U UČITELŮ

Závěrem asi to nejdůležitější – snažte se udržovat si svou vlastní kondici a pohodu. Celý tento manuál byl věnován tomu, co lze udělat pro žáky/žákyně s OMJ, a péče o vlastní osobu je pravděpodobně tím nejdůležitějším. V náročné a důležité profesi učitelů, kteří formují, vzdělávají a vychovávají budoucnost našeho národa, jste nejdůležitějším nástrojem. Vy sami/samy – pečujte tedy o sebe! Odhaduje se, že až 20 % našich učitelů trpí střední až vážnou formou vyhoření, celých 48 % je jím ohroženo a 60 % zažívá dlouhodobý nadměrný stres. Žádné symptomy vyhoření nepociťuje jen 16 % pedagogů. Učitelé se přitom za tyto příznaky často stydí, vnímají je jako své selhání, nekomunikují je a neřeší. Projevy vyhoření lze sledovat převážně v oblasti emocionální a tělesné a patří mezi ně např. následující:

Emocionální oblast:

- sklíčenost,
- pocity bezmoci,
- nízká frustrační tolerance, popudlivost,
- agresivita,
- pocit nedostatku uznání,
- úzkost,
- ztráta činnosti,
- ztráta pocitu poslání,
- pocity nekompetence,
- pocity hořkosti a zklamání.

Tělesná oblast:

- poruchy spánku,
- poruchy chuti k jídlu,
- snížená imunita,
- vegetativní potíže,
- nedostatek energie, vyčerpanost,
- svalové napětí,
- vysoký krevní tlak.

Výsledkem je pak snížená citlivost vůči potřebám žáků a nedostatek nebo i úplná absence radosti ze své práce.

Jak s pocity vyhoření bojovat

- Nebuďte na sebe ani na ostatní příliš nároční – vždy hledejte alespoň něco, co se v dané situaci podařilo.
- Stanovte si priority, případně svou práci přeorganizujte. Když nezvládnete všechno, odložte nejméně podstatné položky, nikoli ty nejvíce stresující. Je možné, že s lepší organizací získáte více času i energie a dostanete se i k běžně opomíjeným záležitostem.
- Pokud je to možné, řešte problémy hned nebo co nejdříve.
- Komunikujte své pocity s kolegy, partnerem, kamarády.
- Udržujte rovnováhu mezi pracovním a osobním životem – každý den udělejte něco, co vám dělá radost.
- Naučte se relaxovat – jakkoli. Vynikající je autogenní trénink, řízená imaginace, jóga apod. Pokud se Vám nedaří uvolnit, zkuste zatnout všechny svaly, vydržet co nejdéle – a pak povolit. Cvičení můžete opakovat podle potřeby.
- Udělejte si čas na to, co Vás baví (koníčky nebo např. odpočinek s knížkou, hudbou, kamarády).

- Zbavte se přehnaného pocitu zodpovědnosti za své okolí – není v moci žádného člověka spasit svět.
- Pokuste se zlepšit, co dokážete, a tím ostatním se zbytečně netrapte. Nepomůže to Vám ani nikomu dalšímu a jen tak plýtváte potřebnou energií a dobrou náladou, které je nutné aktivně chránit, doplňovat a udržovat.
- Naučte se říkat ne.
- Snažte se doma na práci nemyslet.
- Myslete pozitivně (negativní myšlenky nejdříve pozorujte, pak je nahraďte vlastním objektivním pohledem).
- Snažte se o zdravou stravu (obzvláště o dostatek hořčíku – najdete jej zejména v mandlích a banánech. Důležité je i rozumné množství cukru – nejen sladkostí, ale i např. pečiva a alkoholu.).
- Snažte se mít dostatek nepřerušovaného spánku v úplné tmě a čerstvém vzduchu.
- Zařaďte do svého života pro Vás příjemný pohyb.
- V práci si dělejte přestávky.
- Mějte se rádi a chvalte se.

Závěr

Problémových situací a momentů potká každý/každá učitel/-ka v průběhu své práce mnoho. Důležité je udržovat se v dobré kondici, komunikovat s kolegy, aktivně se vzdělávat a neočekávat od sebe ani dětí nemožné. Přeji Vám, aby Vám vydržela víra v pozitivní budoucnost a mnoho energie pro zvládání všech náročných situací, které potkáváte teď či v budoucnosti.

Zdroje:

Jitka Křenková (<http://www.volny.cz/dyskalkulie/SPECPOR.htm>)

http://www.nuv.cz/uploads/6.TMZ_SPP_Klima_skolni_tridy.pdf

https://www.pppuk.cz/soubory/primarni_prevence/bezpecne_klima_ve_tride.pdf

Publikace vznikla za finanční podpory projektu KUPROG – programy na podporu rozvoje žáků č. CZ.07.4.68/0.0/0.0/16_037/0000321
ACADEMIA IREAS, o.p.s. | KUPROG

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Praha – půl růstu ČR

